Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi poliisilain muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi vuonna 1995 annettua poliisilakia siten, että siihen lisättäisiin epäsovinnaisia rikostorjunta- ja rikostutkintamenetelmiä koskevia säännöksiä. Ehdotetut uudet menetelmät ovat peitetoiminta ja valeosto. Esitykseen sisältyvät lisäksi säännökset turvallisuustarkastuksista oikeudenkäyntien ja muiden erityissuojelua vaativien tilaisuuksien suojelemiseksi. Ehdotetuilla säännöksillä laajennettaisiin myös poliisin oikeutta teletunnistetietojen saamiseen ja teknisen tarkkailun suorittamiseen sekä täsmennettäisiin virka-apua koskevia säännöksiä.

Peitetoimintaa ja valeostoja koskevilla säännöksillä annettaisiin poliisille uusia laintasoisesti säänneltyjä rikostorjunta- ja rikostutkintakeinoja vakavan ja järjestäytyneen rikollisuuden vastustamiseen. Uudistuksella vastattaisiin tietoyhteiskunnan asettamiin vaatimuksiin antamalla poliisille nykyistä parempi mahdollisuus toiminnallisesti tärkeimmän poliisitaktiikan ja -tekniikan salassa pitämiseen. Vakavan rikollisuuden torjunta ja tähän osallistuvan poliisin henkilöstön suojaaminen edellyttävät tätä avoimessa yhteiskunnassa.

Voimassa olevassa lainsäädännössä ei ole peitetoiminnan tai valeoston käyttöä kieltäviä säännöksiä. Erityisesti rikosoikeudesta ja poliisilaista voidaan kuitenkin johtaa merkittäviä rajoituksia edellä mainittujen menetelmien käyttämiselle. Tällaisina rajoituksina voidaan pitää ainakin rikokseen yllyttämisen kieltoa ja yksityisyyden suojaa. Lailla ehdotetaan säädettäväksi valeoston ja peitetoiminnan määritelmistä, toimivallan käytön edellytyksistä, päätöksentekomenettelystä ja oikeussuojakeinoista. Säännöksillä selkeytettäisiin oikeustilaa ja täsmennettäisiin yleiskielessä jo käytössä olevia edellä mainittuja menetelmiä koskevia käsitteitä.

Esityksellä saataisiin vastavuoroisuuden periaatteen toteuttamiseksi Suomen lainsäädäntö edellä tarkoitetuilta osiltaan riittävän yhdenmukaiseksi Euroopan valtioissa ja eräissä muissa valtioissa voimassa olevan lainsäädännön tai niissä noudatettujen käytäntöjen kanssa. Erityisesti laajentunut liikkumisvapaus Euroopan unionin jäsenvaltioiden ja Schengenin yleissopimuksen sopijavaltioiden alueella edellyttää uusia tasapainottavia, turvallisuusympäristön muutokseen sopivia rikostorjunta- ja rikostutkintakeinoja.

Nykyiset säännökset eivät oikeuta poliisia saamaan teletunnistetietoja törkeän rikoksen tai vakavan vaaran estämiseksi lukuun ottamatta tavallisia häiriösoittotilanteita tai hätäilmoituksen tunnistetietoja taikka lähestymiskiellon rikkomistilannetta. Esityksessä ehdotetaan, että poliisi voisi saada teletunnistetietoja, jos kyseessä on hengen tai terveyden välitön vaara tai laissa tarkoitettu törkeä rikos. Jotta poliisi voisi toimia nopeasti esimerkiksi räjähdysvaaratilanteessa, esityksessä ehdotetaan, että teletunnistetiedot olisi mahdollista saada päällystöön kuuluvan poliisimiehen päätöksellä ilman aikaa vievää hakemuskäsittelyä tuomioistuimessa. Oikeusturvan korostamiseksi toimenpiteen käyttöön liittyisi kuitenkin aina välitön ja pakollinen tuomioistuimen jälkivalvonta.

Voimassa olevaan poliisilakiin sisältyvät säännökset teknisestä tarkkailusta. Näiden säännösten soveltaminen on osoittautunut teknisesti erittäin ongelmalliseksi, minkä vuoksi tekninen tarkkailu ei ole toiminut odotetusti rikostorjunta- ja rikostutkintakeinona. Asiantilan korjaamiseksi esityksessä ehdotetaan, että tarkkailulaitteen voisi nykysääntelystä poiketen sijoittaa myös tarkkailtavaan tilaan. Tämä edellyttäisi kuitenkin tuomioistuimen antamaa lupaa. Oikeus tekniseen tarkkailuun ei edelleenkään koskisi kotirauhan ydinalueen piiriin kuuluvaa vaki-

tuiseen asumiseen käytettyä asuntoa.

Ehdotettu laki on tarkoitettu tulemaan voimaan noin kuukauden kuluttua siitä, kun se on hyväksytty ja vahvistettu.

SISÄLLYSLUETTELO

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ 1

YLEISPERUSTELUT 5

1. Johdanto 5

2. Nykytila 5
2.1. Lainsäädäntö ja käytäntö 5
2.2. Kansainvälinen kehitys ja ulkomaiden lainsäädäntö 6
Pohjoismainen lainsäädäntö 7
Lainsäädäntö eräissä muissa Euroopan valtioissa 8
Eräitä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisuja 10
2.3. Eduskunnan valiokuntien eräitä kannanottoja epäsovinnaisista menetelmistä . . . 11
2.4. Nykytilan arviointi 12

3. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset 14
3.1. Yleistä 14
3.2. Peitetoiminta, valeosto ja televalvonta 15
3.3. Oikeudenkäynnin tai erityissuojelua edellyttävän tilaisuuden suojaaminen turvallisuustarkastuksin 16

4. Esityksen vaikutukset 16
4.1. Taloudelliset vaikutukset 16
4.2. Organisaatio- ja henkilöstövaikutukset 17
4.3. Ympäristövaikutukset 17
4.4. Vaikutukset eri kansalaisryhmien asemaan 17

5. Asian valmistelu 17
5.1. Valmisteluvaiheet ja -aineisto 17
5.2. Lausunnot 18

6. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja 19
6.1. Riippuvuus muista esityksistä 19
6.2. Riippuvuus kansainvälisistä sopimuksista ja velvoitteista 19

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT 20

1. Lakiehdotuksen perustelut 20

2. Tarkemmat säännökset ja määräykset 38

3. Voimaantulo 38

4. Säätämisjärjestys 38
Yleistä 38
Rajatarkastus ja tullitoimenpiteet 39
Paikan ja alueen eristäminen 39
Turvallisuustarkastus 40
Tekninen tarkkailu, peitetoiminta, valeosto ja televalvonta 40
Poliisimääräykset 43
Tarkemmat säännökset ja määräykset 44
Yhteenveto 44

LAKIEHDOTUS

Laki poliisilain muuttamisesta 45

LIITE 51

Rinnakkaisteksti

Laki poliisilain muuttamisesta 51

YLEISPERUSTELUT

1. Johdanto

Poliisilaki (493/1995) on ollut voimassa 1 päivästä lokakuuta 1995 lähtien. Lailla kumottiin noin 30 vuotta voimassa ollut vanha poliisilaki. Poliisilaki on käytännössä osoittautunut varsin toimivaksi. Lakia valmisteltaessa ei kuitenkaan voitu ennakoida kaikkia mahdollisia säännösten soveltamistilanteita ja käytännön tarpeita. Tämän vuoksi sisäasiainministeriö asetti 11 päivänä maaliskuuta 1997 työryhmän, jonka tehtävänä oli muun muassa selvittää poliisilain yksittäisiin säännöksiin liittyvät mahdolliset muutostarpeet sekä uusien toimivaltasäännösten tarve erityisesti vakavan rikollisuuden estämiseen liittyvien toimivaltuuksien osalta.

Hallituksen esitys perustuu edellä mainitun työryhmän ehdotuksiin. Siinä on otettu huomioon myös eduskunnassa vuonna 1997 tehty 103 kansanedustajan lakialoite (38/1997 vp), joka niin ikään koski poliisin toimivaltuuksien laajentamista vakavan rikollisuuden torjumiseksi.

Esityksessä ehdotetaan poliisilakia (493/1995) muutettavaksi niin, että siinä säädettäisiin eräistä uusista rikostorjunnallisista menetelmistä vakavan ja järjestäytyneen rikollisuuden torjumisen tehostamiseksi sekä toimivaltuuksista oikeudenkäyntien tai erityisiä turvatoimia vaativien tilaisuuksien suojaamiseksi. Uudistuksella pyritään selkiyttämään vallitsevaa oikeustilaa niin sanottujen epäsovinnaisten rikostorjuntamenetelmien käytössä. Epäsovinnaisilla rikostorjuntamenetelmillä tarkoitetaan yleensä soluttautumista, ansoitusta, todisteprovokaatiota sekä tiedottajien käyttöä. Näiden käsitteiden oikeudellinen sisältö on Suomessa jäsentymätön ja epäselvä. Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi lähinnä peitetoiminnasta, joka käsittää soluttautumisen ja tiedonhankinnan, sekä valeostosta, joka ei käsittäisi oikeutta rikokseen yllyttämiseen

Samalla ehdotetaan eräiden yksittäisten säännösten muuttamista, jotta lain säännökset vastaisivat poliisilaille asetettuja tavoitteita. Yksittäisiä säännöksiä ehdotetaan muutettaviksi sanamuodoltaan niiden selkeyttämiseksi kokemusten myötä havaittujen puutteiden korjaamiseksi tai säännösten täsmentämiseksi.

2. Nykytila

2.1. Lainsäädäntö ja käytäntö

Poliisilaki on pääosin täyttänyt sille asetetut tavoitteet. Laissa on toimivaltasäännökset sellaisia toistuvia ja tavanomaisia tilanteita varten, joissa aikaisemmin on jouduttu nojautumaan hätävarjelu- tai pakkotilasäännöksiin taikka tavanomaisoikeudellisiin perusteisiin.

Poliisilaki on myös täyttänyt sille asetetut vaatimukset perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien kannalta tarkasteltuna. Se mahdollistaa käytännössä joustavan, tehokkaan ja oikeusvarman poliisitoiminnan.

Poliisilailla on pääosin kyetty korjaamaan vanhan poliisilain aukollisuus ja epäjohdonmukaisuus. Eräiltä osin tilanne ei kuitenkaan ole täysin tyydyttävä. Vakavan ja järjestäytyneen rikollisuuden torjumiseen käytettävien keinojen sääntely on edelleen aukollista ja kansainvälisesti tarkasteltuna puutteellista epäsovinnaisten menetelmien osalta.

Ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyn yleissopimuksen (SopS 19/1990), jäljempänä *Euroopan ihmisoikeussopimus*, tultua Suomessa voimaan vuonna 1990 on asetettu lainsäätäjälle ja hallintoviranomaisille velvoite ryhtyä tarvittaviin lainsäädännöllisiin ja hallinnollisiin toimenpiteisiin muun muassa poliisivaltuuksien käytön järjestämiseksi selkein laintasoisin säännöksin. Poliisilain kokonaisuudistuksessa vuonna 1995 ei kuitenkaan katsottu mahdolliseksi esittää epäsovinnaisten menetelmien käytön sääntelyä uudessa laissa, joka oli jo muutoinkin sisällöllisesti laaja.

Poliisin suorittama televalvonta, jolla tarkoitetaan teletunnistetietojen saantia, matkapuhelimen sijainnin selvittämistä sekä teleyhteyden katkaisemista, on voimassa olevan lainsäädännön mukaan sallittua ainoastaan rikoksen selvittämiseksi pakkokeinolain (450/1987) 5 a luvun 3 §:n nojalla. Lisäksi poliisilla on oikeus saada teleliittymän tunnistetietoja telemarkkinalain (396/1997) 50 §:n nojalla rikoksen selvittämiseksi tai tehdyssä hätäilmoituksessa käytetyn teleliittymän selvittämiseksi. Nykyisten säännösten nojalla poliisi ei voi suorittaa törkeän rikoksen tai vakavan vaaran ennalta estämiseksi televalvontaa.

Eduskunta edellytti poliisilakia koskevaan hallituksen esitykseen (HE 57/1995 vp) antamassaan vastauksessa, että laissa käytetty käsite "poliisimies" korvataan käsitteellä "poliisi". Poliisilaissa omaksutun systematiikan vuoksi muutos olisi johtanut sekaannukseen. Muutosta ei olisi voitu vaikeuksitta toteuttaa käsitteiden vakiintuneisuuden ja laajasti omaksutun käytännön vuoksi. "Poliisimies"-käsitteen osalta eduskunta on hallituksen käsityksen mukaan muuttanut käsitystään, koska poliisilain säätämisen jälkeen muun muassa eduskunnan hyväksymässä valtion virkamieslaissa (750/1995) on haluttu säilyttää yleiskielen mukainen ilmaisu "virkamies". On ilmeistä, että eri säädöksissä olevien lukuisten mies-loppuisten yleiskielen ilmaisujen kokonaisarviointi ja muuttaminen vastaamaan sukupuolten tasa-arvon vaatimuksia tapahtuisikin sopivimmin tasa-arvosäännöksiin liittyvässä kokonaisuudistuksessa.

2.2. Kansainvälinen kehitys ja ulkomaiden lainsäädäntö

Yleistä

Epäsovinnaisten menetelmien voidaan todeta olevan nimityksestään huolimatta tavanomaisia ja pitkäaikaisen kokemuksen perusteella arvioituina käyttökelpoisia poliisin rikoksentorjunta- ja rikoksenselvittämiskeinoja lähes kaikissa Euroopan unionin (*EU*) jäsenvaltioissa ja myös muissa valtioissa.

Eurooppalaisen liikkumisvapauden laajentuessa tarkastusten astettaisesta lakkauttamisesta yhteisillä rajoilla 14 päivänä kesäkuuta 1985 Benelux-talousliiton valtioiden, Saksan liittotasavallan ja Ranskan tasavallan hallitusten välillä tehdyn Schengenin sopimuksen soveltamista koskevan yleissopimuksen (*Schengenin yleissopimus*) vaikutuksien, viisumivapauden laajentumisen ja yleisen kansainvälistymiskehityksen seurauksena myös kansainvälisen ja vakavan järjestäytyneen rikollisuuden toimintaedellytykset ovat parantuneet Suomessa. Keskusrikospoliisin EU:n neuvostolle tekemän, järjestäytynyttä rikollisuutta koskevan selvityksen mukaan Suomessa oli vuonna 1998 yhteensä kaksikymmentäkaksi sellaista rikollisryhmää, jotka täyttivät EU:n selvityksissään käyttämän järjestäytyneen rikollisuuden määritelmän. Määrä on vuosittain lisääntynyt.

Kansainvälisen kehityksen vuoksi poliisin ei ole enää mahdollista tehokkaasti toimia vain perinteisin jälkikäteisin esitutkintakeinoin, joissa tavoitteena on tapahtuneen rikoksen selvittäminen. Vakavan kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden ja sen aiheuttamien yhteiskunnallisten vahinkojen torjuminen edellyttää, että poliisilla on riittävät toimivaltuudet tiedon hankkimiseksi rikollisesta toiminnasta ja sen taustalla olevista vaikuttimista jo ennen rikoksen tekoa.

Kansainvälisen oikeuden vastavuoroisuuden periaatteen vuoksi on myös tärkeää, että Suomen poliisin saadessa viranomaisyhteistyössä Euroopassa ja muualla yhä enemmän epäsovinnaisiin menetelmiin perustuvaa kansainvälistä tietoa rikoksista, myös Suomen viranomaisilla olisi oikeus samanlaatuiseen kansainväliseen yhteistyöhön Suomeen suuntautuvassa rikollisessa toiminnassa. Eurooppalaisen yhteistyön ja keinojen harmonisoinnin tärkeyttä kansainvälisen rikollisuuden torjunnassa on korostettu voimakkaasti muun muassa EU:n neuvostossa. Kansainvälisessä poliisiyhteistyössä on oltava mahdollisuus myös rajojen ylitse tapahtuvaan tehokkaaseen rikollisten seurantaan, joka tapahtuu yhteistyössä vieraan valtion asianomaisen viranomaisen kanssa.

Poliisilain 46 §:n mukaan henkilöllä, joka poliisimiehen pyynnöstä avustaa tätä virkatehtävän suorittamisessa, on tällöin oikeus poliisimiehen ohjeiden mukaisesti käyttää sellaisia poliisimiehelle kuuluvia valtuuksia, jotka poliisimies toimivaltansa rajoissa osoittaa. Voimakeinojen käytöstä on kuitenkin säädetty erikseen. Säännöksen soveltamisalaa ei ole avustajan kansalaisuudella tai muulla sellaisella perusteella rajattu. Tämän vuoksi viranomaisyhteistyössä tapahtuvassa peitetoiminnassa voidaan Suomen lain mukaisesti soveltaa poliisilain 46 §:n säännöstä myös muun valtion lainvalvontaviranomaiseen. Koska kansainvälisestä oikeusavusta säädetään erikseen myös muissa laeissa, on katsottu, ettei ole tarpeellista ehdottaa säännöstä, jota sovellettaisiin epäsovinnaisten menetelmien käyttöön kansainvälisessä oikeusavussa.

Eurooppalaisessa käytännössä yleinen periaate on, että epäsovinnaisia menetelmiä käytetään vain vakavan ja järjestäytyneen rikollisuuden torjumiseen. Euroopan valtioissa tällaista toimintaa ei ole aina säännelty laintasoisin normein, vaan usein ministeriöiden antamin säännöksin tai alemman as-

teisin määräyksin ja ohjein. Eräissä valtioissa, kuten Tanskassa, on yleisluonteisia säännöksiä epäsovinnaisista menetelmistä tosin sisällytetty myös lakiin. Menetelmiä käytetään kuitenkin joko ylemmän poliisiviranomaisen, tutkintatuomarin, tuomioistuimen tai syyttäjän valvonnassa noudattaen sitä yleistä organisatorista ja hierarkista jakoa, joka asianomaisessa maassa on muutoin omaksuttu rikostutkinnan johdon järjestämiseksi. Lisäksi yleisenä oikeusperiaatteena on rikokseen yllyttämisen kielto, joka koskee myös epäsovinnaisten menetelmien käyttöä.

Eurooppalaisessa poliisioikeudessa ja -käytännössä on havaittavissa selvä ero kahden eri käsitteen, todiste- ja rikosprovokaation, välillä. Todisteprovokaatiolla tarkoitetaan toimintaa, jossa henkilön käyttäytymistä ohjataan siten, että rikoksesta voidaan saada ennalta tietoa rikoksen estämiseksi tai tapahtuneen rikoksen tekijöiden kiinnisaamiseksi sekä todisteaineiston keräämisen ja tallentamisen mahdollistamiseksi. Rikosprovokaatiolla tarkoitetaan yllyttämistä laissa rangaistavaksi säädettyyn tekoon. Rikosprovokaatiossa pyritään vaikuttamaan henkilön tahdonmuodostukseen, jotta hän ryhtyisi rikokseen, johon hän ei olisi ilman provokaatiota ryhtynyt. Rikosprovokaatio katsotaan yleisesti kielletyksi EU:n jäsenvaltioissa.

Vaikka epäsovinnaisten menetelmien käytön voidaan katsoa olevan jossain määrin ongelmallista, ei voida kuitenkaan osoittaa, että menetelmät olisivat loukanneet oikeusvaltioperiaatteita Euroopan valtioissa. Perus- ja ihmisoikeusvelvoitteista johtuu valtioita sitova yleinen velvoite suojella niiden alueella oleskelevia henkilöitä myös rikollisen toiminnan aiheuttamalta vaaralta ja vahingolta. Hallitusmuodon perusoikeussäännösten uudistuksella on pyritty erityisesti korostamaan julkisen vallan velvollisuutta suojella yhteiskunnan jäseniä rikoksilta ja muilta heihin kohdistuvilta oikeudenvastaisilta teoilta. Hallitusmuodon 16 a §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

Pohjoismainen lainsäädäntö

Norja

Solutus ja valeosto ovat Norjan poliisin käyttämiä menetelmiä. Epäsovinnaisista menetelmistä ei ole kuitenkaan säädetty laintasoisesti, vaan Norjan ylin syyttäjäviranomainen ja oikeusministeriö ovat antaneet eräitä epäsovinnaisten menetelmien käyttöä koskevia määräyksiä. Ehdoton edellytys on, että esimerkiksi valeoston käyttö ei saa aikaansaada sellaista uutta rikosta, jota muutoin ei olisi tapahtunut.

Norjassa on vastikään valmistunut epäsovinnaisia menetelmiä koskeva virallinen selvitys "Norges Offentlige Utredninger: Etterforskingsmetoder for bekjempelse av kriminalitet" (NOU 1997:15). Selvityksessä on käsitelty muun muassa soluttautumista ja valeostoa. Soluttautumisen käytön on katsottu tarkoittavan lievimmillään poliisimiehen esiintymistä väärällä identiteetillä eli peitteellä.

Selvityksessä todetaan, että peitteen käyttö edellyttää usein välttämättömästi väärän sisältöisten virallisten asiakirjojen, kuten passin, käyttöä paljastumisen estämiseksi.

Poliisin oikeudesta väärän asiakirjan käyttöön ei ole olemassa erityistä toimivaltuussäännöstä. Selvityksessä kuitenkin katsotaan, että Norjan rikoslain 182 §:ssä säädetty väärän asiakirjan käytön kriminalisointi ei sovellu poliisin käyttäessä epäsovinnaisia menetelmiä.

Väärän asiakirjan käyttöä poliisin epäsovinnaisten menetelmien paljastumisen estämiseksi ei katsota oikeudenvastaiseksi, eikä se näin ollen ole kriminalisoitua. Periaatteellisesti tällainen menettely on katsottu poliisille sallituksi.

Valeostoa ja todisteprovokaatiota varten Norjan ylin syyttäjäviranomainen on vahvistanut perusehdot valeoston ja todisteprovokaation käytölle.

Ruotsi

Solutus on Ruotsissa poliisin käyttämä menetelmä. Yleiset poliisitoimintaa koskevat periaatteet on säännelty Ruotsin poliisilain 8 §:ssä, jota sovelletaan myös solutukseen. Edellytyksenä on, ettei tavoite ole saavutettavissa lievemmällä keinolla ja että kysymyksessä on vakavan rikollisuuden torjunta. Solutusta käytetään erityisesti törkeiden huumausainerikosten tutkinnassa. Perinteisesti soluttautuja on voinut olla vain ruotsalainen poliisivirkamies. Ainoastaan todisteprovokaatio on sallittua. Päätös todisteprovokaatiosta tehdään poliisipäällikkötasolla. Ruotsalaisessa oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että provokaattorin rinnastaminen yllyttäjään edellyttää rikollista tahtoa. Poliisin suoritta-

massa provokaatiossa tämä puuttuu, koska tavoitteena on rikoksen paljastaminen. Provokaattori suorittaa muodollisesti lainvastaisen teon, mutta teko ei kuitenkaan ole aineellisesti lainvastainen, koska subjektiivinen syyllisyys eli rikollinen tahto puuttuu. Oikeuttamisperusteeksi on tällöin katsottu provokaattorin toimiminen sen oikeushyvän suojelemiseksi, jota provosoitu aikoo loukata.

Valeosto on Ruotsissa poliisin yleisesti käyttämä menetelmä, johon sovelletaan edellä selostettuja poliisitoimintaa koskevia yleisiä periaatteita. Menetelmää käytetään törkeiden rikosten tai niiden yritysten tutkinnassa, ja käyttö edellyttää yleisen syyttäjän lupaa.

Solutusta ja valeostoa koskevaa sääntelyä ollaan Ruotsissa parhaillaan tarkistamassa sen yhdenmukaistamiseksi muiden EU:n jäsenvaltioiden säännösten kanssa.

Tanska

Solutus ja valeostot ovat Tanskassa poliisin käyttämiä menetelmiä, joista on säädetty yksityiskohtaisesti Tanskan oikeushallintolaissa. Tuomioistuimen päätöksen nojalla poliisi voi ryhtyä solutukseen tai valeostoon, jos on olemassa perusteltu epäilys siitä, että rikos on tekeillä tai yrityksen asteella. Lisäksi edellytetään, että muut tutkintamenetelmät eivät riittäisi todisteiden saamiseksi ja tutkittavana on rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi vuotta vankeutta.

Lainsäädäntö eräissä muissa Euroopan valtioissa

Saksa

Solutus ja valeostot ovat Saksassa poliisin ja tullin yleisesti käyttämiä menetelmiä.

Saksassa epäsovinnaisista menetelmistä on säädetty laintasoisesti vuonna 1992. Säännökset peitetoiminnasta on tuolloin lisätty Saksan rikosprosessilakiin samanaikaisesti hyväksytyn järjestäytynyttä rikollisuutta koskevan lain kanssa. Rikosprosessilakiin on lisätty pykälät, joissa säännellään epäsovinnaisen toiminnan edellytykset, sisältö ja väärän identiteetin luominen, päätöksentekomenettely ja salassapito, pääsy asuntoon, ilmoittaminen asunnon haltijalle ja tietojen käyttö.

Lain mukaan edellytyksenä epäsovinnaiselle toiminnalle on, että on perusteltu syy epäillä seurauksiltaan huomattavan vakavan rikoksen olevan tekeillä ja kyseessä on: 1) huumausaine- tai aserikos taikka rahantai arvopaperin väärennys; 2) valtion turvallisuuden suojaaminen; 3) ammatti- ja taparikollisuus; tai 4) järjestäytyneeseen rikollisryhmään kuuluvan henkilön tai järjestäytyneen rikollisuuden tutkiminen. Toisena vaihtoehtoisena edellytyksenä on perusteltu vakavan rikollisuuden uusimisvaara, jos asian selvittäminen muilla keinoin olisi mahdotonta tai erittäin vaikeaa. Kolmantena vaihtoehtoisena perusteena on rikos, jonka erityinen laatu edellyttää epäsovinnaisten menetelmien käyttöä, jolloin lisäedellytyksenä on, ettei asian selvittäminen muilla keinoin olisi mahdollista tai että se olisi erittäin vaikeaa.

Peitetoiminnan käyttämisestä päättää tutkinnasta vastaava syyttäjä. Jos luvan viivästymisestä aiheutuu vaaraa, poliisilla on oikeus aloittaa peitetoiminta välittömästi, mutta lupa toiminnalle on kuitenkin haettava viivytyksettä syyttäjävirastolta. Toimenpide on lopetettava, jollei syyttäjävirasto ole antanut lupaa kolmen päivän kuluessa.

Erikseen on säännelty tilanne, jossa peitetoimintaa suorittava henkilö menee rikoksesta syytetyn henkilön asuntoon. Asuntoon meneminen edellyttää pääsääntöisesti tutkintatuomarin lupaa. Jos luvan viivästymisestä aiheutuu vaaraa, poliisin on pyydettävä syyttäjäviranomaisen lupa ja jos syyttäjäviranomaisenkaan lupaa ei ole ajoissa saatavissa, poliisimiehellä on oikeus mennä asuntoon, jolloin lupa on haettava viipymättä.

Asuntoon menemisestä on säädetty lisäksi, että peitetarkkailua suorittavalla henkilöllä on oikeus peitettä hyväksi käyttäen päästä asuntoon vain asunnon omistajan tai haltijan suostumuksella. Niin sanottu salainen kotietsintä ei toisin sanoen ole sallittu. Tarkoituksena on sallia asuntoon meneminen, jos se on välttämätöntä peitetoimintaa suorittavan poliisimiehen paljastumisen estämiseksi. Luodun peitteen lisäksi poliisimiehellä ei ole oikeutta käyttää muita valheellisia tai keksittyjä perusteita suostumuksen saamiseksi.

Asunnossa käynnistä on ilmoitettava asunnon haltijalle niin pian kuin se on mahdollista vaarantamatta tutkinnan tarkoitusta, yleistä turvallisuutta, henkeä tai terveyttä taikka mahdollisuutta peitetoimintaan tulevaisuudessa asianomaisen poliisimiehen avulla.

Saksassa voidaan poliisin palveluksessa

olevalle luoda tilapäinen tai pysyvä peite, jolla tarkoitetaan esimerkiksi muutettua identiteettiä. Peitetoimintaan osallistuvalla henkilöllä on oikeuskelpoisuus peiteidentiteetillä toimiessaan. Hän voi peiteidentiteetistä riippumatta olla esimerkiksi kantajana tai vastaajana taikka ryhtyä oikeustoimiin.

Jos peitteen luomiseksi tai ylläpitämiseksi on välttämätöntä, voidaan peitetarkoitusta varten valmistaa tai muuttaa virallisia asiakirjoja.

Peitetoiminnalla hankittujen tietojen käyttö todisteena muussa kuin tutkittavassa asiassa on mahdollista ainoastaan, jos rikosprosessin kohteena on rikos, jonka selvittämiseksi voitaisiin käyttää rikosprosessilaissa tarkoitettuja peitetoimenpiteitä.

Poliisimiehen peiteidentiteetti voidaan tarvittaessa pitää salassa myös toiminnan jälkeen. Syyttäjäviranomaisella ja tuomarilla on kuitenkin oikeus vaatia peiteidentiteetin paljastamista. Rikosprosessissa peiteidentiteetin salassapito on sallittua rikosprosessilaissa säädetyin edellytyksin ja erityisesti, jos salassapidon lakkaaminen vaarantaisi tutkinnan tarkoituksen, yleistä turvallisuutta, henkeä tai terveyttä tai mahdollisuuden peitetoiminnan käyttöön tulevaisuudessa asianomaisen poliisimiehen avulla.

Epäsovinnaisten menetelmien käytöstä on määrätty tarkemmin Saksan liittotasavallan oikeusministeriön ja sisäasiainministeriön yleiskirjeessä, joka koskee rikostutkinnassa tiedottajien, luottamushenkilöiden, soluttautuneiden tutkijoiden ja muiden salaista tutkintaa suorittavien poliisivirkamiesten käyttöä.

Alankomaat

Solutus ja valeosto ovat Alankomaissa poliisin käyttämiä menetelmiä. Menetelmiä käytetään yleisen syyttäjän ohjauksessa ja luvalla. Parlamentissa on toiminut komitea, joka on selvittänyt kysymystä tiettyjen arkaluontoisten tutkintamenetelmien käytöstä, muun muassa solutusta ja valeostoja. Menetelmien käyttöä koskeva lakiesitys on parlamentin käsiteltävänä.

Belgia

Solutus ja valeosto ovat Belgiassa poliisin yleisesti käyttämiä menetelmiä, joista on määrätty yksityiskohtaisesti oikeusministeriön ohjein. Soluttautuneet voivat työskennellä myös muiden lainvalvontaviranomaisten lukuun.

Espanja

Solutus ja valeosto ovat Espanjassa poliisin käytämiä menetelmiä, joista on säädetty laintasoisesti. Laki on annettu tammikuussa 1999.

Irlanti

Solutus ja valeosto ovat Irlannissa poliisin ja tullin käyttämiä menetelmiä, jotka on ohjeistettu poliisin sisäisin määräyksin.

Italia

Solutus ja valeosto ovat poliisin käyttämiä menetelmiä. Menetelmien käyttö on säännelty laissa, ja niiden käyttö perustuu tuomioistuimen tai huumausaineiden valvonnasta vastaavan viraston päätökseen.

Itävalta

Solutus on poliisin käyttämä menetelmä. Edellytyksenä on, että vakavan rikoksen tai järjestäytyneen rikollisuuden tutkinta muussa tapauksessa vaarantuisi tai vakavasti häiriintyisi. Valeosto on poliisin ja tullin yleisesti käyttämä tutkimusmenetelmä. Peitetoiminnasta on säädetty laissa, jota on muutettu vuonna 1998. Lain nojalla sisäasiainministeriöllä on oikeus hallintoviranomaisia sitovasti päättää peitetoiminnassa tarvittavien väärien tai harhauttavia tietoja sisältävien asiakirjojen valmistuttamisesta peitetoiminnan suojaksi.

Kreikka

Solutus ja valeosto ovat poliisin ja tullin käyttämiä menetelmiä huumausainerikollisuuden torjunnassa.

Luxemburg

Solutus ja valeosto ovat poliisin käyttämiä menetelmiä, joista ei ole säädetty yksityiskohtaisesti laissa.

Portugali

Solutus ja valeostot ovat poliisin yleisesti käyttämiä tutkimusmenetelmiä, joista on ol-

lut laintasoisia säännöksiä vuodesta 1983. Peitetoimintaa suorittava tutkija voi olla rikostutkija tai poliisin ulkopuolinen henkilö, joka toimii poliisin valvonnassa. Peitetoimintaa voidaan käyttää sekä rikostorjuntaettä rikostutkintatarkoituksiin. Peitetoiminnasta päättää tuomioistuin määräajaksi. Kiireellisissä tilanteissa voidaan toiminta kuitenkin aloittaa ilman tuomioistuimen lupaa, jolloin siitä on viivytyksettä ilmoitettava tuomioistuimelle. Peitetoiminnalla paljastettuja seikkoja voidaan käyttää todisteena rikosasiassa vain, jos tuomioistuin katsoo sen mahdolliseksi.

Ranska

Solutus ja valeostot ovat poliisin ja tullin käyttämiä menetelmiä, joista on säädetty yksityiskohtaisesti vuonna 1991 annetussa laissa. Solutuksen käyttö edellyttää syyttäjän antamaa lupaa.

Yhdistynyt kuningaskunta

Solutus ja valeostot ovat poliisin ja tullin yleisesti käyttämiä menetelmiä, joista ei ole laintasoisesti säädetty, vaan solutukseen sovelletaan sisäasiainministeriön, poliisipäälliköiden järjestön (ACPO) ja tullin yksityiskohtaisia määräyksiä ja ohjeita.

Eräitä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisuja

Hallitusmuodon perusoikeuksia koskevassa II luvussa on perusoikeuksia täsmennetty ja laajennettu Euroopan ihmisoikeussopimuksen viitoittamaan suuntaan. Esimerkiksi hallitusmuodon 8 §:n yksityisyyden suojaa ja 16 §:n oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevat säännökset saavat tukea Euroopan ihmisoikeussopimuksen vastaavien määräysten tulkinnoista.

Peiteoperaatioiden sallittavuuden osalta voidaan viitata Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen *Lüdi-tapaukseen*, jossa oli kysymys siitä, loukkasiko siviilipukuisen poliisin käyttö huume-erän ostajana Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklassa tarkoitettua yksityisyyden suojaa. Lisäksi kysymys oli siitä, voitiinko näin hankittua tietoa käyttää todisteena kuulematta siviilipukuista poliisia henkilökohtaisesti oikeudenkäynnissä todistajana.

Ihmisoikeustuomioistuin vahvisti yksimielisesti, ettei rikolliseen tekoon syyllistyvän henkilön yksityisyyden suoja vaikuttanut poliisin oikeuteen käyttää peitetoiminnassa siviilipukuista poliisimiestä rikoksen paljastamiseksi. Ratkaisua perusteltiin tuomioistuimen päätöksessä seuraavasti: Ihmisoikeustuomioistuin totesi, ettei siviilipukuisen poliisimiehen käyttäminen tässä tapauksessa, yhdessä tai erikseen puhelinkuuntelun kanssa, kuulunut yksityiselämän piiriin. Poliisimies oli toiminut viiden kilon kokaiinierän kaupan yhteydessä tavoitteenaan huumekauppiaiden kiinniottaminen. Epäillyn on täytynyt olla tietoinen toimintansa laittomuudesta ja siitä, että hän näin ollen oli vaarassa joutua tekemisiin salaista peitetoimintaa suorittavan poliisimiehen kanssa, jonka tehtävänä olisi hänen paljastamisensa. Tuomioistuin totesi yksimielisesti, ettei ihmisoikeussopimuksen 8 artiklaa ollut loukattu.

Päätöksen voidaan katsoa oikeuttavan periaatteelliseen tulkintaan, jonka mukaan peitetoimintaa suorittavan poliisimiehen soluttautuminen rikollisjärjestöön ei sellaisenaan loukkaa Euroopan ihmisoikeussopimuksen takaamaa yksityisyyden suojaa, koska vakavaan laittomaan toimintaan osallistuvan oletetaan olevan tietoinen vaarasta joutua lainvalvontaviranomaisen toimenpiteiden kohteeksi. Rikollinen toiminta ei nauti perus- tai ihmisoikeudellista suojaa. Sama periaate on voimassa Suomessa.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on vuonna 1997 *Van Mechelen et others v. The Netherlands* -tapauksessa (23.4.1997, 55/1996/674/861-864) arvioinut nimettömän todistajan sallittavuutta rikosoikeudenkäynnissä ottaen huomioon Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan sisältämän vaatimuksen 1. oikeudenmukaisesta oikeudenkäynnistä.

Edellä mainitussa tapauksessa oli kysymyksessä yksittäinen rikos (syytevaatimuksen mukaan murhan yritys tai toissijaisesti tapon yritys ja väkivaltainen ryöstö). Kansallisessa oikeudenkäynnissä oli poliisin peitetoiminnan suojaamiseksi kuultu poliisivirkamiestä nimettömänä todistajana. Vaikka ihmisoikeustuomioistuin ei tässä tapauksessa katsonut olevan perusteita nimettömänä todistamisen sallittavuudelle, tuomioistuin vahvisti perusteluissaan periaatteellisesti sen, että nimettömänä kuuleminen voi tapahtua Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan estämättä, mutta vain poikkeuksellisissa tilanteissa ja vain silloin, kun se on välttämä-

töntä. Lisäksi tuomioistuin katsoi, että poliisiviranomaisella voidaan katsoa olevan oikeus vaatia peitetoimintaan osallistuvan poliisimiehen kuulemista nimettömänä todistajana oikeudenkäynnissä, jos hänen tai hänen perheensä turvallisuus tai poliisin tulevan peitetoiminnan paljastumisen estäminen sitä edellyttää ja jos oikeudenkäynnissä puolustuksen oikeudet kuitenkin tulevat kunnioitetuksi.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaistavana on vastikään ollut *Teixeira de Castro v. Portugal* -tapaus (44/1997/828/1034), jossa kysymys on ollut erityisesti Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan soveltamisesta ja oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimuksen tulkinnasta valeoston ja peitetoiminnan yhteydessä.

Kyseisessä tapauksessa ihmisoikeustuomioistuin totesi Portugalin rikkoneen Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklaa, koska poliisimiesten on katsottu, tapauksessa esillä olleiden tosiseikkojen valossa arvioituna, valeostolla yllyttäneen rikoksen tekemiseen. Perusteluissa kiinnitettiin huomiota siihen, että poliisimiehet olivat toimineet lähinnä omasta aloitteestaan eivätkä osana huumeiden vastaista tutkintamenettelyä, jota säännönmukaisesti Portugalissa johtaa tutkintatuomari. Tämä seikka erotti tapauksen edellä selostetusta *Lüdi*-tapauksesta.

Ratkaisussa korostettiin, että ennen kyseisen huumausainerikoksen tapahtumista poliisilla ei ollut ollut mitään syytä epäillä asianomaista henkilöä huumevälittäjäksi. Epäillyllä ei ollut rikosrekisterimerkintöjä, eikä hän ollut aikaisemmin ollut poliisin tutkimusten kohteena. Tuomioistuin katsoi, että tässä tapauksessa poliisimiehet eivät olleet ainoastaan passiivisesti tarkkailleet epäillyn rikollista toimintaa vaan olivat vaikuttaneet yllytysteolla siihen, että rikos oli tapahtunut. Näiden seikkojen perustella tuomioistuin päätyi äänin 8—1 siihen, että Portugali oli rikkonut asianomaisen miehen oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin.

Mainittu tuomio ja sen perustelut kuitenkin vahvistavat, etteivät peitetoiminta, valeosto tai rikostiedottajien käyttö sinänsä ole Euroopan ihmisoikeussopimuksen vastaisia menetelmiä, jos epäillyn oikeusturva on riittävästi otettu huomioon.

2.3. Eduskunnan valiokuntien eräitä kannanottoja epäsovinnaisista menetelmistä

Käsiteltäessä hallituksen esitystä poliisilaiksi (HE 57/1994 vp) lakivaliokunta esitti lausunnossaan seuraavaa (LaVL 10/1994 vp, s. 4): "Tarkkailua koskevilla säännöksillä on tarkoitus tehdä sallituksi tarkkailun sellaisenaan sisältämä puuttuminen tarkkailtavan yksityisyyteen, mutta ei mitään muuta laissa normaalisti kiellettyä toimintaa. Tarkkailua koskevat säännökset eivät siten oikeuta provokaatioon, mikä merkitsisi rikoslain 5 luvun mukaista yllytystä rangaistaviin tekoihin, eikä soluttautumista, jossa poliisimiehen olisi paljastumisensa välttämiseksi käytännössä pakko osallistua rikollisjoukon toimintaan vähintään avunannon tunnusmerkit täyttävällä tavalla. Ns. vasikoiden käyttöä sen sijaan pidetään osana poliisin normaalia tietojenhankintaa, kuten on tähänkin asti pidetty. Poliisilla ei ole syytä torjua rikollisiltakaan saamiaan tietoja, joilla voi olla merkitystä rikosten estämisessä tai selvittämisessä. Ns. vasikoita voidaan tarvittaessa pyrkiä suojelemaan muiden rikollisten heihin kohdistamilta rikoksilta, muttei koskaan omien rikostensa laillisilta seuraamuksilta."

Eduskunnan hallintovaliokunta on myös antanut mietinnön, johon sisältyy yllä siteeratun kanssa lähes identtinen kanta (HaVM 20/1994 vp, s. 11—12).

Vuonna 1996 eduskunnan hallintovaliokunta ja lakivaliokunta ovat lausuneet tulliasioiden yhteistyötä Euroopan unionin jäsenvaltioiden tulliviranomaisten välillä koskevan niin sanotun Napolin yleissopimus II -yleissopimusluonnoksen eduskuntakäsittelyn yhteydessä muun muassa soluttautumisesta ja peiteoperaatioista (HaVL 6/1996 vp ja LaVL 16/1996 vp). Tällöin valiokuntien kannanotoissa on korostettu laajan ja perusteellisen valmistelun tärkeyttä ja muun muassa perusoikeusnäkökohtien riittävää huomioon ottamista valmistelussa. Yleissopimuksen 21 artiklan hyväksymiseen sellaisenaan valiokuntien kannat ovat olleet kriittisiä, koska poikkeuksellisen toimivaltanormin hyväksyminen loisi mahdollisuuden yleisempäänkin käytäntöön. Toisaalta valiokunnat katsoivat, ettei asiaa ollut riittävän perusteellisesti valmisteltu tuossa vaiheessa.

Hallintovaliokunta on sittemmin vuonna 1997 antamassaan lausunnossa (HaVL 11/1997 vp) todennut rikosten ennalta estämisen ja myös tehtyjen rikosten tutkinnan näkökulmasta, että "— — niin sanottujen epäkonventionaalisten tutkintamenetelmien käyttöönottoa maassamme ei voida perustaa ensisijaisesti tulliyhteistyöhön pohjautuvaan yleissopimukseen, vaan asiaa on arvioitava laajemmin ja ottaen huomioon, että poliisi kantaa päävastuun ja omaa yleisen toimivallan rikosten ennalta estämisen ja tutkinnan osalta sekä, ettei tämän vuoksi saa syntyä tilannetta, jossa tulliviranomaisilla ovat pidemmälle menevät toimivaltuudet kuin poliisiviranomaisilla."

2.4. Nykytilan arviointi

Suomen lainsäädännöstä puuttuvat edelleen niin sanottuja epäsovinnaisia menetelmiä koskevat säännökset. Poliisitoiminnassa on perinteisesti käytetty tiedottajia. Usein tiedottaja hankkii ennalta pyydettyjä tietoja, mutta kyse ei kuitenkaan ole käsitteellisesti soluttautumisesta, jos henkilö toimii omaehtoisesti ryhmässä eikä poliisin määräysvallassa. Tiedottaja on usein rikollisryhmään omaehtoisesti liittynyt ja siinä toimiva henkilö. Myöskään muunlaisten epäsovinnaisten menetelmien käyttö ei ole ollut täysin vierasta suomalaiselle poliisitoiminnalle.

Todisteprovokaatio, jossa poliisimies hankkii näyttöä täytetystä rikoksesta taikka rangaistavan yrityksen tai rangaistavan valmistelun asteella olevasta rikoksesta, ei ole voimassa olevan oikeuden mukaan kiellettyä. Rajankäynti todiste- ja rikosprovokaatioiden välillä on kuitenkin ongelmallista. Kirjoitetun lain aukollisuus ja toimivaltuussäännösten puuttuminen poliisilaista on epäkohta niin epäillyn kuin virkatyötään suorittavan poliisimiehenkin oikeusturvan kannalta.

Eduskunnassa on epäsovinnaisiin menetelmiin kiinnitetty huomiota käsiteltäessä vuonna 1997 Eurooppa-neuvostolle annettua järjestäytynyttä rikollisuutta käsitelleen korkean tason virkamiesten työryhmän raporttia (E 30/1997 vp) sekä käsiteltäessä ehdotusta yleissopimukseksi EU:n jäsenvaltioiden välisestä tulliasiain yhteistyöstä (Napolin yleissopimus II, valtioneuvoston kirjelmä U 38/1996 vp). Muun muassa eduskunnan hallintovaliokunta on todennut lausunnossaan (HaVL 11/1997 vp), että epäsovinnaisten tutkintamenetelmien käyttöä, johon saattaa olla tarvetta, tulee ensin arvioida poliisin kannalta, jolla on päävastuu ja yleinen toimivalta rikosten ennalta estämiseen ja rikosten tutkintaan liittyvissä tehtävissä.

Eduskunnassa on vuonna 1997 tehty 103 kansanedustajan allekirjoittama lakialoite (LA 38/1997 vp) pakkokeinolain muuttamiseksi siten, että se sisältäisi myös epäsovinnaisia menetelmiä koskevat säännökset.

Suomalaisesta oikeuskirjallisuudesta on löydettävissä hyvin vähän selkeitä ja ajantasaisia kannanottoja epäsovinnaisten menetelmien käytöstä. Poliisilaissa omaksutun periaatteen mukaisesti poliisin virkatoiminnasta on oltava selkeät toimivaltasäännökset. Ei ole asianmukaista, että epäsovinnaisten menetelmien käyttö on oikeudellisesti arvioitavissa lähes yksinomaan yleisten rikosoikeudellisten oikeuttamis- tai anteeksiantoperusteiden perusteella.

Peitetoiminta on laajalti jo voimassa olevan oikeuden mukaista. Ei voida ajatella, että poliisi voisi onnistua vakavan rikollisuuden torjunnassa esiintymällä kaikissa tilanteissa avoimesti poliisina. Rikostiedustelussa ja valvonnassa poliisi on perinteisesti esiintynyt peitellysti. Ongelmallisia tilanteita saattaa kuitenkin syntyä toiminnan tapahtuessa kotirauhan piirissä. Tämän esityksen tavoitteena onkin rajata peitetoiminnassa tapahtuva tarkkailu kotirauhan piirissä vain toiminnan kannalta välttämättömään siten, että peitetoiminnassa voitaisiin onnistua paljastumatta, mutta että kotietsinnästä säädettäisiin edelleen vain pakkokeinolaissa. Toisena ongelmana on luotettavan rekisterisuojan varmistaminen. Peitteen käyttö edellyttää, että julkisista rekistereistä kenen tahansa saatavilla olevat tiedot eivät ole ristiriitaisia poliisimiehen käyttämien peitetietojen kanssa. Yksittäisen peiteoperaation edellyttämien käytännön järjestelyiden seikkaperäinen selostaminen ei kuitenkaan ole mahdollista, koska jokainen peite olisi luotava tapauksen taustaan liittyvien yksityiskohtien mukaisesti.

Voimassa olevassa lainsäädännössä ei ole valeostoa koskevaa kieltoa, ja valeostoja myös tehdään jonkin verran. Oikeuskirjallisuudessa on pidetty selvänä, ettei valeosto kuitenkaan saa synnyttää uutta rikosta. Yllyttäminen rikokseen ei ole hyväksyttävää, vaikka yllyttäjä olisikin poliisimies. Tämä periaate on äskettäin vahvistettu myös Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisus-

sa *Teixeira de Castro v. Portugal*, jota on selostettu jaksossa 2.2.

Valeostot ovat siis sallittuja, mutta rikokseen yllyttäminen ei. Näitä peruslähtökohtia ei ehdoteta muutettaviksi. Ehdotetut lainmuutokset olisivat lähinnä nykyistä oikeustilaa selventäviä. Ensinnäkin yllytyskiellosta ehdotetaan nimenomaan säädettäväksi poliisilaissa. Toiseksi lakiin ehdotetaan otettaviksi säännökset, joissa määriteltäisiin valeostot ja niiden tekemisen edellytykset. Ainoa sisällöllinen muutos olisi se, että poliisilaissa rajoitettaisiin valeostojen käyttö tiettyihin rikoslajeihin ja tiettyihin tilanteisiin.

Käytännössä saattaa olla varsin vaikeata selvittää, onko valeosto saanut aikaan päätöksen rikoksen tekemisestä vai ei. Usein vaikea näyttökysymys saattaa ratkaista myös sen, onko valeoston tehnyt poliisimies itse syyllistynyt rikokseen. Tämän valeostoihin välttämättä liittyvän ongelman hallitsemisessa voidaan käyttää eri keinoja. Keskeinen merkitys on poliisin sisäisillä, riittävän täsmällisillä valeostotoimintaa koskevilla ohjeilla. Yhtä tärkeitä ovat valeostoja tekevien poliisimiesten valinta ja kouluttaminen. Rakennetason keinona ongelmien välttämisessä on se, että valeostojen käyttöala rajataan suhteellisen suppeaksi, jotta vaikeita käytännön tilanteita jouduttaisiin arvioimaan tuomioistuimissa mahdollisimman harvoin.

Oikeuskäytännössä on todettu, että epäsovinnaisia menetelmiä koskeva lainsäädäntö on hyvin tulkinnanvarainen ja sisältää suoranaisia aukkoja. Voimassa olevaa oikeustilaa ei voida pitää tyydyttävänä. Aihepiirin jäsentämiseksi on tärkeää ensin määritellä laissa käsitteet, jotka ovat tällä hetkellä yleiskielen ilmauksina epäselviä ja suomalaisessa oikeustieteessä vakiintumattomia.

Erityisesti huumausainerikollisuuden torjunta ja tehokkaampi markkinoilla olevien huumausainemäärien takavarikointi edellyttävät epäsovinnaisten menetelmien ja televalvonnan sääntelyä poliisilaissa rikostorjunnallisina toimivaltuuksina. Huumausainerikollisuus on voimakkaasti kasvava uhka yhteiskunnan turvallisuudelle.

Televalvontaa koskeva nykytila, jossa poliisi ei voi saada törkeänkään rikoksen torjumiseksi tai vakavan vaaran estämiseksi teletunnistetietoja, ei ole tyydyttävä. Voimassa oleva lainsäädäntö sallii teletunnistetietojen käytön tiettyjen lievähköjen rikosten selvittämiseksi, kuten häirintäsoitolla aiheutetun rikoksen tai matkapuhelimen anastuksen selvittämiseksi. Toisaalta on ristiriitaista, että esimerkiksi törkeän henkeen käyvän uhkauksen esittäminen puhelimitse ei oikeuta teletunnistetietojen saamiseen. Kuitenkin tämän tyyppisissä tilanteissa rikoksen torjunta olisi erittäin tärkeää. Yhtälailla välittömästi henkeä tai terveyttä uhkaavan vakavan vaaran torjumisen tulisi olla televalvonnan avulla mahdollista myös niissä tapauksissa, joissa ei ole esitutkintalaissa (449/1987) tarkoitetulla tavalla syytä epäillä rikoksen tapahtuneen. Esimerkiksi kadonneen henkilön etsiminen epäillyssä sairastapauksessa matkapuhelimen sijaintitiedoin ei ole nykyisen lainsäädännön mukaan mahdollista.

Käytännössä televalvontaan on ilmennyt tarve muun muassa etsittäessä jotakuta mielenterveydellisistä syistä viranomaisille sellaisia uhkauksia esittänyttä, joiden perusteella poliisilla on ollut aihe olettaa hänen ryhtyvän itsetuhoisen käyttäytymisen mukaiseen tekoon. Tällaisissa tilanteissa ei ole kysymys tapahtuneen rikoksen selvittämisestä vaan tapahtuvaksi oletetun vaarallisen teon estämisestä. Esimerkiksi eräässä tapauksessa poliisi on joutunut soveltamaan tällaiseen tapaukseen jo tapahtuneen rikoksen selvittämiseen liittyviä esitutkintalain ja pakkokeinolain säännöksiä. Tuolloin kysymys oli eduskunnan pihalle saapuneen henkilön ja hänen kuljettamansa, sinänsä laillisesti toimineen räjäytysliikkeen auton lastina olleen räjähdysainelatauksen paikallistamisesta matkapuhelimen sijaintitiedolla. Esitutkintakynnyksen ylittävää epäilyä rikoksesta ei kuitenkaan ollut varsinaisesti olemassa, joten poliisilla ei ollut voimassa olevan lain valossa selkeää toimivaltuutta ennalta estävästi selvittää, oliko henkilö ryhtynyt rikolliseen tekoon ja mihin toimenpiteisiin oli ryhdyttävä vaaran estämiseksi.

Televiestin lähettämiseen ja vastaanottamiseen tarvitaan niin kiinteissä puhelimissa kuin matkapuhelimissakin teleliittymä ja telepäätelaite. Nykyisten säännösten mukaan televalvontalupa voidaan antaa niin, että valvonta kohdistetaan tietyllä teleliittymällä lähetettäviin tai tiettyyn teleliittymään tuleviin viesteihin. Kiinteiden puhelimien osalta nimenomaan teleliittymä on tarkoituksenmukainen yksilöintiperuste. Merkitystä ei ole sillä, mikä telepäätelaite on kytketty kiinteästi asennettuihin johtimiin. Matkapuhelinten osalta tilanne on toisin. Tarkoituksenmukainen yksilöintiperuste voi olla teleliittymän niin sanotun SIM-kortin lisäksi matkapuhe-

linlaitteen niin sanottu IMEI-koodi. Rikoksesta epäilty saattaa käyttää matkapuhelinlaitteessaan eri henkilöiden nimissä olevia SIM-kortteja tai anonyymisti esimaksettuja SIM-kortteja. Edellä esitetyn perusteella ehdotetaan telepäätelaite lisättäväksi teleliittymälle rinnakkaiseksi televalvontaluvan yksilöintiperusteeksi.

Oikeudenkäynnin sekä erityistä suojelua edellyttävän tilaisuuden suojaaminen henkeen tai terveyteen kohdistuvalta rikokselta on ollut esillä erityisesti rikollisiin moottoripyöräjoukkioihin liittyvissä oikeudenkäynneissä sekä eräiden viranomaisiin kohdistuneiden törkeiden tuhotöiden vuoksi.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies on 26 päivänä maaliskuuta 1997 kanteluasiassa antamassaan päätöksessä (no 881/4/1995) katsonut, että tuomioistuimen puheenjohtajalla ja poliisilla on velvollisuus turvata yleinen järjestys oikeussalissa. Hallitusmuodon 16 §:n nojalla jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti tuomioistuimessa. Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan mukaan jokaisella on oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Oikeuden toteutumisen edellytyksenä on, että oikeudenkäyntiin osallistuvat voivat olla vakuuttuneita turvallisuudestaan.

Turvallisuustarkastuksen laillisuuden arvioinnissa oli kysymys kahden perusoikeuden, henkilökohtaisen koskemattomuuden ja henkilökohtaisen turvallisuuden välisestä yhteensovittamisesta. Turvallisuustarkastuksen toteuttaminen edellyttää, että henkilökohtaisesta koskemattomuudesta tingitään tilaisuuteen osallistuvien turvallisuuden varmistamiseksi. Edellä mainitussa kantelupäätöksessään apulaisoikeusasiamies ei pitänyt poliisin suorittamaa turvallisuustarkastusta moitittavana, mutta totesi, ettei lainsäädäntöömme sisälly säännöstä, johon oikeudenkäynnin turvatarkastukset voitaisiin riidattomasti ja kaikissa tilanteissa perustaa. Koska perusoikeuksiin voidaan puuttua ainoastaan lain nojalla ja koska tällaista oikeudellista perustaa ei tuomioistuinten turvatarkastuksilla nyt ole, apulaisoikeusasiamies on ilmaissut käsityksenään, että puute on korjattava viipymättä.

Poliisilla on ollut selkeä toimivaltuus tekniseen tarkkailuun poliisilain 3 luvun nojalla vuodesta 1995. Teknistä tarkkailua ei ole kuitenkaan käytännössä voitu riittävästi hyödyntää, koska poliisilain 31 §:n nykyinen sanamuoto kieltää teknisen laitteen sijoittamisen tarkkailtavaan tilaan. Toimivaltuuden käytön ja teknisen tarkkailun mahdollistamiseksi käytännössä on perusteltua muuttaa pykälää siten, että valtuuden käyttö tulee mahdolliseksi laissa tarkoitetuissa käytännön tilanteissa.

Poliisi on perinteisesti antanut virka-apua tilanteissa, joissa yksityisen oikeutta on selkeästi loukattu esimerkiksi ilkivallan tai haitanteon tarkoituksessa ja apu on ollut välttämätöntä yksityisen henkilön laillisiin oikeuksiin pääsemiseksi. Tavanomaisoikeudellinen toimivaltuus poliisin virka-avusta ilmeni epäsuorasti aikaisemmin voimassa olleen ulosottolain (37/1895) 7 luvun 14 §:n säännöksestä, joka on kumottu lailla ulosoton muuttamisesta (1066/1991) ulosotto-oikeudellisen uudistuksen yhteydessä. Voimassa olevan oikeudenkäymiskaaren 7 luvussa on säännökset turvaamistoimista, joista päättää tuomioistuin oikeudenkäyntimenettelyn yhteydessä tai kirjallisen hakemuksen perusteella. Yksinkertaisissa ja selvissä ilkivalta- tai haitantekotilanteissa saattaa kuitenkin olla eräissä tapauksissa kohtuutonta edellyttää asian vireillepanemista tuomioistuimessa. Tyyppiesimerkkinä tällaisesta on tilanne, jossa avioeron yhteydessä asuinkumppani estää vaihdattamalla lukot asunnon haltijaa pääsemästä kotiinsa myöhäisenä ajankohtana. Tällaisissa tapauksissa kansalaiset ovat perinteisesti turvautuneet poliisin apuun, koska rikoslaissa toisaalta säädetään omankädenoikeus rangaistavaksi teoksi. Tavanomaisoikeudellinen virka-apuoikeus ei ole tällä hetkellä kirjattu poliisilakiin, mikä on ongelmallista laillisuusperiaatteen kannalta.

3. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

3.1. Yleistä

Tavoitteena on tehostaa poliisin toimintaa vakavan ja järjestäytyneen rikollisuuden torjunnassa.

Rikollisuuden ennalta estämisen tehostamiseksi poliisilakiin ehdotetaan lisättäviksi epäsovinnaisten rikostorjuntamenetelmien käyttöä koskevat yleiset säännökset. Tavoitteena epäsovinnaisten menetelmien käytössä on suunnitellun, meneillään olevan tai tapahtuneen rikoksen aiheuttaman vaaran torjuminen, esimerkiksi takavarikoimalla huumausaineita niiden saamiseksi pois markkinoilta.

Takavarikoinnin tehostaminen on erittäin tärkeää huumausaineiden kysynnän ja tarjonnan kasvun hidastamiseksi ja estämiseksi. Lisäksi tavoitteena on poliisin tiedonsaannin tehostaminen törkeistä rikoksista tai vakavasta järjestäytyneestä kansainvälisestä rikollisuudesta. Epäsovinnaisiin menetelmiin on viitattu muun muassa vuonna 1997 julkaistussa komiteanmietinnössä "Huumausaine-strategia 1997" (komiteanmietintö 1997:10, s. 38). Mietinnössä ehdotetaan muun muassa poliisilain tarkistamisen yhteydessä selvitettäviksi uusien valvonta- ja rikoksentorjuntamenetelmien käyttöön ottamista (s. 64).

Esityksessä on myös otettu huomioon ilmennyt tarve suojata poliisimiehen ja hänen lähiomaistensa henkilökohtaista turvallisuutta. Mitä tehokkaammin poliisi kykenee puuttumaan vakavaan rikollisuuteen rikostorjunta- tai rikostutkintakeinoin, sitä suuremmaksi kasvaa poliisin henkilöstönsä suojaamisen tarve. Erityisesti poliisi- ja syyttäjäviranomaisiin on kohdistunut viime aikoina väkivaltarikoksia tai niillä uhkaamista. Ehdotettu peiterekisteröintimenettely mahdollistaisi tehokkaan rekisterisuojan vaarallisimmissa tilanteissa. Tarkoituksena on, että peitetoiminnan edellyttämä rekisteritieto voitaisiin rekisteröidä tai asiakirja valmistaa poliisilain nojalla. Tyypillisesti peitteen luominen saattaisi edellyttää esimerkiksi ajokorttirekisteriin, väestörekisteriin tai passirekisteriin talletettavia yksittäisiä peitetietoja.

Lähipoliisitoimintamalli on valittu erääksi poliisin keskeiseksi toimintalinjaksi. Lähipoliisitoiminnassa keskeisenä ajatuksena on, että poliisi toimii aktiivisesti turvallisuuden edistämiseksi yhteistyössä alueen muiden viranomaisten, yhteisöjen sekä alueen asukkaiden kanssa. Tämän vuoksi esityksessä ehdotetaan poliisilakiin lisättäväksi säännös, jossa korostettaisiin lähipoliisitoimintamallin ensisijaista merkitystä tavanomaisen rikollisuuden torjunnassa sekä erilaisten turvallisuutta uhkaavien häiriöiden ja onnettomuuksien ennalta estämisessä.

Edellä selostettujen tavoitteiden saavuttamiseksi esitys sisältää seuraavat keskeiset ehdotukset. Esityksessä ehdotetaan laintasoisesti säädettäväksi poliisilain tiedonhankintaa koskevassa 3 luvussa peitetoiminnan, valeoston ja televalvonnan määritelmistä (28 §:n 1 momentti), edellytyksistä (31 a, 31 b ja 31 c §), kuuntelukiellosta (31 d §) ja päätöksenteosta (32 a, 32 b, 32 c ja 32 d §) ja televalvonnasta ilmoittamisesta (33 §). Peitetoimintaan ja valeostoon liittyvänä ehdotetaan poliisilain 1 luvun yleisiin säännöksiin lisättäväksi nimenomainen rikokseen yllyttämiseen kielto (2 §:n 3 momentti). Toiminnallisuuden säilyttämiseksi ja koska poliisin tekniset ja taktiset menetelmät ovat jo voimassa olevan poliisilain mukaan salassa pidettäviä seikkoja, menetelmien yksityiskohtainen ohjeistaminen valtuutettaisiin sisäisestä turvallisuudesta vastaavan ministeriön tehtäväksi. Lisäksi ehdotetaan säädettäväksi poliisin toimivaltuuksista turvallisuustarkastuksiin oikeudenkäynnin tai muun erityistä suojelua edellyttävän tilaisuuden suojaamiseksi henkeen tai terveyteen kohdistuvalta vaaralta (22 §:n 3 momentti).

Ehdotetut poliisilain yksittäisiin säännöksiin liittyvät muutokset ovat lähinnä säännöksien sisältämien ilmaisujen täsmennyksiä ja korjauksia, joiden taustalla ovat erityisesti seuraavanlaiset tarpeet:

- lähipoliisitoiminnan merkityksen korostaminen (1 §:n 2 momentti),
- rajavartiolaitoksen ja tullilaitoksen sekä poliisin tiivistynyt yhteistoiminta (10 a §),
- poliisin antama virka-apu (40 §),
- valmisteltavana oleva kotirauhan rikosoikeudellisen suojan määrittäminen uudelleen rikoslaissa (14 §),
- välittömältä henkeen tai terveyteen kohdistuvalta vaaralta suojaaminen yksityisellä alueella (18 §:n 2 momentti),
- laissa säädetyn teknisen kuuntelun mahdollistaminen poistamalla laitteen sijoittamiskielto (31 §:n 1 ja 2 momentti),
- tiedonsaantioikeuden täsmentäminen eräissä tapauksissa (36 §),
- televalvonta poliisitoiminnallisissa kiiretilanteissa (28 ja 31 c §) ja
- poliisimääräysten perusteiden täsmentäminen (52 §).

3.2. Peitetoiminta, valeosto ja televalvonta

Niin yleisen oikeusturvan ja perusoikeuksien kuin poliisin virkatoiminnalta edellytettävän laillisuusperiaatteenkin kannalta on tärkeää, että epäsovinnaisten menetelmien hyväksyttävyys, laajuus ja pääasiallinen sisältö määritellään laissa. Oikeusperiaate, joka kieltää rikokseen yllyttämisen, mutta sallii todisteprovokaation, vahvistettaisiin laissa, mutta yksityiskohdat säänneltäisiin tarkemmin viranomaismääräyksin ja ohjein kuten useissa muissa EU:n jäsenvaltioissa. Poliisilakiin ehdotetaan sisällytettäväksi epäso-

vinnaisia menetelmiä koskevat yleiset säännökset ja valtuutussäännös, jonka nojalla asianomainen ministeriö voisi antaa tarkempia säännöksiä ja määräyksiä epäsovinnaisten menetelmien järjestämisestä ja valvonnasta sekä säännöksiä ja määräyksiä koulutuksesta.

Euroopassa on laajalti saatettu voimaan ihmisten, tavaroiden, palvelujen ja pääomien vapaa liikkuvuus, jolloin myös rikollinen toimintaympäristö on olennaisesti muuttunut. Ongelmallisia ovat tilanteet, joissa esimerkiksi rikos voidaan tehdä ja rikoksella saatu hyöty voi kertyä eri valtioiden alueella, hyödynsaajat ja rahoittajat voivat olla eri valtioissa ja rikoksen seuraukset voivat ilmetä eri valtioiden alueilla. Uutta lainsäädäntöä luotaessa onkin tärkeänä tavoitteena, että se olisi mahdollisimman yhdenmukainen muiden EU:n jäsenvaltioiden lainsäädännön kanssa kansainvälisen lainvalvontayhteistyön mahdollistamiseksi. Tällä tavoin voitaisiin välttää eri maiden lainsäädännöllisten eroavaisuuksien hyödyntämistä kansainvälisessä rikollisessa toiminnassa.

Järjestäytyneessä rikollisuudessa käytetään hyväksi laillisia ja laittomia elinkeinoelämän ja yhteiskunnan tarjoamia mahdollisuuksia. Rikostorjunnan kannalta on tärkeää, että laittoman ja laillisen toiminnan muodostama kokonaisuus voidaan erottaa toisistaan ja luoda käsitys rikollisen organisaation rakenteista. Tällainen organisaatiota koskeva analyysi ei ole mahdollinen perinteisin poliisimenetelmin, koska poliisi ei pääse riittävän lähelle toiminnan johtoa ja hierarkian ydintä. Peitetoiminnan ja valeostojen avulla poliisille syntyisi mahdollisuus toimia siten, etteivät poliisitoimenpiteet paljastuisi rikollisille liian aikaisin. Tällöin rikostorjunnalla voitaisiin estää rikosvahinkojen syntyminen ja kohdentaa rikosoikeudellinen vastuu oikeisiin henkilöihin.

Asianomaisen ministeriön säännöksillä ja määräyksillä ehdotetaan ohjeistettavaksi yksityiskohdat, joita ei säännöksien toiminnallisuuden säilyttämiseksi olisi mahdollista tai tarkoituksenmukaista kirjata lakiin.

Esityksen tavoitteena on antaa poliisille televalvontaoikeus rajatuissa tapauksissa, joissa vakavan vaaran tai törkeän rikoksen torjuminen edellyttää nopeita poliisin toimenpiteitä. Koska näissä tapauksissa vakavan rikosvahingon tai vaaran torjuminen ei siedä minkäänlaista viivytystä, ei myöskään voida ajatella, että päätös tehtäisiin tuomioistuinprosessissa. Esityksessä kuitenkin ehdotetaan, että televalvontaan liittyisi välitön jälkikäteinen tuomioistuinkontrolli sekä oikeussuojakeinoja, joita on tarkemmin selostettu yksityiskohtaisissa perusteluissa.

3.3. Oikeudenkäynnin tai erityissuojelua edellyttävän tilaisuuden suojaaminen turvallisuustarkastuksin

Poliisin toimivaltuudet turvallisuustarkastuksiin oikeudenkäynnin tai erityistä suojelua edellyttävän tilaisuuden suojaamiseksi henkeen tai terveyteen kohdistuvalta vaaralta ehdotetaan säänneltäviksi. Voimassa olevan lain mukaan poliisilla on oikeus suorittaa turvallisuustarkastus vain kiinniottamisen, pidättämisen, vangitsemisen, säilöönottamisen ja henkilökohtaiseen vapauteen kohdistuvan virka-aputoimen yhteydessä sekä tunnistamista koskevan asiakirjan löytämiseksi.

Ehdotuksen mukainen lisäys ei laajentaisi turvallisuustarkastuksen sisältöä, mutta oikeuttaisi kohdistamaan sen tilaisuuteen osallistuviin tai sen välittömässä läheisyydessä oleskeleviin henkilöihin, jos tilaisuuteen osallistuvien turvallisuuden varmistaminen sitä edellyttäisi. Tarkastus voisi tapahtua ainoastaan siinä laajuudessa kuin se on välttämätöntä sellaisten esineiden ja aineiden löytämiseksi, joilla voidaan aiheuttaa vaaraa yleiselle järjestykselle tai turvallisuudelle. Koska poliisilain 1 luvussa säädettyjä yleisiä periaatteita sovelletaan kaikessa poliisitoiminnassa, on selvää, että turvallisuustarkastuksissa olisi noudatettava suhteellisuus- ja asiallisuusperiaatetta sekä vähimmän haitan periaatetta.

4. Esityksen vaikutukset

4.1. Taloudelliset vaikutukset

Ehdotettujen muutosten toteutumisen vuoksi tarpeellinen kouluttaminen työpaikka- ja täydennyskoulutuksena aiheuttaisi jonkin verran kustannuksia. Kustannukset olisivat selvästi alle miljoona markkaa. Erityisesti vakavan rikollisuuden torjunta vähentää kuitenkin valtion kokonaiskustannuksia eri hallinnonaloilla.

Peitetoimintaan koulutettavaa henkilöstöä olisi vähän, minkä vuoksi perusteellisenkaan

koulutuksen järjestäminen ei aiheuta merkittävän suuruisia lisäkustannuksia.

Valeostotoiminta edellyttää näyttörahan käyttöä. Näyttörahan käytöstä ei kuitenkaan aiheudu menoja, koska valeosto ei johda todelliseen ja lopulliseen vastikkeen siirtoon. Näyttörahan pääoma olisi kuitenkin varattava poliisin käyttöön.

Erityisesti televalvonta on omiaan tehostamaan henkilövoimavarojen kohdentamista vakavissa vaaratilanteissa, kuten televiestimen välityksin esitetyissä pommiuhkaustapauksissa sekä eräissä muissa vaativissa rikostorjunnallisissa kenttätilanteissa, jotka edellyttävät paikallisesti ja ajallisesti henkilövoimavarojen oikeaa kohdentamista. Tehokkuuden ansiosta kustannussäästöjen syntyminen on ilmeistä, mutta se ei kuitenkaan olisi poliisin vuosittaisiin kokonaiskustannuksiin suhteutettuna merkittävää.

Televalvonta edellyttää, että teleoperaattorit ylläpitävät tarvittavia laite- ja ohjelmistovalmiuksia teletunnistetietojen tallentamiseen ja luovuttamiseen. Operaattoreilla on jo nyt pääsääntöisesti tarvittava valmius teletunnistetietojen luovuttamiseen, koska tällaisia tietoja kerätään teleliikenteen asiakaslaskutuksen vuoksi. Yksityisyyden suojasta televiestinnässä ja teletoiminnan tietoturvasta annetun lain (565/1998) säätämiseen johtaneen hallituksen esityksen (HE 85/1998 vp) perusteluissa on kuitenkin seikkaperäisesti tarkasteltu telekuuntelu- ja televalvontavalmiuksien aiheuttamien kustannusten jakautumista.

Tuomioistuimissa tehtävistä televalvontapäätöksistä ei aiheutuisi merkittäviä lisäkustannuksia, koska pakkokeinojen käytöstä päättävien tuomareiden päivystysjärjestelmä on jo olemassa ja poliisilakiin perustuvien virka-ajan ulkopuolella tapahtuvien televalvontahakemusten käsittelyyn olisi harvoin tarvetta.

4.2. Organisaatio- ja henkilöstövaikutukset

Esityksellä ei ole olennaisia organisaatio- tai henkilöstövaikutuksia.

4.3. Ympäristövaikutukset

Esityksellä ei ole ympäristöön ulottuvia vaikutuksia.

4.4. Vaikutukset eri kansalaisryhmien asemaan

Vakavan järjestäytyneen rikollisuuden kielteiset vaikutukset yhteiskunnalle ovat merkittäviä. Erityisesti sosiaalisesti heikossa asemassa olevat tai nuoruuden vuoksi erilaisille vaikutuksille alttiina olevat henkilöt ovat usein niitä, joihin voidaan esimerkiksi huumemarkkinoinnilla ja painostamalla tehokkaimmin vaikuttaa. Tehokas rikoksentorjunta, jolla kyetään takavarikoimaan markkinoilta saatavia huumausaineita sekä estämään rikollisten järjestäytymistä ja kasvattamaan toiminnan taloudellista riskiä, on omiaan parantamaan yhteiskunnan mahdollisuuksia huolehtia edellä tarkoitetuista kansalaisryhmistä.

Toimivaltuuksien käytön myötä syntyvä valmius torjua kansainvälistä ja järjestäytynyttä rikollisuutta on myös omiaan kohdentamaan rikosvastuuta oikeudenmukaisemmin niihin henkilöihin, jotka todellisuudessa ovat lopullisia hyödynsaajia vaikeasti paljastettavissa olevissa organisaatio-, välikäsi- tai avustajajärjestelyissä.

Oikeudenkäynneissä ja erityistä suojelua edellyttävissä tilaisuuksissa suoritettavilla turvallisuustarkastuksilla voidaan lisätä turvallisuutta ja osaltaan vaikuttaa oikeudenmukaisen lainkäytön toteutumiseen vähentämällä asianosaisiin, todistajiin sekä tuomioistuimeen kohdistuvaa uhkaa oikeudenkäynnin aikana. Myös valtionjohtoon kuuluvien henkilöiden julkisissa tilaisuuksissa voitaisiin nykyistä tehokkaammin turvata tilaisuus henkeä tai terveyttä vaarantavilta teoilta.

Esityksellä olisi myös vaikutuksia asianomistajan asemaan sellaisissa tilanteissa, joissa jonkun oikeuksia on loukattu. Ehdotuksen mukaan poliisilla olisi oikeus antaa yksityiselle virka-apua silloin, kun se on välttämätöntä tämän laillisiin oikeuksiin pääsemiseksi ja kun oikeudenloukkaus on ilmeinen. Säännös vastaisi olennaisin osin sitä, mikä on ollut tavanomaisoikeudellisesti voimassa ja mikä epäsuorasti ilmeni vuonna 1991 annetulla lailla kumotusta ulosottolain 7 luvun 14 §:stä.

5. Asian valmistelu

5.1. Valmisteluvaiheet ja -aineisto

Poliisilain kokonaisuudistuksen valmistelu ajoittui vuosille 1991—1995. Tuolloin ei ol-

lut uudistuksen laajuuden ja sen hetkisten tarpeiden vuoksi tarkoituksenmukaista valmistella epäsovinnaisia menetelmiä koskevia säännöksiä. Oikeuskäytännössä ja eduskunnan valiokuntatyöskentelyssä sekä poliisin toiminnassa on sittemmin ilmaistu tarve epäsovinnaisten menetelmien arviointiin lainsäädännöllisin keinoin.

Sisäasiainministeriö asettikin 11 päivänä maaliskuuta 1997 työryhmän, jonka tehtävänä oli:

- selvittää, miten 1 päivänä lokakuuta 1995 voimaan tulleelle poliisilaille asetetut tavoitteet ja otaksutut vaikutukset ovat toteutuneet;
- selvittää poliisilain yksittäisiin säännöksin liittyvät mahdolliset muutostarpeet sekä uusien toimivaltasäännösten tarve erityisesti vakavan rikollisuuden estämiseen liittyvien toimivaltuuksien osalta; sekä
- selvittää, millä tavalla poliisia koskeva lainsäädäntö voidaan uudistaa siten, että käsitteen "poliisimies" sijasta käytetään sanaa "poliisi" tai muuta ilmaisua.

Työryhmä on sisäasiainministeriön määräyksestä laatinut esityksensä hallituksen esityksen muotoon.

Eduskunnassa vuonna 1997 tehty 103 kansanedustajan lakialoite (LA 38/1997 vp) on otettu valmistelussa huomioon. Samoin valmistelussa on kiinnitetty erityistä huomiota eduskunnan valiokuntien lausumiin, joita on selostettu jaksossa 2.3.

Valmistelussa on myös otettu huomioon EU:n neuvoston 28 päivänä huhtikuuta 1997 hyväksymä järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaa koskeva toimintasuunnitelma. Suunnitelma on hyväksytty Amsterdamin Eurooppa-neuvostossa kesäkuussa 1997 osaksi oikeus- ja sisäasiain kehittämiseen liittyviä toimia. Valmistelussa on niin ikään kiinnitetty huomiota toimintasuunnitelman käsittelyn yhteydessä eduskunnan valiokuntien sekä sisäasiainministeriön ja oikeusministeriön antamiin lausuntoihin.

Esitystä laadittaessa on erityisesti kiinnitetty huomiota eräiden muiden valtioiden kansalliseen lainsäädäntöön ja määräyksiin sekä selvityksiin, jotka koskevat epäsovinnaisten menetelmien käyttöä. Valmistelua on tältä osin kuitenkin jossain määrin vaikeuttanut epäsovinnaisten menetelmien arkaluonteisuus, minkä vuoksi muiden valtioiden asianomaisten säännöksien ja ohjeiden sekä menettelytapojen selostaminen esityksen perusteluissa ei ole ollut koko laajuudessaan mahdollista salassapitosäännöksissä asetettujen rajoitusten vuoksi. Valmistelussa on myös pyritty ottamaan huomioon Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännössään vahvistamat oikeusperiaatteet sekä perusoikeuksia koskevat hallitusmuodon säännökset.

5.2. Lausunnot

Sisäasiainministeriö on pyytänyt maaliskuussa 1997 valmistelua varten lausuntoja poliisilain muutos- ja uudistamistarpeista lääninhallituksien poliisiosastoille, poliisin valtakunnallisille yksiköille ja Helsingin kihlakunnan poliisilaitokselle ja rajavartiolaitoksen esikunnalle osoittamallaan lausuntopyynnöllä. Työryhmä on saanut 17 kirjallista vastausta ja myös muunlaista palautetta uudistamistarpeista. Lausunnoissa on pääsääntöisesti katsottu vuonna 1995 annetun poliisilain täyttäneen sille asetetut tavoitteet. Poliisilakia on muutoinkin pidetty onnistuneena. Toisaalta huomiota on kiinnitetty erityisesti epäsovinnaisia menetelmiä ja televalvontaa koskeviin puutteellisuuksiin.

Sisäasiainministeriö on pyytänyt huhtikuussa 1998 lausunnot virkatyönä laaditusta luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi poliisilain muuttamisesta oikeusministeriöltä, vankeinhoitolaitokselta, sosiaali- ja terveysministeriöltä, liikenneministeriöltä, rajavartiolaitoksen esikunnalta, tullilaitokselta, Ajoneuvohallintokeskukselta, tietosuojavaltuutetulta, Väestörekisterikeskukselta, poliisin lääninjohdoilta, valtakunnallisilta yksiköiltä ja oppilaitoksilta, Suomen Poliisijärjestöjen Liitto ry:ltä sekä PUSH ry:ltä. Lisäksi sisäasiainministeriö on elokuussa 1998 pyytänyt lausuntoa Suomen Asianajajaliitolta ja syyskuussa valtakunnansyyttäjänvirastolta sekä toukokuussa 1999 uudelleen oikeusministeriöltä ja Suomen Asianajajaliitolta.

Lausunnoissa on suhtauduttu esitykseen pääosin myönteisesti. Epäsovinnaisten menetelmien osalta on useissa lausunnoissa kuitenkin korostettu niiden käytön rajaamista vain vakavan ja järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaan ja paljastamiseen.

Tietosuojavaltuutettu, Väestörekisterikeskus ja Ajoneuvohallintokeskus ovat lisäksi painottaneet peiterekisteröinnistä mahdollisesti rekistereiden luotettavuudelle aiheutuvien ongelmien riittävää selvittämistä esityksen valmistelun yhteydessä.

Esitys on viimeistelty siitä annettujen lausuntojen pohjalta.

6. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja

6.1. Riippuvuus muista esityksistä

Lakiehdotuksen laadinnassa on otettu huomioon rikoslain muutos (563/1998), joka tuli voimaan 1 päivänä tammikuuta 1999 ja joka koskee muun muassa oikeudenkäynnissä kuultavan uhkaamista (15 luvun 9 §), virkamiehen väkivaltaista vastustamista (16 luvun 1 §), väärän henkilötiedon antamista (16 luvun 5 §), rekisterimerkintärikosta (16 luvun 7 §) sekä väärän todistuksen antamista viranomaisille (16 luvun 8 §).

Valmistelussa on niin ikään otettu huomioon rauenneeseen hallituksen esitykseen HE 239/1997 vp) perustuvat ehdotukset rikoslain 24 luvun kotirauhan rikkomista koskevien säännösten uudistamiseksi. Erityisesti kotirauhan käsitteen sisällön muuttuminen ja muiden kuin vakituisena asuntona käytettyjen tilojen suojaaminen luvattomalta tunkeutumiselta ja häiriöiltä on pyritty ottamaan ennakoivasti huomioon lakiehdotusta valmisteltaessa.

Laki yksityisyyden suojasta televiestinnässä ja teletoiminnan tietoturvasta (565/1999), joka tuli voimaan 1.7.1999, on myös otettu huomioon hallituksen esitystä laadittaessa.

Lisäksi valmistelussa on otettu huomioon pakkokeinolain 5 a luvun muuttamisesta annettu laki (366/1999). Lakiehdotusta laadittaessa on pyritty erityisesti kiinnittämään huomiota tarpeeseen saattaa teknisen tarkkailun edellytyksiä koskevat poliisilain säännökset (31 §) yhteensopiviksi pakkokeinolain vastaavien säännösten kanssa.

Eduskunnan käsiteltävänä on hallituksen esitys laiksi turvatarkastuksista tuomioistuimissa (HE 3/1999 vp). Tämän lakiehdotuksen laadinnassa on otettu huomioon myös tuohon esitykseen sisältyvien säännösten yhteensopivuus. Hallituksen esityksessä on lähdetty siitä, että poliisilakiin on tarkoituksenmukaista koota kattavasti kaikki keskeiset poliisin toimivaltuuksia koskevat säännökset. Poliisin tehtäviin kuuluu yleisesti turvallisuuden varmistaminen yhteiskunnassa, joten poliisin toimivaltuudet muun muassa oikeudenkäyntien turvallisuuden varmistamisessa on perusteltua säätää poliisilain säännöksin. Eduskunnan käsiteltävänä olevassa turvatarkastuslaissa on tarkoitus säätää muita kuin poliisimiehiä koskevista toimivaltuuksista turvatarkastuksissa. Turvatarkastuslakiin sisältyisi kuitenkin joitain poliisimiehiäkin koskevia säännöksiä sekä toimivaltuuksia koskeva viittaussäännös poliisilain asianomaisiin säännöksiin (22 §).

6.2. Riippuvuus kansainvälisistä sopimuksista ja velvoitteista

Valmistelussa on otettu huomioon Euroopan ihmisoikeussopimus ja erityisesti sen 6 ja 8 artiklassa määrätyt velvoitteet sekä Yhdistyneiden kansakuntien yleiskokouksen vuonna 1966 hyväksymässä kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevassa kansainvälisessä yleissopimuksessa (SopS 8/1976) määrätyt velvoitteet.

Lisäksi esityksessä on otettu huomioon Amsterdamin Eurooppa-neuvostossa vuonna 1997 hyväksytty järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaa koskeva toimintasuunnitelma.

EU:n neuvosto on 21.12.1998 hyväksynyt rikollisjärjestöön osallistumisen kriminalisointia EU:n jäsenvaltioissa koskevan *yhteisen toiminnan* (L 351/29.12.1998), joka velvoittaa jäsenvaltioita kansallisella tasolla säätämään rangaistavaksi yhteisen toiminnan 2 artiklassa tarkoitetun osallistumisen rikollisjärjestöön. Koska yhteisen toiminnan tavoitteena on vakavan järjestäytyneen rikollisuuden vastustaminen, joka on myös tässä hallituksen esityksessä säädettäväksi esitetyn peitetoiminnan tavoite, on selvää, että kriminalisoitaessa myöhemmin Suomen rikoslaissa rikollisjärjestöön osallistuminen, ei kriminalisoinnin alaan voi kuulua poliisimiehen rikostorjunnallinen tai -tutkinnallinen virkatoimi, joka perustuu poliisilaissa annettuun toimivaltuuteen, vaikka hän suorittaisi tehtäväänsä peitetoimin rikollisjärjestössä osallistumatta muutoin rikolliseen tekoon.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotuksen perustelut

1 §. *Poliisin tehtävä.* Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 2 momentti, jossa korostetaan että poliisin tehtävän menestyksellinen suorittaminen edellyttää nykyaikaisessa yhteiskunnassa yhä enemmän aloitteellista yhteistyötä alueen asukkaiden ja yhteisöjen kanssa. Poliisin tehtävä on usein luonnehdittavissa turvallisuusalan asiantuntijan tehtäväksi, jossa pyritään edistämään alueen turvallisuutta erilaisin keinoin ottamalla riittävästi huomioon kunkin alueen asukkaiden turvallisuusodotukset ja -tarpeet sekä kunkin alueen ominaispiirteet. Lähipoliisitoimintamalliksi nimetyllä poliisin perustoiminnalla pyritään poistamaan arkipäivän rikollisuuden ja häiriöiden taustalla olevia syitä sekä vaikuttamaan niihin ennakoivasti kaikin tarkoituksenmukaisin keinoin.

Lähipoliisitoiminnan merkityksen korostamiseksi lakiin lisättäisiin yhteistoimintaan velvoittava säännös. Voimassa olevan 1 §:n mukaiseen poliisin tehtävään nähden ehdotettu uusi 2 momentti ei sisällä kuitenkaan tehtävän määrittelyn laajennusta. Ehdotetussa säännöksessä on käytetty ilmaisua "toimii", jolla on haluttu korostaa lähipoliisitoimintaan kuuluvan yhteistoiminnan olevan perustoimintamalli poliisin täyttäessä 1 momentissa säädettyä tehtäväänsä.

Pykälän nykyinen 2 momentti siirtyisi 3 momentiksi.

2 §. *Poliisin toiminnan yleiset periaatteet.* Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 3 momentti, jolloin nykyinen 3 momentti siirtyisi 4 momentiksi. Pykälässä on säännökset tärkeimmistä poliisin toiminnassa noudatettavista yleisistä periaatteista. Ehdotettu momentti sisältyisi lain 1 lukuun, jota sovelletaan kaikessa poliisitoiminnassa. Uusi 3 momentti sisältäisi nimenomaisen rikokseen yllyttämisen kiellon. Vaikka yllyttämisen lainvastaisuus on kiistaton jo voimassa olevan oikeuden valossa, sen kirjaamista yleisiin periaatteisiin ehdotetaan informatiivisuuden lisäämiseksi.

Esityksen mukaan lain 3 lukuun, jossa on säännökset tiedonhankinnasta, lisättäisiin epäsovinnaisten menetelmien käyttöä koskevat säännökset. Ehdotuksen mukaan 3 luvun 28 §:n 1 momentin 4 kohdaksi lisättäisiin peitetoiminnan ja 5 kohdaksi valeoston määritelmät. Koska poliisille ei ole tarkoitettu antaa oikeutta rikokseen yllyttämiseen valeostoa tai peitetoimintaa käyttämällä, ehdotetaan, että yllyttämisen kielto lisättäisiin 2 §:ään selkeyden vuoksi ja väärinkäsitysten välttämiseksi. Epäsovinnaisten menetelmien käyttöä koskevat säännökset on tarkoitettu yhdenmukaisiksi EU:n jäsenvaltioissa yleisesti vallitsevien oikeusperiaatteiden kanssa, joiden mukaan ainoastaan todisteprovokaatio on sallittua. Todisteprovokaatiolla tarkoitetaan poliisin toimintaa, jolla vain hankitaan täytetyn tai rangaistavan yrityksen tai rangaistavan valmistelun asteella olevasta rikoksesta todisteita.

Periaatteena valeostossa olisi, että kenellekään ei syntyisi rikosoikeudellista vastuuta yksinomaan poliisin aloitteesta tapahtuvasta valeostosta. Toisaalta kukaan ei voi välttyä rikollisen tekonsa oikeudellisilta seuraamuksilta sillä perusteella, että hän on ollut poliisitoimenpiteen kohteena, jos hän on syyllistynyt tekoonsa oma-aloitteisesti. Pykälään lisättäväksi ehdotetun 3 momentin tarkoituksena on kieltää poliisia yllyttämästä ketään uuteen rikokseen, johon hän yllyttämättä ei olisi ryhtynyt.

Ehdotetun momentin mukaan yllytys rangaistavaan tekoon on kielletty, joten kielto ei koskisi todisteprovokaatiota. Tyyppiesimerkkinä on huumausaineen välittäjä, joka luovuttaa poliisin valeoston seurauksena hallussaan olevia huumausaineita. Luovutushetkellä hän ei ole syyllistynyt uuteen rikokseen, koska huumausainerikos on täyttynyt jo aikaisemmassa vaiheessa hänen ryhtyessään välittämään tai myymään huumausaineita. Valeosto ei tällöin käsitä yllytystä uuteen rangaistavaan tekoon. Valeoston tarkoituksena tällaisessa tilanteessa olisi saada rikoksen kohteena oleva aine takavarikoiduksi.

Yllyttämisen käsite on sidoksissa yllytetyn päätökseen tehdä rikos. Käsitteen ulkopuolelle jää siten taivuttaminen sellaiseen tekoon, jonka asianomainen henkilö olisi käsillä olevassa tilanteessa tehnyt tai yrittänyt tehdä riippumatta siitä, oliko hänelle esitetty valeostotarjous. Viime kädessä tuomioistuimen ratkaistavaksi jäisi tällöin, oliko henkilö oma-aloitteisesti ryhtynyt tekoon.

Todisteprovokaation ja rikosprovokaation välinen rajankäynti on käytännössä ongel-

mallista.

Valeosto voi johtaa rikoksentekijän rikosoikeudellisesti ankarampaan tekoon kuin se rikos, jonka hän ilman valeostoa olisi tehnyt. Esimerkiksi henkilö, joka on syyllistynyt puolen kilon hasiserän hallussapitoon, voi valeoston vuoksi hankkia myytäväksi kymmenen kiloa huumausainetta, minkä seurauksena rikosoikeudellisesti arvosteltuna teko voi muuttua tavallisesta huumausainerikoksesta törkeäksi. Huumausaineen välittäjä voi valeoston vuoksi pyrkiä myymään myös heroiinia, vaikka valeosto olisi koskenut vähemmän vaarallista huumausainetta, jolloin valeosto voi yhtälailla johtaa teon rikosoikeudelliseen ankaroitumiseen. Näyttökysymykset, jotka liittyvät rikoksentekijän aikomuksiin, jollei valeostoa olisi tapahtunut, ovat tällaisissa tilanteissa vaikeita. Asialla on merkityksensä niin epäillyn kuin virkatointaan suorittavan poliisimiehenkin oikeudellisen aseman kannalta.

Rikosoikeudellisessa arvioinnissa tulisi ottaa huomioon kaikki asiaan vaikuttavat seikat, esimerkiksi valeostoa edeltävät tapahtumat, epäillyn aikaisempi toiminta ammattimaisessa huumausainekaupassa tai vastaavasti ensikertalaisuus. Ehdotetun valeoston tavoitteena on ensisijaisesti vaikuttaminen tarjolla olevan huumausaineen määrään saamalla takavarikoiduksi ja pois markkinoilta mahdollisimman paljon laittomia huumausaineita. Tekijän saaminen rikosoikeudelliseen vastuuseen on tähän tavoitteeseen nähden toissijainen. Valeostotoiminta on siis paitsi rikostutkintaa myös ennalta estävää rikostorjuntaa.

Rikoslain 6 luvun 1 §:n mukaan rangaistus on mitattava niin, että se on oikeudenmukaisessa suhteessa rikoksen vahingollisuuteen ja vaarallisuuteen sekä rikoksesta ilmenevään tekijän syyllisyyteen. Valeoston vuoksi tapahtuneen teon vahingollisuutta ja vaarallisuutta arvioitaessa voitaisiin ottaa huomioon teon tapahtuminen poliisitoimivallan käytön seurauksena ja ainakin osittain valvonnan alaisena sekä se tosiseikka, että rikoksen kohteena oleva esine tai aine saadaan takavarikointitoimenpitein viranomaisten haltuun. Valeoston kohteena olevan epäillyn subjektiivista syyllisyyttä arvioitaessa voitaisiin syyllisyyden astetta vähentävänä seikkana pitää sitä, jos asiassa ilmenevien seikkojen valossa on ilmeistä, että valeosto on vaikuttanut ankaroittavasti teon rikosoikeudelliseen arvosteluun.

Ostajana toimivan poliisimiehen oikeudellinen asema on periaatteessa selvä. Valeosto olisi lain mukaan sallittu virkatoimi. Jollei poliisi valeostolla yllytä myyjää tai jotakuta muuta henkilöä syyllistymään rikokseen, hän ei tee mitään laissa kiellettyä. Esimerkiksi huumausaineiden ostaminen ja hallussapito ovat poliisimiehelle virkatoimina sallittuja jo huumausainelain (1289/1993) 3 §:n perusteella.

Pyrkimys rikoksen selvittämiseen tai ennalta ehkäisemiseen ei kuitenkaan poista valeoston tehneen poliisimiehen rikosoikeudellista vastuuta, jos valeosto on saanut aikaan päätöksen rikoksen tekemisestä. Teon rangaistavuuteen tahallisena rikoksena riittää yleensä tieto tai todennäköinen käsitys tunnusmerkistötekijöiden olemassa olosta. Nyt pohdittavana olevassa tilanteessa tahallisuusvaatimukseen kuuluu tarkoitus tehdä tietty teko (valeosto), jolla saadaan aikaan tavoiteltu lopputulos (esimerkiksi huumausaineen myyminen). Poliisimiehen teon rangaistavuuden kannalta olennaista on se, onko hän tahallaan saanut aikaan uuden rikollisen teon, jota ilman valeostoa ei olisi tehty.

Rangaistuksen mittaamiseen teon motiivi sen sijaan voi vaikuttaa. Kun poliisimiehen teon tarkoituksena on toteuttaa yhteiskunnan tärkeänä pitämää tavoitetta, vastustaa rikollisuutta, hänen subjektiivinen syyllisyytensä yllytysteossa on olennaisesti vähäisempi kuin tavanomaisella yllyttäjällä. Yleensähän yllyttäjä tavoittelee omia, lainvastaisia päämääriään.

Myös myyjän oikeudellinen asema valeostotilanteessa on suhteellisen selvä. Valeosto ei poista myyjän rikosoikeudellista vastuuta siitä riippumatta, onko ostaja syyllistynyt rangaistavaan yllyttämiseen vai ei. Yllytystilanteessa myyjää vastaan voidaan kuitenkin jättää syyte nostamatta tai hänet voidaan jättää rangaistukseen tuomitsematta, jos tekoon soveltuvat yleiset toimenpiteistä luopumissäännökset. Syyttämättäjättämisperusteista saattaisi lähinnä tulla kyseeseen oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 1 luvun 7 §:n 1 kohdassa tarkoitettu vähäisyysperuste, jos kaupan kohteena on ollut vähäinen huumausaine-erä. Rikoksen tekemistä poliisin yllyttämänä voitaisiin myös pitää mainitun luvun 8 §:n 1 kohdassa tarkoitettuna muuna seikkana, jonka perusteella syyttämisestä voitaisiin luopua. Rikoslain 3 luvun 5 §:n 3 momentin tuomitsemattajättämisperusteista saattaisivat useammat-

kin tulla sovellettaviksi tällaisissa yllytystilanteissa.

Yleisiä säännöksiä toimenpiteistä luopumisesta voitaisiin luonnollisesti soveltaa myös valeoston tehneeseen poliisimieheen niissä tapauksissa, joissa hän on syyllistynyt rangaistavaan yllyttämiseen. Syyttämättäjättämisperusteista myös poliisimiehen tekoon voisivat soveltua oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 7 §:n 1 kohdassa tarkoitettu vähäisyysperuste. Luvun 8 §:n 1 kohdassa tarkoitettuna muuna seikkana voitaisiin taas pitää teon tarkoitusta, esimerkiksi huumausaine-erän saamista pois markkinoilta. Rikoslain 3 luvun 5 §:n 3 momentin perusteista poliisimiehen tekoon voisivat tulla sovellettaviksi lähinnä vähäisyys-, anteeksiannettavuus- ja kohtuuttomuusperusteet.

Myyjän teon oikeudelliseen arviointiin vaikuttaa myös se, millaiseen rikollisuuteen osto kohdistuu. Silloin kun rikoksen kohteena olevien esineiden, kuten huumausaineiden tai laittomien aseiden, hallussapito on itsessään kiellettyä, jokin rikos on usein täyttynyt jo tapahtumien varhaisessa vaiheessa. Erityisesti huumausainerikosten tunnusmerkistöt ovat hyvin laajat ja täyttymispiste varhainen. Esimerkiksi huumausaineen välittäjä, joka tarjoaa huumausaineita ostettavaksi, syyllistyy rikoslain 50 luvun 1 §:n mukaiseen huumausainerikokseen jo ennen kuin hän on tosiasiallisesti saanut haltuunsa luovutettavan huumausaine-erän tai on sen luovuttanut asiakkaalleen.

Näissä rikoksissa kielletyn yllyttämisen vaara valeoston yhteydessä on muita rikoksia pienempi, koska myyjä on jo ostohetkellä usein syyllistynyt rikokseen. Valeoston seurauksena rangaistavia tekoja voi kuitenkin tulla lisää tai ne voivat muuttua vakavammiksi.

Valeostossa voi olla ostajan ja myyjän lisäksi erilaisia "välimiehiä" eli henkilöitä, jotka esimerkiksi välittävät viestejä poliisin ja myyjän välillä (*välimies*). Välimiehen rooli valeostotilanteissa saattaa olla varsin vaihteleva. Oikeudelliselta kannalta välimiehen asema onkin kaikkein vaikein. Hän voi toiminnassaan syyllistyä sekä rikokseen yllyttämiseen, jonka kohteena on varsinainen myyjä, että erilaisiin ostamis- ja hallussapitorikoksiin silloin, kun oston kohteena ovat itsessään kielletyt aineet tai esineet. Koska näissä tilanteissa poliisimiehen riski rikokseen yllyttämisestä on suuri, tällaisia välimiehiä on tarkoitus käyttää varsin pidättyvästi. Lähinnä kyseeseen tulee perinteinen poliisin tiedottajien eli "vasikoiden" käyttäminen, johon esityksessä ei ehdoteta muutoksia.

10 a §. *Rajatarkastus ja tullitoimenpiteet.* Lakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi 10 a §, jossa annettaisiin poliisimiehelle samat valtuudet kuin rajavartiomiehellä on rajatarkastuksessa tai tullimiehellä tullitoimenpiteissä. Schengenin yleissopimuksen myötä säännönmukainen sisärajavalvonta poistuu sopimusvaltioiden välillä, jolloin myös poliisi joutuu poistuvien rajatarkastuksien kompensoimiseksi suorittamaan pistokoetarkastuksia sisämaassa. Ehdotetussa säännöksessä poliisin toimivalta olisi kuitenkin rajoitettu siten, että oikeus rajatarkastukseen ja tullitoimenpiteisiin olisi ainoastaan laittomasti valmistetun, maahantuodun tai hallussapidetyn esineen tai aineen takavarikoimiseksi taikka laittoman maahantulon estämiseksi. Rajoitus on perusteltu, kun otetaan huomioon rajatarkastuksen luonne perusoikeuksien näkökulmasta ja toisaalta poliisin tehtävä, joka poikkeaa niin rajavartiolaitoksen kuin tullinkin tehtävästä.

Rajavartiolaitoksesta annetussa laissa (320/1999) säädetään rajavartiomiehen toimivaltuuksista rajatarkastuksessa (3 luku). Vastaavasti tullilaissa (1466/1994) säädetään tullimiehen toimivaltuuksista tullitoimenpiteissä (14 §). Tullitoimenpiteissä poliisimiehellä olisi oikeus tullilain 15 §:n nojalla suorittaa henkilöön kohdistuva etsintä esitutkintaa aloittamatta.

Säännöksellä ei ole tarkoitus vaikuttaa poliisin, tullin ja rajavartiolaitoksen väliseen tehtäväjakoon.

11 §. *Kiinniottaminen henkilön suojaamiseksi.* Pykälän 1 momentin mukaan poliisimiehellä on oikeus ottaa kiinni henkilö hänen suojaamisekseen henkeä, ruumiillista koskemattomuutta, turvallisuutta tai terveyttä välittömästi uhkaavalta vakavalta vaaralta, jos henkilö ei kykene itse huolehtimaan itsestään eikä vaaraa voida muutoin poistaa tai henkilöstä huolehtia muilla keinoin. Käytännössä on ilmennyt tilanteita, joissa säännöksen soveltaminen on tullut kysymykseen, kun poliisi on suorittanut kotihälytystehtävää ja havainnut lapsen olevan vakavassa vaarassa hänen ollessaan vailla minkäänlaista huolenpitoa. Esimerkkinä on alkoholiongelman ja perheväkivallan synnyttämä akuutti kriisitilanne, jota selvittämään on kutsuttu poliisipartio. Ääritapauksissa poliisi joutuu lapsen

suojaamiseksi huolehtimaan lapsesta, kunnes lapsi on saatu lastensuojeluviranomaisen, sukulaisen tai muun sopivan tahon huostaan. Lastensuojelulain 40 §:n mukaan muun muassa poliisimies on aina velvollinen ilmoittamaan sosiaalilautakunnalle ilmeisestä lastensuojelun tarpeessa olevasta lapsesta.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi nimenomainen säännös, jonka mukaan 1 momentin nojalla kiinni otettu alle 18-vuotias olisi viipymättä luovutettava ensisijaisesti hänen huoltajalleen. Jollei tämä ole mahdollista esimerkiksi huoltajan päihtymyksen tai muun syyn vuoksi lapsi voitaisiin toissijaisesti antaa lastensuojeluviranomaisten vastuulle. Suomessa lastensuojeluviranomaisten päivystys on ympärivuorokautisesti järjestetty lähinnä vain suurimmissa kaupungeissa. Tämän vuoksi usein juuri poliisi joutuu käytännössä hälytystehtävien yhteydessä tilanteisiin, joissa lastensuojelulliset toimenpiteet on syytä aloittaa välittömästi.

Tarkoituksena olisi, että 2 momentin toisessa virkkeessä säädetty 24 tunnin enimmäisaika kiinniottamiselle ei koskisi tilapäisesti turvaan otettua lasta, jos lasta ei ole voitu poliisista riippumattomasta syystä luovuttaa huoltajan tai lastensuojeluviranomaisten huostaan määräajan kuluessa.

14 §. *Kotirauhan piiriin kuuluvan alueen ja eräiden muiden alueiden suojaaminen.* Pykälä sisältää keskeiset säännökset poliisin toimivallasta kotirauhan ja siihen rinnastettavan paikan suojaamiseksi. Oikeusministeriössä on valmisteilla rikoslain muutosehdotus, johon sisältyy ehdotus muutoksista 24 luvussa oleviin säännöksiin kotirauhan rikosoikeudellisesta suojasta. Kotirauhan suojaamia paikkoja olisivat asunnot ja muut asumiseen tarkoitetut tilat sekä asuintalojen porraskäytävät ja asukkaiden yksityisaluetta olevat pihat niihin välittömästi liittyvine rakennuksineen. Suunnitellun uuden rikoslain 24 luvun mukainen kotirauhan suojaama alue on suppeampi verrattuna rikoslain 24 luvun voimassa olevassa 1 §:ssä tarkoitettuun kotirauhan suojaa nauttivaan alueeseen. Tämän vuoksi poliisilain 14 §:n sisältämää sanamuotoa on syytä tarkistaa siten, että se vastaisi voimassa olevaa ja suunniteltua uutta kotirauhan käsitettä.

Kotirauhan suoja käsittää perinteisesti suojan luvatonta tunkeutumista ja oleskelua vastaan. Rikoslain 24 luvun muutettavaksi suunniteltu 3 § sisältäisi luvattoman tunkeutumisen tunnusmerkistön. Lainkohdan soveltamisalaan kuuluisivat alueet, jotka kattaisivat pääosin voimassa olevan poliisilain 14 §:n 4 momentissa tarkoitetut tilat ja alueet, kuten liikehuoneistot, virastot, sairaalat, koulut ja muut vastaavat laitokset piha-alueineen. Poliisilakiin sisältyvien käsitteiden yhdenmukaistamiseksi edellä selostetussa rikoslain muutosehdotuksessa omaksuttujen käsitteiden kanssa ehdotetaan, että poliisilain 14 §:n 1 ja 2 momenttia muutetaan sekä 4 momentti jätetään pois tarpeettomana.

Tällä tavoin muutetussa muodossaan 14 § vastaisi sekä voimassaolevaa että suunnitteilla olevaa uuden rikoslain 24 luvun mukaista kotirauhan käsitettä.

Pykälän 1 momentin sisältämästä ilmaisusta "kotirauhan suojaaman alueen tai siihen rinnastettavan paikan" ehdotetaan poistettaviksi sanat "tai siihen rinnastettavan paikan". Vastaavasti momentin viimeiseksi virkkeeksi lisättäisiin säännös, jonka mukaan sama oikeus henkilön poistamiseen olisi myös muulta sellaiselta alueelta, jonne tunkeutuminen on määritelty rangaistavaksi teoksi. Suunnitellussa ehdotuksessa esitykseksi rikoslain muuttamiseksi, sen 24 luvussa määriteltäisiin kotirauhan suojaa nauttivat alueet ja luvattomalta tunkeutumiselta suojatut alueet, jolloin poliisilain säännöksen soveltamisala vastaisi pääosin nykyisen rikoslain mukaista soveltamisalaa ja säännös olisi myös käsitteellisesti yhdenmukainen rikoslakiin suunnitellun uuden kotirauhan käsitteen kanssa.

Pykälän 2 momentin sisältämä ilmaisu "häiritsee muiden henkilöiden kotirauhaa" ehdotetaan muutettavaksi muotoon "häiritsee muiden henkilöiden kotirauhaa *tai aiheuttaa siellä muulla tavoin huomattavaa häiriötä*", jolloin säännöksen soveltamisala vastaisi pääosin voimassa olevan lain mukaista soveltamisalaa ja säännös olisi käsitteellisesti yhdenmukainen rikoslakiin suunnitellun uuden kotirauha-käsitteen kanssa. Koska niin sanottu julkinen kotirauha ei enää kuuluisi kotirauharikoksen soveltamisalaan, ei olisi mahdollista, että kotirauhan rikkomista koskevaa rangaistussäännöstä voitaisiin soveltaa esimerkiksi virastossa henkilöön, joka metelöi tai muutoin oikeudettomasti häiritsee. Tämän vuoksi ehdotetaan, että poliisimiehellä olisi oikeus suojata muita kuin asumistarkoitukseen käytettäviä kotirauhan alaisia tiloja ja alueita teoilta, jotka aiheuttavat huomattavaa häiriötä. Säännöksen perusteella

poliisimiehellä olisi esimerkiksi oikeus poistaa viraston asiakaspalvelutiloista muiden siellä olevien rauhaa huomattavasti häiritsevä henkilö.

Pykälän 4 momentissa on laajennettu pykälän soveltamisala niin sanottua julkista kotirauhaa nauttiviin alueisiin niin, että pykälässä säädettyä sovelletaan myös liikehuoneistoon, virastoon, sairaalaan, kouluun ja muuhun vastaavaan laitokseen piha-alueineen. Koska ehdotettu 1 momentti kattaisi sekä perinteisen kotirauhan suojaamat alueet että luvattomalta tunkeutumiselta suojatut alueet, 4 momentin säännös voitaisiin tarpeettomana jättää pois pykälästä.

17 §. *Toimenpiteiden suorittaminen.* Pykälän 1 ja 3 momentti ehdotetaan muutettaviksi siten, että pykälä sisältäisi myös viittaukset kotirauhan suojaamista koskevaan 14 §:ään sekä kirjaamista koskevan velvoitteen.

Poliisimiehellä on voimassa olevan 14 §:n 1 momentin nojalla oikeus esimerkiksi kotirauhan suojaaman paikan haltijan pyynnöstä poistaa henkilö, joka ilman laillista oikeutta tunkeutuu sinne tai jättää noudattamatta käskyn poistua sieltä. Mainitun pykälän 2 momentin perusteella myös kotirauhan suojaamalla alueella luvallisesti oleskeleva henkilö voidaan poistaa, jos tämä häiritsee muiden kotirauhaa. Säännöksen soveltaminen tulee useimmiten kysymykseen perheväkivaltatilanteissa, joihin perheenjäsen pyytää poliisin apua. Toisinaan asunnon haltijan pyytäessä apua saattaa syntyä ristiriitoja, kun myös toinen henkilö on perheenjäsenenä ja asunnon haltijana oikeutettu päättämään pääsystä huoneistoon, mutta on samalla myös lainkohdan tarkoittaman poliisitoimenpiteen kohteena. Tällöin poliisimiehellä tulisi olla oikeus päästä kohteeseen hänen tahdostaan riippumatta. Tämän vuoksi 17 §:n 1 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi näitä tilanteita varten viittaus, jonka mukaan voimakeinoja saadaan käyttää myös 14 §:ssä tarkoitetuissa tilanteissa. Pykälän 3 momenttiin lisättäisiin tällaisen poliisitoimenpiteen kirjaamista koskeva velvoite.

18 §. *Paikan ja alueen eristäminen.* Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 2 momentti. Pykälän 1 momentissa on säännelty poliisin oikeus eristää, sulkea tai tyhjentää yleisesti käytetty paikka tai alue ja oikeus kieltää tai rajoittaa liikkumista eräissä tapauksissa.

Rikoksesta johtuvan vaaran torjumiseksi ja vahinkojen estämiseksi voidaan yleensä soveltaa pakkokeinolain 6 luvun 2 §:n säännöstä, joka oikeuttaa eristämään paikan rikostutkinnan suojaamiseksi. Koska säännös ei koske muuta kuin rikostutkinnan suojaamista, lakiin ehdotetaan lisättäväksi muita vaaratilanteita silmällä pitäen poliisille oikeus eristää tai tyhjentää muu kuin 1 momentissa tarkoitettu yleinen paikka tai alue vaaran torjumiseksi.

Poliisilain 11 §:n nojalla on mahdollista ottaa henkilö kiinni ja pitää häntä säilössä hänen suojaamisekseen häntä välittömästi uhkaavalta vaaralta. Useimmissa vaaratilanteissa tarkoituksenmukaisin toimenpide on kuitenkin vaarallisen alueen eristäminen, silloinkin kun alueeseen kuuluu yksityisiä alueita. Henkilön kiinniottaminen ei ole myöskään lain 2 §:ssä tarkoitetulla tavalla tarkoituksenmukainen toimenpide. Lievimmän keinon käytön periaatteesta johtuu, että poliisilla olisi yleensä oikeus kiinniotttamisen sijasta alueen eristämiseen. Selkeämpää on kuitenkin, että tämä ilmaistaan suoraan laissa.

Käytännössä ei ole aina välittömästi pääteltävissä, johtuuko esimerkiksi räjähdysvaara rangaistavasta teosta vai muusta syystä. Poliisilla on kuitenkin poliisilain 1 §:n nojalla yleinen velvollisuus estää hengen, terveyden tai omaisuuden vaarantuminen. On tärkeää, että poliisilla on oikeus tarvittaessa eristää vaarallinen alue, kunnes vaaran lähde on voitu poistaa tai tilanne on muutoin voitu selvittää.

Ehdotettu säännös antaisi poliisille oikeuden esimerkiksi piiritys- ja panttivankitilanteessa taikka epäillyssä räjähdys-, myrkky- tai säteilyvaaratilanteessa eristää kerrostalon huoneistoja käsittävä alue, kunnes palo- ja pelastusviranomainen, Säteilyturvakeskus tai muu toimivaltainen viranomainen on todennut, ettei vaaraa ole.

Lisäksi ehdotetaan, että kotirauhan piiriin kuuluvien asumiskäyttöön tarkoitettujen tilojen ja alueiden lisäksi soveltamisalaan kuuluisivat luvattomalta tunkeutumiselta muuten lailla suojatut alueet, jolloin säännöksen soveltamisala vastaisi pääosin nykyisen lain mukaista kotirauhan piiriä ja säännös olisi käsitteellisesti yhdenmukainen rikoslakiin suunnitellun uuden kotirauhan käsitteen kanssa.

Koska kotirauha on suojattu perustuslailla, säännöksen soveltaminen edellyttäisi pääsääntöisesti päällystöön kuuluvan poliisimiehen määräystä, ja vain kiireellisissä ta-

pauksissa päällystöön kuulumaton poliisimies olisi oikeutettu päättämään eristämisestä. Toisin kuin yleisen alueen kysymyksessä ollen 2 momentin soveltaminen ei olisi mahdollista omaisuudelle koituvan vaaran perusteella vaan ainoastaan, jos eristäminen on välttämätöntä meneillään olevan henkeä tai terveyttä välittömästi uhkaavan vaaran torjumiseksi eikä vaaralta voida henkilöä muulla tavoin suojata.

22 §. *Turvallisuustarkastus*. Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 3 momentti ja nykyistä 4 momentiksi siirtyvää 3 momenttia ehdotetaan muutettavaksi.

3 momentti. Oikeudenkäyntien turvallisuuden suojaamiseksi on myös Suomessa ilmennyt tarve huolehtia oikeudenkäyntiin saapuvien henkilöiden tarkastamisesta. Koska turvallisuuden takaaminen yhteiskunnassa yleisenä velvoitteena kuuluu poliisille, on perusteltua, että poliisilla on selkeä toimivaltuus suorittaa turvallisuustarkastus myös silloin kun se on perusteltua tuomioistuimessa tapahtuvan oikeuskäsittelyn turvallisuuden takaamiseksi.

Ehdotetun 3 momentin soveltaminen tulisi kysymykseen myös erityistä suojelua edellyttävässä tilaisuudessa. Tuomioistuinten ohella yhtälailla muiden viranomaisten toiminta saattaa olla henkeen tai terveyteen kohdistuvan laittoman teon kohteena. Edelleen eräät julkiset tilaisuudet, kuten valtiovieraiden ja valtion johtoon kuuluvien henkilöiden julkiset esiintymiset, joiden tulisi kansanvaltaisessa yhteiskunnassa olla mahdollisimman avoimia ja turvallisia osanottajille saattavat edellyttää erityistä suojelua. Erityistä suojelua edellyttävillä tilaisuuksilla tarkoitettaisiin lisäksi tilaisuuksia, joiden turvallisuudesta Suomi valtiona on erityisesti kansainvälisen oikeuden velvoittamana velvollinen huolehtimaan. Tällaisia tilaisuuksia ovat muun muassa Suomessa tapahtuvat vieraiden valtioiden korkeassa asemassa olevien edustajien valtiovierailut sekä eräät kansainväliset kokoukset. Erityistä suojelua saattaa edellyttää myös yleinen kokous tai muunlainen yleisötilaisuus, johon liittyy turvallisuusuhkia. Tällainen tilaisuus voi olla esimerkiksi jalkapallo-ottelu, johon liittyy katsomoväkivallan uhka tai kannattajajoukkojen välisen yhteenoton uhka stadionin läheisyydessä. Erityissuojelun tarve voi johtua myös esimerkiksi esitetystä pommiuhkauksesta.

Vaikka nykyiset säännökset kattavat laajalti varsinaiset turvatoimenpiteet, käytännössä on ilmennyt sääntelyn tarve tilanteissa, joissa poliisilla on aihe epäillä tietyn henkilön saattavan syyllistyä tilaisuutta vaarantavaan tekoon. Esimerkiksi henkilön aikaisemman käyttäytymisen tai mielenterveysongelmien vuoksi saattaa olla välttämätöntä ennalta estävästi turvatoimenpitein varmistua hänen mukanaan kuljettamien esineiden aiheuttamasta mahdollisesta vaarasta muiden turvallisuudelle. Jos poliisilla olisi oikeus tarvittaessa tarkastaa henkilö, joka osallistuu tilaisuuteen tai oleskelee tilaisuuden välittömässä läheisyydessä, turvatoimenpiteet voitaisiin suorittaa suppeampina. Esimerkiksi aluetta eristettäessä voitaisiin suojaetäisyyksiä harkittaessa ottaa huomioon, että läsnä oleville on tehty tarpeelliset tarkastukset aseiden tai räjähteiden löytämiseksi. Ilmaisulla "tilaisuuteen saapuvalla tai sen välittömässä läheisyydessä oleskelevalla" tarkoitettaisiin niitä henkilöitä, jotka fyysisen sijaintinsa perusteella voivat vaarantaa tilaisuutta. Välitön läheisyys ei ole ennalta laissa yksilöitävissä, koska siihen vaikuttaa esimerkiksi rakennusten sijainti, maaston muoto, kulkuväylät, epäillyn tai tiedossa olevan uhkatekijän laatu (räjähde, sinko, käsiase tai vastaava) sekä vähimmän haitan periaatteen ja suhteellisuusperiaatteen soveltaminen. Pelkkä tilaisuuden järjestämispaikan ohittaminen ei olisi säännöksessä tarkoitettua oleskelua eikä näin ollen oikeuttaisi tarkastukseen.

Säännöksen mukaan tarkastus voitaisiin suorittaa vain sellaisten esineiden tai aineiden löytämiseksi, joilla voidaan vaarantaa tilaisuuteen osallistuvien turvallisuutta.

Tarkastuksessa löydettyjen aseiden tai muiden vaarallisten esineiden tai aineiden haltuunotossa meneteltäisiin tarvittaessa niin kuin lain 23 ja 24 §:ssä säädetään. Lisäämällä 4 momenttiin sana "tarvittaessa" korostettaisiin poliisimiehen harkintavaltaa esineen tai aineen vaarallisuuden arvioinnissa. Nykyisen sanamuodon mukaan tarkastuksessa löydetyt vaaralliset esineet on otettava pois ja palautettava vapaaksi päästämisen yhteydessä, jollei siihen ole estettä. Tältä osin sanamuotoa ehdotetaan muutettavaksi, jolloin lain 23 ja 24 §:n säännöksiä vaarallisten esineiden haltuunotosta ja käsittelystä voitaisiin johdonmukaisesti soveltaa kaikissa tilanteissa. Lain 1 luvun periaatteista johtuu, että esimerkiksi yleisötilaisuudessa turvatoimenpiteenä haltuun otettu vaarallinen esine, jon-

ka hallintaan henkilöllä muutoin on oikeus, on välittömästi palautettava, kun tilaisuuden päättymisen tai muun syyn vuoksi ei ole enää perustetta turvallisuuden varmistamiseen.

24 §. *Haltuunotetun omaisuuden käsittely.* Turvallisuustarkastuksessa pois otettujen vaarallisten esineiden ja aineiden kanssa meneteltäisiin niin kuin 24 §:ssä säädetään. Selvyyden vuoksi pykälän 1 momenttiin lisättäisiin viittaus 22 §:n 4 momenttiin.

25 §. *Eläimen lopettaminen.* Lievimmän keinon periaatteen mukaan poliisimiehellä on oikeus lopettamisen sijaan ottaa kiinni eläin, joka aiheuttaa välitöntä vaaraa. Selkeyden vuoksi asiasta ehdotetaan nimenomaisesti 1 momentissa.

Pykälän 2 momentin mukaan kiinni otetun eläimen käsittelystä olisi voimassa, mitä siitä erikseen säädetään tai määrätään. Lähinnä kysymykseen tulisivat tällöin kunnallisen järjestyssäännön määräykset. Joissakin tilanteissa myös luonnonsuojelulain (1096/1996), metsästyslain (615/1993) tai eläinsuojelulain (247/1996) taikka muun lain säännökset saataisivat tulla sovellettaviksi.

28 §. *Määritelmät.* Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan lisättäviksi kolme tiedonhankintaa koskevaa määritelmää. Nämä olisivat peitetoiminnan ja valeoston sekä televalvonnan määritelmät.

Peitetoiminnalla tarkoitettaisiin 4 kohdassa henkilön tai henkilöryhmän toimintaan kohdistuvaa tarkkailua ja soluttautumista. Peitetoimintaa käytettäisiin ainoastaan vakavan rikollisuuden torjuntaan (31 a §). Tällainen rikollisuus on tyypillisesti ammattimaista, järjestäytynyttä tai kansainvälistä. Lisäksi se on yleensä taloudellisiin vaikuttimiin perustuvaa ja aina suunnitelmallista, mikä edellyttää vastaavasti rikostorjunnalta pitkäjänteisyyttä ja suunnitelmallisuutta. Poliisilla olisi oikeus käyttää toimintansa paljastumisen estämiseksi sellaisia harhauttavia tai peiteltyjä tietoja taikka rekisterimerkintöjä, joilla paljastuminen voidaan estää.

Tiedonhankinnan tapa määriteltäisiin siten, että se olisi jatkuvaa tai toistuvaa, tiettyyn henkilöön tai henkilöryhmään tai tämän toimintaan kohdistuvaa tietonhankintaa ja soluttautumista. Tiedonhankinta olisi tällöin tyypillisesti voimassa olevassa laissa tarkoitettua tarkkailua ja soluttautumista (28 §). Peitetoiminta määriteltäisiin henkilön tai henkilöryhmän toimintaan kohdistuvaksi, koska kohteena ei ole tyypillisesti yksi epäilty vaan ammattimainen tai järjestäytynyt rikollinen toiminta osana laajempaa kokonaisuutta.

Määritelmässä käytettäisiin myös ilmaisua "soluttautuminen", jolla kuvattaisiin toiminnan luonnetta. Yleisesti puhekielessä soluttautumisella ymmärretään henkilön liittymistä organisaatioon tai muuhun ryhmään tarkoituksena hankkia tietoja sisältäpäin tai vaikuttaa ryhmän toimintaan. Soluttautuminen salataan kohteelta ja ulkopuolisilta. Soluttautujan on yleensä toimittava tarkkailtavassa kohteessa.

Tavoitteena poliisin suorittamassa soluttautumisessa on päästä mahdollisimman lähelle kohdetta ja saada tietoa rikoksesta tai rikollisryhmästä.

Soluttautuminen voi tapahtua eriasteisesti. Lievimpänä muotona on soluttautuneen henkilön peitetoiminta (niin sanottu *under cover agent*), jossa soluttautuja salaa rikostorjunnallisen tavoitteensa ja yhteytensä poliisiin. Esimerkkinä on peiteammatissa työskentely (esimerkiksi autonkuljettaja, putkimies, isännöitsijä tai tarjoilija) tai liittyminen sosiaaliseen tai taloudelliseen ryhmään, jonka jäsenillä on mahdollisuus saada tietoja rikollisesta toiminnasta. Tällainen toiminta voidaan jo voimassa olevan oikeuden mukaan katsoa sallituksi, vaikka toiminnasta ei ole olemassa selkeitä kirjoitetun lain toimivaltuussäännöksiä. Tämän asteinen soluttautuminen on tyypillisesti ehdotetussa määritelmässä tarkoitettua toimintaa.

Astetta pidemmälle menevää peitetoimintaa on soluttautujan (niin sanottu *agent infiltré*) osallistuminen rikollisen ryhmän toimintaan, vaikkakaan ei suoranaisesti laittomien tekojen suorittamiseen. Soluttautuja on ryhmän jäsen, mutta suhtautuu passiivisesti ryhmän rikoksiin. Tämänasteinen soluttautuminen voi Suomessa vain harvoissa tapauksissa tulla kysymykseen.

Äärimmäisenä toimintamuotona soluttautumisella voidaan tarkoittaa tilannetta, jossa soluttautunut hankkiutuu rikollisryhmän jäseneksi sekä osallistuu ryhmän laittomaan toimintaan, jolloin hän osallistuu säännönmukaisesti vähintäänkin rikolliseen avunantoon. Tämänasteinen soluttautuminen ei olisi sallittua. Ehdotetut säännökset eivät oikeuta rikokseen yllyttämiseen, avunantoon tai osallisuuteen tekijänä.

Peitetoiminnalla suojattaisiin myös poliisimiehen henkilökohtaista turvallisuutta silloin, kun poliisi joutuu toimimaan anonyy-

misti ammatti- ja taparikollisten valvontatehtävissä. Toimivaltuus mahdollistaisi laillisen ja riittävän varman suojan paljastumisen estämiseksi, mikä vähentäisi esimerkiksi virkamieheen kohdistuvan koston vaaraa. Myös Suomessa virkamieheen kohdistuneet kostotoimet tai muut rikolliset teot ovat osoittautuneet ongelmiksi. Rekistereitä, joihin peiterekisteröinti voisi kohdistua, olisivat esimerkiksi passi-, ajokortti- tai väestön keskusrekisteri.

Yksityiskohtaisin säännöksin ei ole mahdollista ennalta osoittaa kaikkia niitä tilanteita, joissa paljastumisen suojaaminen on välttämätöntä. Esityksen perusteluissa ei myöskään ole mahdollista poliisitoimintaa vaarantamatta ryhtyä yksityiskohtaisesti kuvaamaan Suomen kaltaisen kehittyneen tietoyhteiskunnan synnyttämiä riskejä poliisitoiminnalle. Ei myöskään ole mahdollista ennalta määritellä, minkälaisia harhaanjohtavia tai puutteellisia tietoja on paljastumisen estämiseksi välttämätöntä antaa. Yleisesti voidaan todeta, että esimerkiksi nykyisessä tietoyhteiskunnassa on mahdollista matkaviestimen avulla saada kaikki tietoverkkopalvelut olinpaikasta riippumatta. Samoin erilaiset viranomaisten ja yhteisöjen rekisterit ovat laajalti ja helposti kenen tahansa käytettävissä sähköisesti paikasta riippumatta. Tällaisilla seikoilla on olennainen merkitys poliisin salassa pidettävän tekniikan ja taktiikan kannalta arvioituna.

Poliisin toiminnan suojaaminen edellyttää nykyaikana tiedonhankinnan kohteelle tai sivulliselle annettavaa peiteltyä tai harhaanjohtavaa tietoa, jos poliisin käyttämä tekniikka ja taktiikka halutaan ehdottomasti salata rikoksien torjunnassa ja selvittämisessä. Ei voida kuvitella, että esimerkiksi rikollisryhmää tarkkailtaessa poliisimies esiintyisi eri henkilöllisyydellä sen mukaan, onko kysyjä rikollisryhmään kuuluva vai mukana seuraava sivullinen. Yhtälailla esimerkiksi poliisin käyttämän ajoneuvon omistaja- tai haltijatiedot eivät voi vaihdella sen mukaisesti, kuka tietoja ajoneuvorekisteristä tiedustelee. Ei ole myöskään mahdollista toteuttaa suojaamista negatiivisesti esimerkiksi salaamalla viranomaisen hallussa olevaa omaisuutta koskevat omistus- ja haltijatiedot siten, että mitään tietoja ei kysyjälle annettaisi. Tällainen tilanne olisi omiaan aina paljastamaan viranomaistoiminnan.

Ilmaisulla "harhauttavia tai peiteltyjä" tarkoitettaisiin vääriä tai puutteellisia tietoja, jotka annetaan paljastumisen estämiseksi. Poliisitoiminnan paljastumisen ja paljastumisen aiheuttamien ilmeisten vaarojen vuoksi ei aina ole mahdollista, että rekisterinpitäjälle tiedotettaisiin peiterekisteröinnistä, joka kuluu poliisin taktiseen toimintaan. Lailla ei kuitenkaan muutettaisi siviilioikeudellista velvoitevastuuta tehdyistä sopimuksista. Peitetoiminnasta riippumatta poliisiviranomainen (valtio) kantaisi aina siviilioikeudellisen vastuun tekemistään oikeustoimista. Esityksellä ei ole myöskään tarkoitus muuttaa virkamiehen oikeusasemaa siviilioikeudellisen vastuun kannalta arvioituna. Esimerkiksi virkamies, joka syyllistyy virkarikokseen, saattaa joutua henkilökohtaiseen vastuuseen lakiin perustumattoman toimenpiteen aiheuttamista kustannuksista. Poliisilain 49 §:n mukaan poliisimiehen on viivytyksettä tehtävä ilmoitus esimiehelleen tehtävänsä yhteydessä sattuneesta muusta kuin vähäiseksi katsottavasta vahingosta. Peitetoiminnassa säännöksen soveltaminen merkitsisi muun muassa sitä, että virkamies olisi virkavastuullaan velvollinen huolehtimaan väärän nimen tai osoitteen käyttämisestä esimerkiksi palveluntuottajalle mahdollisesti aiheutuneesta vahingosta. Yhtälailla julkisoikeudelliset velvoitteet syntyisivät riippumatta peitetoiminnasta, esimerkiksi vero-oikeudellinen seuraamus syntyisi, jos poliisin toiminta ilman peitetoimintaa synnyttäisi verovelvollisuuden. Toimintaa koskevassa asianomaisen ministeriön määräyksessä annettaisiin erityisiä määräyksiä ulkopuoliselle mahdollisesti aiheutuvan vahingon estämiseksi tai korvausvelvoitteen täyttämiseksi käytännön tilanteissa.

Rikoslain 16 luvun 5 §:ssä on väärän henkilötiedon antaminen säädetty rangaistavaksi teoksi. Samassa luvussa on rekisterimerkintärikosta (7 §) ja väärän todistuksen antamista viranomaiselle (8 §) koskevat kriminalisoinnit. Myös lukuisissa eri rekistereitä ja viranomaisia koskevissa erityislaeissa ja niiden nojalla annetuissa säännöksissä on tiedonantovelvoitteita ja rekisterimerkinnän oikeellisuuteen velvoittavia säännöksiä. Toisaalta poliisin henkilöstöön kuuluva on vaitiolovelvollinen siten kuin siitä poliisilain 43 §:ssä ja valtion virkamieslain (750/1994) 17 §:ssä säädetään. Lisäksi poliisimiehellä on poliisilain 44 §:n mukainen oikeus olla ilmaisematta todistajana tai muuten kuultaessa tietolähteen henkilöllisyyttä ja salassa pidettäviä taktisia tai teknisiä menetelmiä.

Lainsäädännöllinen tarve johtuu ennen kaikkea tarpeesta sovittaa peitetoimintavaltuus yhteensopivaksi rikoslain 16 luvun kriminalisointeihin nähden. Poliisilaissa säädettäisiin oikeudesta valtuuden käyttöön, minkä jälkeen teko ei olisi enää rikoslain 16 luvun kriminalisointien alainen.

Peitetoiminnan salaamiseksi toiminnassa käytettävän rekisteröitävän esineen, ajoneuvon tai muun varusteen haltijaksi voitaisiin merkitä jokin muu kuin tosiasiallinen poliisihallintoon kuuluva organisaatio. Yhtälailla poliisimiehellä olisi oikeus laissa säädettyä tehtävää suorittaessaan esiintyä väärällä henkilöllisyydellä myös niissä tilanteissa, joissa tällainen teko muun lain perusteella olisi rangaistava teko, jos se on välttämätöntä tehtävän paljastumisen estämiseksi tai henkilökohtaisen turvallisuutensa takaamiseksi. Esimerkiksi vaara poliisimiehen toimintaan vaikuttamisesta hänen perheenjäseniinsä kohdistuvilla uhkauksilla saattaa edellyttää peiterekisteröintiä poliisimiehen henkilöllisyyden ja asuinpaikkatietojen salaamiseksi peitetoiminnassa. Lisäedellytyksenä olisi aina, että tarkoituksena on poliisin toiminnan suojaaminen paljastumiselta, millä tarkoitettaisiin suppean tulkinnan mukaisesti vain välittömästi vakavan rikollisuuden torjuntaa palvelevia yksiköitä tai, poikkeuksellisesti, suunniteltuja ja yksilöityjä paikallispoliisin tiedustelutoimenpiteitä siten kuin asianomainen ministeriö tarkemmin määräisi. Rekisterimerkinnän tekeminen tapahtuisi aina kirjallisen päätöksen perusteella ja olisi jälkikäteen esimerkiksi laillisuusvalvontaviranomaisten toimesta todennettavissa.

Esityksessä on lähdetty siitä, ettei eri rekistereitä koskeviin säännöksiin ja määräyksiin ole välttämätöntä lisätä erityisiä säännöksiä poliisin oikeudesta peitetoimintaan tai sen nojalla tapahtuvaan rekisterimerkintään vaan rekisterimerkinnät perustuisivat poliisilakiin. Tällaisen kannan tueksi on esitettävissä se tosiseikka, että poliisin jo voimassa oleviin valtuuksiin kuuluu useita toimivallan muotoja, jotka vaikuttavat myös sivullisten asemaan, mutta joista säädetään yksinomaan poliisitoimintaa, esitutkintaa ja pakkokeinoja koskevissa säädöksissä. Peitetoiminta ja siinä tehty rekisterimerkintä tulisivat kysymykseen vain poikkeuksellisissa tilanteissa.

Ehdotetun 5 kohdan määritelmän mukaan valeostolla tarkoitettaisiin ostotarjouksen esittämistä laittomasti hallussa pidetyn esineen, aineen tai omaisuuden hallussapidon, siihen kohdistuvan kaupankäynnin taikka esineen, aineen tai omaisuuden laittoman valmistuksen estämiseksi tai paljastamiseksi taikka edellä tarkoitetun esineen, aineen tai omaisuuden löytämiseksi taikka rikoksella saadun hyödyn takaisin saamiseksi. Myös muut normaalisti kaupankäyntiin kuuluvat kauppaneuvottelu- ja valmisteluvaiheet ennen varsinaisen ostotahdonilmaisun esittämistä kuuluisivat valeoston määritelmään. Valeostona esitetty ostotarjous eroaisi kuitenkin siviilioikeudellisesta tarjouksesta, koska kysymyksessä ei olisi varallisuusoikeudellisista oikeustoimista annetun lain (228/1929) 1 luvun mukainen sopimuksen tekeminen todellisin ostotahdonilmaisuin vaan julkisen vallankäytön muoto, jossa poliisi lakisääteisen tehtävän mukaisesti suorittaa rikostorjunnallisen tai -tutkinnallisen toimenpiteen poliisilain nojalla.

Valeoston kohteena voisi määritelmän mukaisesti olla neljä erilaista ryhmää. Ensinnäkin laittomasti hallussa oleva tai kaupankäynnin kohteena oleva esine, aine tai omaisuus, esimerkiksi huumausaineen valmistukseen tarkoitettu väline tai huumausaine-erä tai laittomaan kauppaan liittyvä saamisoikeus. Toisena ryhmänä olisi esine, aine tai omaisuus, jota valmistetaan laittomasti. Valeostolla voitaisiin tällöin estää tai paljastaa esimerkiksi väärän rahan tai muiden maksuvälineiden valmistus. Kolmanneksi valeostoon voitaisiin ryhtyä laittomasti hallussa pidetyn, laittoman kaupankäynnin kohteena olevan tai laittomasti valmistetun esineen, aineen tai omaisuuden löytämiseksi. Neljänneksi valeosto voisi kohdistua esineeseen, aineeseen tai omaisuuteen, johon voidaan kohdistaa esimerkiksi pakkokeinolain mukainen vakuustakavarikko, kuten talousrikoksella saatuun hyötyyn, joka on suunnitelmallisesti siirretty velkojien ulottumattomiin erilaisin näennäisin varallisuusjärjestelyin. Valeoston tarkoituksena olisi tällöin oikeiden omistussuhteiden paljastaminen.

Rikoksella saadun hyödyn takaisin saamisella tarkoitettaisiin hyödyn palauttamista siten, että oikeussuojakeinoin asianomistajalla, rikoksen uhrilla tai muutoin rikoksen johdosta vahinkoa kärsineellä olisi mahdollisuus saada ulosottotoimenpiteiden avulla omaisuus laillisen täytäntöönpanon piiriin. Talousrikollisuus, joka perustuu epärehellisiin taloudellisiin vaikuttimiin, aiheuttaa yhteiskunnalle huomattavia vahinkoja. Rikostorjunnallisesti voidaan pitää perusteltuna sel-

laisia poliisin toimenpiteitä, joiden avulla poliisi voi selvittää rikoksella saadun hyödyn peittämiseen liittyviä järjestelyjä ja saada omaisuuden säännönmukaisten ulosottotoimenpiteiden ulottuviin. Usein tällaisiin järjestelyihin liittyy myös epäilys jonkin rikoslain 39 luvussa säännellyn velallisen rikoksen tunnusmerkistön täyttymisestä. Yhtälailla valeoston avulla voitaisiin turvata, että omaisuus voidaan rikoslain 2 luvun 16 §:ssä tarkoitetulla tavalla tuomita menetetyksi. Säännöksessä ilmaisulla "omaisuus" tarkoitettaisiin pääsääntöisesti myös aineen, esineen tai omaisuuden sijaan tullutta omaisuutta, koska usein rikoksella saatu hyöty, esimerkiksi yhtiön varallisuus, muutetaan erilaisin monimutkaisin siirroin ja järjestelyin muunlaiseksi omaisuudeksi.

Valeosto-oikeus olisi vain poliisimiehellä, mutta valeoston järjestämiseksi poliisi joutuu usein käyttämään myös rikollisten lähipiiriin kuuluvia henkilöitä, kuten tiedottajia ("vasikoita") tai henkilöitä, joilla tiedetään olevan yhteyksiä varsinaiseen rikolliseen toimintaan, jota valeostomenettelyllä pyritään estämään tai paljastamaan. Tiedottajan roolina on lähinnä yhteyden luominen valeostotarjouksen tekevän poliisimiehen ja rikollistahon välillä.

Televalvonnan määritelmä 6 kohdassa olisi olennaisesti sama kuin pakkokeinolain 5 a luvun 1 §:n 1 momentin mukainen televalvonnan määritelmä. On perusteltua, että käsitteiden vakiintuneisuuden vuoksi poliisilakiin otetaan samansisältöinen määritelmä. Tässä kohdassa on myös otettu huomioon yleisperustelujen jaksossa 6.1. mainittu pakkokeinolain 5 a luvun muutos, ja yleisperusteluissa mainituista syistä ehdotetaan, että televalvontalupa voitaisiin antaa myös telepäätelaitekohtaisesti. Telepäätelaitteella tarkoitettaisiin samaa kuin telemarkkinalain 4 §:n 18 kohdassa eli laitetta, joka tietojen lähettämiseksi, käsittelemiseksi tai vastaanottamiseksi on tarkoitettu johtimella, radioteitse, optisesti tai muulla sähkömagneettisella tavalla liitettäväksi joko suoraan yleisen televerkon liittymään tai toimimaan yleisen televerkon yhteydessä kytkettynä suoraan tai epäsuorasti televerkon liittymään.

31 §. *Teknisen tarkkailun edellytykset.* Teknisen tarkkailun niin sanottuja alueellisia edellytyksiä ehdotetaan tarkistettaviksi.

Eräissä EU:n jäsenvaltioissa teknisen tarkkailulaitteen sijoittamista vakituiseen asuntoon ei ole kielletty. Esimerkiksi Saksan liittopäivät on tammikuussa 1998 hyväksynyt perustuslain muutoksen, jonka mukaan poliisi saa tietyissä vakavissa tapauksissa harjoittaa teknistä kuuntelua myös kotirauhan piirissä, kuten yksityisasunnossa. Kuunteluoikeus on rajattu tiettyihin rikoksiin liittyviin valvonta- ja tutkintatehtäviin sekä yleistä turvallisuutta törkeästi vaarantaviin tilanteisiin. Myös Ruotsissa selvitetään parhaillaan, tulisiko poliisin teknisen tarkkailun oikeus laajentaa myös asuntoon.

Suomessa on todettu vakituiseen asumiseen käytetyissä tiloissa yhä enenevästi huumausainerikollisuuteen liittyvää toimintaa. Tässä yhteydessä ei kuitenkaan ehdoteta muutoksia oikeuteen teknisesti tarkkailla vakituiseen asumiseen käytettävää tilaa, koska poliisilain toimivaltuuksien käyttö painottuu rikosten ennalta estämiseen. Poikkeuksen edellä lausutusta muodostaisivat kuitenkin rangaistuslaitoksen vakituiseen asumiskäyttöön tarkoitetut rangaistusta suorittavien henkilöiden tilat. Vankiloissa tapahtuvan rikollisuuden torjumiseksi ehdotetaan, että poliisilla olisi oikeus suorittaa teknistä tarkkailua näissä tiloissa. Myös kesäkuun 1999 alusta voimaan tulleessa pakkokeinolain 5 a luvun muuttamisesta annetussa laissa säädetään vastaavasta oikeudesta. Oikeusministeriön vankeinhoito-osaston lausunnon mukaan olisi perusteltua, että poliisilain säännökset vastaisivat näiltä osin pakkokeinolain säännöksiä.

Hotellihuoneet, tilapäisluonteiset majoitustilat ja kulkuneuvot ovat osoittautuneet tiloiksi, joita usein käytetään rikollisessa toiminnassa. Voimassa olevan lain mukaan tällaisten tilojen kuuntelu on sallittua. Koska rikoslain kotirauhan käsitteen uudistaminen merkitsisi tarvetta muuttaa myös poliisilain 31 §:n 1 momentin sanamuotoa, ehdotetaan, että lause "Samalla edellytyksellä saadaan teknistä tarkkailua kohdistaa henkilöön myös hänen oleskellessaan hotelli- tai muussa sellaisessa huoneessa" poistetaan tarpeettomana. Koska ehdotetun säännöksen mukaan tekniseltä tarkkailulta kielletty alue on vakituisena asuntona käytetty huone tai tila, tekninen kuuntelu hotelli- tai muussa sellaisessa huoneessa olisi edelleen sallittua. Edellytyksenä kuitenkin olisi, kuten voimassa olevasta laista ja sen perusteluista ilmenee, että tällaista huonetta tai tilaa ei käytetä vakituiseen asumiseen. Tältä osin ehdotetaan siis, että voimassa oleva oikeustila pääosin säilyisi, vaikka 1 momentin sanamuoto muutettaisiin

yksinkertaisemmaksi ja selkeämmäksi.

Käytännössä tekninen tarkkailu on usein ollut mahdotonta, koska tekniseen tarkkailuun käytettävää laitetta ei ole voimassa olevan lain mukaan mahdollista sijoittaa teknisen tarkkailun kohteena olevaan tilaan tai kulkuneuvoon. Lain tarkoituksena ei kuitenkaan voi olla teknisen tarkkailun vaikeuttaminen silloin, kun poliisille on myönnetty laillinen toimivaltuus.

Edellä lausutun vuoksi ehdotetaan 2 momentissa säädettäväksi, että tekninen tarkkailulaite voitaisiin sijoittaa tilaan, jossa tekninen tarkkailu on sallittu. Ehdotuksessa kuitenkin edelleen rajataan vakituiseen asumiskäyttöön tarkoitetut tilat teknisen kuuntelun tai katselun ulkopuolelle, joten laitteen asentaminen näihin tiloihin ei edelleenkään tulisi kysymykseen lukuun ottamatta voimassa olevan poliisilain 31 §:n 3 momentissa tarkoitettua niin sanottua rynnäkkötilannetta.

Poliisilain mukaisen teknisen tarkkailuoikeuden mahdollistamiseksi on perusteltua, että poliisilaissa sallitaan laitteen sijoittaminen teknisen tarkkailun kohteena olevaan huoneeseen, tilaan tai kulkuneuvoon. Poliisimiehellä olisikin 2 momentin mukaan oikeus laitteen sijoittamiseksi tai poistamiseksi päästä tarkkailun kohteeseen. Säännös vastaisi tällöin useimmissa EU:n jäsenvaltioissa voimassa olevaa tilannetta. Vakituiseen asuntoon laitteen sijoittaminen ei kuitenkaan olisi mahdollista. Yksityisyyden suojan kannalta laitteen sijoittaminen ei ole täysin ongelmatonta. Tämän vuoksi teknisestä tarkkailusta, joka edellyttää kuuntelu- tai katselulaitteen sijoittamista tarkkailtavaan tilaan, päättäisi tuomioistuin siten kuin 32 b ja 32 c §:ssä ehdotetaan säädettäväksi. Toisaalta yksityisyyden suojan kannalta lain nojalla tapahtuva tekninen kuuntelu tai katselu jo sinänsä merkitsee jatkuvaa ja syvälle käyvää puuttumista rikoksesta epäillyn yksityisyyteen. Lisäksi ehdotetaan, että laitteen sijoittamisesta päättäisi aina päällystöön kuuluva poliisimies, kun tuomioistuin on myöntänyt luvan tai kysymyksessä on tekninen seurantalaite.

Jos tarkkailulaitteen energiankulutus olisi vähäistä suurempaa ja olisi näin ollen taloudellisesti merkityksellistä, olisi ehdotuksen mukaan kulutuksesta maksettava korvaus sähkön tai muun energian omistajalle. Korvaus olisi niin sanottu täysikorvaus välittömistä kustannuksista. Korvauksesta ja sen maksamisesta olisi voimassa, mitä poliisilain 47 §:ssä säädetään pakkotoimenpiteistä maksettavien korvausten suorittamisesta. Lain 54 §:n mukaan korvausten hakemisesta ja maksamisesta säädetään asetuksella. Ministeriö voisi myös antaa korvausten hakemisesta ja maksamisesta tarkempia säännöksiä ja määräyksiä 54 §:ään lisättäväksi ehdotetun 3 momentin nojalla.

Pykälän 3 momenttiin otettaisiin nykyisen 2 momentin säännökset.

Pykälän 4 momentti vastaa keskeisiltä osiltaan voimassa olevaa 3 momenttia. Sitä muutettaisiin kuitenkin rikoslakiin valmisteltavana olevan uuden kotirauhan käsitteen vuoksi. Ilmaisu "kotirauhan piirissä olevaan" muutettaisiin ilmaisuksi "asunnossa olevaan", jolloin säännöksen sanamuoto vastaisi uudistettavassa rikoslain 24 luvussa omaksuttuja käsitteitä. Näin säännös olisi myös johdonmukainen pykälän 1 momentin alueelliseen rajoitukseen nähden. Ehdotettu 4 momentti ei asiallisesti muuta toimivaltuuksia nykyisistä.

31 a §. *Peitetoiminnan edellytykset.* Pykälässä tarkoitettuun peitetoimintaan voisi ryhtyä ainoastaan poliisimies, joka on saanut siihen erityisen koulutuksen. Peitetoimintaan ryhdyttäessä on myös toisinaan välttämätöntä varmistua riittävin asiantuntijavoimin tuotettavista henkilötukipalveluista, jotta voidaan torjua vaara poliisimiehen ja rikollisen järjestön jäsenen roolien sekaantumisesta. Poliisiin kuulumattoman henkilön käyttö säännöksessä tarkoitettuun peitetoimintaan ei olisi sallittua, mutta toisaalta säännöksellä ei olisi tarkoitus muuttaa jo voimassa olevan oikeuden mukaisesti sallituksi katsottua tiedottajien (niin sanottujen vasikoiden) käyttöä rikostorjunnassa.

Tiedottajan käyttö eroaa soluttautumisesta, koska tiedottaja on yleensä itse rikollinen tai muu henkilö, joka toimii jo ennestään kohteessa poliisin toimista riippumatta. Poliisi ei voi laillisesti ohjata rikoksentekijää rangaistavaksi säädetyn teon suorittamisessa. Sen sijaan ei ole estettä sille, että poliisi ohjaa henkilöä hankkimaan tietynlaatuista tietoa esimerkiksi rikoksesta. Ehdotuksessa peitetoiminnalla ei kuitenkaan tarkoitettaisi tällaista tyypillistä tiedottajan käyttöä poliisityössä, eivätkä tiedottajien käyttöä näin ollen koskisi 1 momentissa säädettäviksi ehdotetut edellytykset. Tiedottajan toiminta poliisin apuna ei vapauta rikoksen seuraamuksilta. Tiedottajien käyttö sinänsä on perinteistä ja laillista poliisin tiedonhankintaa Suomessa.

Pykälän 1 momentin mukaan poliisimiehellä olisi oikeus peitetoimintaan, jos peitetoiminta on tarpeen pakkokeinolain 5 a luvun 2 §:ssä tarkoitetun rikollisen toiminnan estämiseksi tai paljastamiseksi. Säännöksen soveltamisalaan kuuluisi siis myös rikoksen tapahtumista edeltävä aika. Koska poliisin toiminta on pääsääntöisesti avointa, ehdotetaan, että peitetoiminta rajattaisiin vain törkeimpien ja yhteiskunnallisesti vaarallisimpien rikosten torjuntaan ja tutkintaan. Esityksessä on näin ollen peitetoimintavaltuus rajattu vain niihin rikoksiin, joiden tutkinnassa voidaan käyttää pakkokeinolain 5 a luvun 2 §:ssä tarkoitettua telekuuntelua. Tällaisia rikoksia ovat muun muassa eräät maanpetosrikokset ja valtiopetosrikokset, henkirikokset, törkeä vapaudenriisto, tuhotyö tai törkeä tuhotyö, ydinräjähderikos, törkeä ympäristön turmeleminen ja törkeä huumausainerikos.

Lisäedellytyksenä olisi, että tiedonhankinnan kohteena olevan käyttäytymisen tai muiden seikkojen perusteella voidaan olettaa hänen syyllistyvän sanottuun rikokseen. Soveltamisalaan kuuluvien rikosten laadusta johtuu, että ne ovat yleensä organisoituja ja pitkäkestoisia, minkä vuoksi myös peitetoiminnan on tapahduttava riittävän pitkällä aikavälillä.

Peitetoimintatoimivaltuus ei oikeuttaisi yllyttämään uuden rikoksen tekemiseen. Esityksessä on yllyttämisen kielto ehdotettu lisättäväksi nimenomaisesti poliisitoiminnan yleisiä periaatteita sisältävään 1 luvun 2 §:ään.

Peitetoiminnan avulla voitaisiin esimerkiksi hankkia luvallinen pääsy sellaiseen tilaan, jossa peitetoimin suoritettavalla tarkkailulla voidaan hankkia toimivaltuuden perusteena olevan rikoksen torjumiseksi tai paljastamiseksi tietoja. Valtuus peitetoimintaan ei oikeuttaisi esimerkiksi salaiseen kotietsintään, mutta toisaalta peitetoimintaa suorittavalla henkilöllä olisi oikeus paljastumisen estämiseksi mennä henkilön asuntoon käyttämällä hyväkseen luotua peitettä. Peitetoimintaa suorittava henkilö ei useinkaan voisi paljastumatta tällaisessa tilanteessa kieltäytyä asuntoon menosta.

Peitetoimintaan osallistuvalla henkilöllä on oltava oikeus myös suorittaa tehtäväänsä asunnossa. Koska normaalisti tarkkailu on 28 §:ssä olevan määritelmän mukaisesti kiellettyä asunnossa, peitetoiminnan edellytyksiä koskevassa 31 a §:ssä ehdotetaan säädettäväksi, että peitetoiminta asunnossa on sallittua, jos sisäänkäynti tai oleskelu tapahtuu asuntoa käyttävän myötävaikutuksin. Tosin jo voimassa olevan oikeuden perusteella tämänlaatuinen toiminta on katsottava sallituksi, jos se perustuu lupaan.

Asunnon käyttämisellä tarkoitettaisiin tosiasiallista käyttöä. Käytännön tilanteissa ei olisi mahdollista luotettavasti varmistua asunnon omistajasta tai laillisesta haltijasta, minkä vuoksi ehdotuksessa on käytetty väljempää ilmaisua "asuntoa käyttävä". On selvää, että ilmeisen laiton, esimerkiksi murtautumista edellyttävä asunnon käyttö, ei ole säännöksessä tarkoitettua käyttöä. Säännöksessä on myös käytetty ilmaisua "myötävaikutuksella". Ilmaisu käsittää kaikenlaiset nimenomaiset ja hiljaiset tahdonilmaisut, joiden perusteella voidaan tulkita henkilön hyväksyneen sisäänkäynnin ja oleskelun asunnossa. Tyyppiesimerkkinä on huumevälittäjä, joka antaa avaimen kaupankäyntipaikaksi ehdottamaansa asuntoon.

Asuntoa käyttävän henkilön myötävaikutuksetta tapahtuva sisäänkäynti tai oleskelu asunnossa olisi kiellettyä tarkkailua. Selkeyden vuoksi 1 momentin viimeiseen virkkeeseen sisällytettäisiin viittaus kotietsintää koskeviin pakkokeinolain säännöksiin.

Pykälän 1 momentin säännöksillä ei oikeutettaisi tekniseen tarkkailuun, josta säädetään muissa poliisilain ja pakkokeinolain säännöksissä. Teknisenä tarkkailuna ei kuitenkaan pidetä sitä, että poliisimies tällaisessa tapauksessa varustetaan teknisellä kuuntelu-, katselu- tai seurantalaitteella henkilökohtaisen turvallisuutensa varmistamiseksi. Tämä on vallitsevan oikeustilan mukaista, koska nytkään ei ole kiellettyä esimerkiksi oman keskustelun nauhoittaminen.

Yhtenä ongelmana toiminnassa on oikea ajoitus esitutkinnan aloittamiseen. Esitutkintalain 2 §:n mukaan esitutkinta on aloitettava, kun ilmoituksen perusteella tai muutoin on syytä epäillä rikoksen tapahtuneen. Toisaalta esitutkintalain 6 §:ssä säädetään, että esitutkinta on toimitettava ilman aiheetonta viivytystä. Epäsovinnaisia menetelmiä käytettäessä poliisin tietoon tulee helposti varsin aikaisessa vaiheessa tietoja useista rikoksista, jotka kuitenkin ovat vähäisiä verrattuna peitetoiminnan tai valeoston perusteena olevaan tutkittavaan rikokseen nähden. Jos esitutkinta jouduttaisiin käynnistämään koko laajuudessaan jokaisen havaitun rikoksen kohdalla viivytyksettä, toiminnassa vaaran-

nettaisiin vakavan rikoksen torjunnan tai selvittämisen tavoite. Perinteisesti, esimerkiksi huumausainerikosia sekä laittoman alkoholin myyntitapauksia tutkittaessa, poliisi on keskittynyt suurempien erien paljastamiseen eikä esitutkintaa ole käynnistetty esimerkiksi jokaisen laittomasti myydyn viinapullon kohdalla erikseen, mikä johtaisi käytännössä mahdottomuuksiin. Myöskään kansainvälisessä viranomaisyhteistyössä tapahtuvassa huume-erän niin sanotussa valvotussa läpilaskutilanteessa ei voida ajatella, että esitutkinta olisi välittömästi aloitettava salakuljetetun aineen saavuttua maahan, koska tällöin vaarannettaisiin valvotulla läpilaskulla tavoiteltavan kansainvälisen huumausainerikoksen paljastaminen kokonaisuutena.

Katsotaan, että epäsovinnaisia menetelmiä käytettäessä esitutkinnan aloittamista tai toimittamista voidaan viivyttää, jos se on perusteltua peitetoiminnan tai valeoston perusteena olevan rikoksen torjumiseksi tai selvittämiseksi. Ottaen huomioon, että niin valeostoon kuin erityisesti peitetoimintaan oikeuttavan rikoksen on oltava lain mukaan varsin vakava rangaistusasteikolla mitattuna, on katsottava, että tällaisen rikoksen torjumista tai selvittämistä on pidettävä erityisen tärkeänä. Näin ollen tällaisesta toiminnasta aiheutuva perusteltavissa oleva esitutkinnan viivästyminen on katsottava aiheelliseksi ja esitutkintalain 6 §:n mukaiseksi.

Pykälän 2 momentin soveltaminen tulisi kysymykseen kansainvälisen oikeus- tai virka-avun yhteydessä. Koska säännöksen tarkoituksena on tehostaa järjestäytyneen ja erityisesti kansainvälisen rikollisuuden torjuntaa Suomessa, on tärkeää, että toimivaltuutta voidaan käyttää ennalta estävästi sellaiseen rikollisuuteen, jonka vahingolliset seuraukset eivät vielä ole toteutuneet Suomessa. Rikosten torjunta edellyttää tehokasta viranomaisyhteistyötä ja riittäviä toimivaltuuksia sen jälkeen, kun yhteistoiminnan avulla on saatu tieto Suomeen kohdistuvasta rikollisesta toiminnasta.

Toisaalta ei voida ajatella, että 1 momentissa tarkoitettujen rikosten tunnusmerkistöjä voitaisiin sellaisinaan soveltaa toimintaan, joka kokonaan tai osittain tapahtuu Suomen ulkopuolella. Tämän vuoksi ehdotetaan, että 2 momentissa säänneltäisiin toimivaltuuden käyttö kansainvälisen rikollisuuden torjunnassa. Poliisilain soveltamisen alueellisen ulottuvuuden rajoituksista kuitenkin johtuu, ettei lain toimivaltuuksia voida käyttää Suomen alueen ulkopuolella, ellei kansainvälisestä sopimuksesta, jossa Suomi on osapuolena, tai kansainvälisestä oikeudesta muutoin muuta johdu.

Edellytykseksi 2 momentin soveltamiselle asetettaisiin ensinnäkin se, että muodollisesti kysymyksessä olisi 1 momentissa tarkoitettu toiminta eli pakkokeinolain 5 a luvun 2 §:ssä mainittu rikos.

Toiseksi edellytettäisiin, että rikollisen toiminnan vaikutukset voivat ilmetä myös Suomessa. Tällä tarkoitettaisiin esimerkiksi uuden huumausaineiden jakeluverkoston ulottamista Suomeen tai muuta rikollisen toiminnan vaikutusta, joka ilmeisesti ulottuisi Suomeen. Edellytykseksi ei kuitenkaan asetettaisi sitä, että vaikutus on jo ilmennyt, vaan tarkoituksena olisi nimenomaisesti rikostorjunnallisesti estää vaikutuksen syntyminen.

Kolmanneksi peitetoimintaa voitaisiin kohdistaa vain sellaiseen kokonaan tai osittain Suomen ulkopuolella tapahtuvaan rikokseen, josta Suomen lainsäädännön nojalla voitaisiin tuomita rangaistus, jos teko olisi tapahtunut Suomessa. Toimivaltuus edellyttäisi niin sanottua abstraktia rangaistavuutta, toisin sanoen teon arvioinnissa ei otettaisi huomioon erityisiä olosuhteita, kuten tekijästä riippuvia prosessuaalisia seikkoja taikka oikeuttamis- tai anteeksiantoperusteita. Luonnollisesti peitetoiminta voitaisiin aloittaa yleensä vasta, kun kohde on Suomen alueella, jollei kansainvälisestä sopimuksesta, jossa Suomi on osapuolena, muuta johdu.

Tyyppiesimerkkinä 2 momentin soveltamiselle on Suomen poliisin tietoon tullut vihje törkeästä huumausainerikoksesta, jossa on aloitettu alustavat järjestelyt jakelureitin ja kaupan luomiseksi Suomeen, mutta jossa rikollinen toiminta tapahtuu pääosin muissa EU:n jäsenvaltioissa. Tiedon perusteella voitaisiin Suomessa käynnistää ennalta estävänä rikostorjuntana peitetoiminta, jolla hankitaan tietoa Suomessa olevilta henkilöiltä ja saatetaan kansainvälisen oikeusavun avulla huumausainerikos toisessa EU:n jäsenvaltiossa poliisiviranomaisen toimenpiteiden kohteeksi ennen kuin uusi huumausaineen kaupallinen jakeluverkosto on luotu ja huumausaineen levitys Suomessa aloitettu.

Asianomainen ministeriö olisi 3 momentin mukaan velvollinen antamaan tarkemmat säännökset ja määräykset peitetoiminnan järjestämisestä ja valvonnasta sekä säännökset ja määräykset koulutuksesta. Määräyksin ja ohjein säädettäisiin seuraavassa luetteloidun

kaltaiset seikat, joita ei säännöksien toiminnallisuuden säilyttämiseksi ole mahdollista tai tarkoituksenmukaista kirjata lain säännöksiin, kuten: tarkemmat säännökset asiallisesta ja asteellisesta päätöksentekotoimivallasta ja vastuusuhteista, raportointivelvollisuudesta ja -tavasta, kirjaamisesta, peitetoiminnan ja olosuhteiden tarkemmasta yksilöinnistä sekä päätöksenteosta, ehdottoman esitutkintavelvoitteen merkityksestä ja esitutkintatoimenpiteiden aloittamisen viivyttämistä rajoittavista ehdoista, laillisuusperiaatteen, suhteellisuusperiaatteen ja muiden poliisilain ja -oikeuden sisältämien yleisten oikeusperiaatteiden soveltamisesta peitetoiminnassa sekä valmisteilla olevan, tapahtuneen tai meneillään olevan rikoksen tarkemmasta määrittelystä, kohteen määrittelystä, peitetoimintaan ryhtyvän henkilön kelpoisuusvaatimuksista ja koulutuksesta, menettelyohjeista kansainvälisessä oikeus- ja virka-avussa, peitetoimintaan osallistuvan henkilön suojaamisesta ja peitetoimien aiheuttamien kustannuksien menettelyohjeista. Peiterekisteri-ilmoituksen toteuttamistavasta ja virheellisen merkinnän poistamisesta annettaisiin myös tarvittavat säännökset ja määräykset ministeriötasoisesti.

31 b §. *Valeoston edellytykset.* Valeoston käyttö kytkettäisiin estettävän tai paljastettavan rikoksen seuraamukseen. Valeoston käyttö olisi sallittua vain, jos se on välttämätön kätkemisrikoksen taikka sellaisen rikoksen estämiseksi tai paljastamiseksi, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta, tällaisen rikoksen johdosta laittomasti hallussapidetyn taikka kaupatun esineen, aineen tai omaisuuden löytämiseksi taikka sanotulla rikoksella saadun hyödyn takaisin saamiseksi.

Kaikista huumerikoksista voidaan tuomita vähintään kahdeksi vuodeksi vankeuteen. Vaikka valeosto käytännössä aina edellyttää jonkinasteista peitetoimintaa, useimmiten henkilöllisyyden salaamista, ehdotusta laadittaessa on pidetty selvänä, että tämänlaatuinen peitetoiminta kuluu jo määritelmällisesti valeostoon eikä näin ollen edellytä 31 a §:ssä tarkoitetun peitetoimintavaltuuden soveltamista erikseen.

Valeosto olisi mahdollinen ensinnäkin säännöksessä rajattujen rikoksien estämiseksi tai paljastamiseksi. Toiseksi valeosto olisi myös mahdollinen esineen, aineen tai omaisuuden löytämiseksi sekä kolmanneksi rikoksella saadun hyödyn takaisin saamiseksi, jolloin ei ole kysymys näytön hankkimisesta tehdystä rikoksesta tai tekeillä olevasta rikoksesta, vaan valtuutuksella on itsenäinen merkitys vain, jos näyttökysymys on jo selvä. Valeostolla provosoidaan joku tekemään oikeustoimi tai tuomaan esille säännöksessä tarkoitettu esine, aine tai omaisuus. Valeosto voisi tällöin kohdistua myös muuhun henkilöön kuin varsinaisen esirikoksen tekijään.

Valeostoa voitaisiin käyttää tyypillisesti esimerkiksi tilanteessa, jossa halutaan saada tietoa henkilöistä, jotka itse kauppaavat tai välittävät laittomasti valmistettuja aineita tai esineitä. Huumausainetorjunnan tehokkuus kuitenkin edellyttää, että poliisi kykenee saamaan riittävästi tietoa huumausaineen jakelukanavasta, maksuyhteyksistä sekä taustalla toimivasta organisaatiosta ja sen johdosta. Valeostoin voidaan tällöin saada tietoa, joka on välttämätöntä poliisin muiden tiedustelutoimenpiteiden kohdistamiseksi oikea-aikaisesti ja oikealla tavalla.

Toiseksi valeostoa olisi mahdollista käyttää esimerkiksi tilanteessa, jossa huumausaineen kuljettamiseen käytetty kuljetusväline on tuomittu valtiolle menetetyksi, mutta rikoksentekoväline ei ole viranomaisen hallussa eikä sen olinpaikasta ole tietoa. Tällöin valeostoa voidaan käyttää esineen ja sen haltijan löytämiseksi provosoimalla esineen haltija myymään esine. Esimerkiksi uhanalaisilla linnuilla tai niiden munilla käytävän kaupan paljastamiseksi olisi mahdollista valeoston avulla selvittää tällaisten eläinten markkinointia harjoittavia ryhmiä tai yksittäisiä henkilöitä. Myös luvatta tapahtuvan riistanpyynnin selvittämiseksi voitaisiin valeostoin saada tietoa salakaadettuja riistaeläimiä myyvistä henkilöistä.

Kolmanneksi valeosto voisi kohdistua rikoksella saatuun hyötyyn, jotta varallisuus voitaisiin palauttaa ulosotto-oikeudellisten toimenpiteiden piiriin. Esimerkiksi asianajaja tai pankkilaitos saattaa vilpittömässä mielessä olla merkittävän rikoksella saadun hyödyn haltija saamansa sinänsä laillisen varallisuuden hoito- tai realisointitoimeksiannon perusteella. Valeosto mahdollistaisi tällöin hyödyn jäljittämisen, kun varallisuutta voitaisiin valeostojen avulla, esimerkiksi kauppaneuvotteluin ja ostotoimeksiannoin selvittää. Ulkomaille väliyhtiöjärjestelyin siirretty rikoksella saatu hyöty voitaisiin nykyistä paremmin saattaa tiedonhankinnan ja sitä kautta ulosotto-oikeudellisen täytäntöönpanon piiriin, kun omaisuutta tosiasiassa vallitse-

valle henkilölle voitaisiin tehdä ostotarjous ja käydä kauppaa koskevia neuvotteluja omaisuuden siirtämisestä. Tehokas rikoksella saadun hyödyn jäljittäminen on talousrikollisuuden torjunnan näkökulmasta merkittävä ennalta estävän rikostorjunnan muoto. Lisäksi poliisille kuuluu myös rikoksen esitutkinnassa selvittää rikoksella saatu hyöty.

Pykälän 2 momentin mukaan valeosto voisi perustua myös Suomen ulkopuolelta johdettuun tai aloitettuun rikolliseen toimintaan. Erityisesti EU:n alueella on tavoitteena tiivistää viranomaisyhteistyötä ja madaltaa valtion välisten rajojen asettamia esteitä rikostorjunnalle EU:n jäsenvaltioiden alueella. Tältä osin ehdotettu säännös olisi samansisältöinen peitetoimintaa koskevan 31 a §:n 2 momentin kanssa. Tältä osin viitataan peitetoiminnan edellytyksiä koskevan pykälän perusteluihin. Momentti mahdollistaisi valeoston myös tapauksissa, joissa rikos kokonaan tapahtuu Suomen ulkopuolella. Esimerkiksi laittomien joukkotuhoaseiden kaupan valvonnassa voitaisiin epäsovinnaisia menetelmiä käyttää Suomen ulkopuolella tapahtuvan toiminnan valvomiseksi ja tiedon hankkimiseksi Suomesta käsin, jos Suomea käytetään rahoituksellisesti tai muutoin kaupallisesti taikka tavaran kauttakuljetuksessa hyväksi. Tällöin valvonnallisen tiedon avulla voitaisiin tehostaa esimerkiksi maan rajoilla tapahtuvia säteilymittauksia taikka rajatarkastuksia tai tullitoimenpiteitä tai ryhtyä toimenpiteisiin rahanpesujärjestelyjen selvittämiseksi.

Valeosto ei kuitenkaan olisi sallittua, jos se johtaisi huumausaine-erän maahantuontiin siten, että valeosto käsittäisi yllytyksen uuteen rangaistavaan tekoon. Toisaalta tällöinkään ei olisi estettä valeostolle, jos hallussapito on rangaistava teko siinä valtiossa, jonka alueella aine on ennen maahantuontia. Tällöin rikosoikeudelliset toimenpiteet voitaisiin aloittaa asianomaisessa valtiossa kansainvälisen viranomaisyhteistyön ja oikeusavun ansiosta, jolloin huumausainerikos ei Suomen alueella tunnusmerkistöltään edes täyttyisi. Suomen kannalta kysymys olisi puhtaasti rikostorjunnasta, koska on ilmeistä, ettei valeoston kohteena ollut henkilö ollut syyllistynyt rangaistavaan tekoon, ennen kuin aine oli hänen haltuunsa ottama tai ainakin hänelle osoitettu kuljetettavaksi Suomen ulkopuolelta.

Pykälän 3 momentissa velvoitettaisiin ministeriö antamaan tarkemmat säännökset ja määräykset valeoston järjestämisestä ja valvonnasta sekä säännökset ja määräykset koulutuksesta. Poliisin taktisten ja teknisten seikkojen paljastumisen estämiseksi tai valeostoa käyttävän poliisimiehen henkilökohtaisen turvallisuuden suojelemiseksi määräykset olisi annettava tarvittavilta osin salaisina. Ministeriötasoisesti säädettäisiin tai määrättäisiin samankaltaisista seikoista kuin peitetoiminnan edellytyksiä koskevissa perusteluissa on esitetty. Lisäksi annettaisiin säännöksiä ja määräyksiä valeostotarjouksen yhteydessä käytettävästä näyttörahasta.

31 c §. *Televalvonnan edellytykset.* Televalvonnan edellytykset olisivat pääosin rangaistustasoltaan yhteneväiset pakkokeinolain vastaavan televalvontasäännöksen kanssa. Koska poliisilaki on rikostorjunnallinen säädös, pykälän mukaan edellytyksenä televalvonnalle olisi, että henkilön lausumien, uhkausten tai käyttäytymisen perusteella tai muutoin on syytä epäillä hänen syyllistyvän rikokseen. Lisäksi edellytettäisiin, että kysymyksessä olisi rikos, josta ei ole säädetty lievempää rangaistusta kuin neljä kuukautta vankeutta, taikka että rikos on automaattiseen tietojenkäsittelylaitteeseen kohdistuva rikos telepäätelaitetta käyttäen, laiton uhkaus, oikeudenkäytössä kuultavan uhkaaminen tai virkamiehen väkivaltainen vastustaminen. Uhkaamiset ovat tekotavaltaan tyypillisesti rikoksia, joiden tekemisessä käytetään puhelinta. Televalvonnan avulla uhkaajan valvominen, esimerkiksi perheväkivaltatapauksissa, olisi mahdollista aikaisempaa tehokkaammin ennalta estävin toimenpitein. Tällöin voitaisiin esimerkiksi sellaisen erillään asuvan eronneen puolison teleliittymä, joka käyttäytyy väkivaltaisesti ja esittää toistuvia uhkauksia, asettaa televalvontaan suojaavien poliisitoimenpiteiden tehostamiseksi ja ajoittamiseksi oikein. Osittain samoihin tavoitteisiin pyritään myös lähestymiskiellosta annetun lain (898/1998) mukaisella lähestymiskiellolla.

Pykälän 2 momentiksi ehdotetaan säännöstä, jonka nojalla poliisimiehellä olisi lisäksi oikeus televalvontaan 18 §:n 2 momentissa tarkoitetussa tai muussa tilanteessa, jos se on välttämätöntä henkeä tai terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi. Tällaisia tilanteita olisivat esimerkiksi piiritys- tai panttivankitilanteet tai muu tilanne silloin, kun televalvonta on välttämätöntä henkeä tai terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi.

Televalvonnassa voitaisiin myös sulkea

nopeasti liittymä, jota epäillään käytettävän räjähdelatauksen laukaisemiseen tai vastaavaan tekoon, kun se on välttämätöntä henkeä tai terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi.

31 d §. *Kuuntelukiellot.* Poliisilaissa ei ole kuuntelukieltoa koskevaa nimenomaista säännöstä. On kuitenkin selvää, ettei poliisilla ole oikeutta kiertää teknisen tarkkailun avulla esimerkiksi esitutkintaa muutoin rajoittavia epäillylle, todistajalle tai asianomistajalle kuuluvia oikeuksia todistamisesta kieltäymisestä tai velvollisuuksia todistamiseen. Koska tässä suhteessa poliisilain nojalla suoritettavassa teknisessä kuuntelussa on sovellettava samoja rajoituksia kuin pakkokeinolain säännösten soveltamisessa, ehdotetaan, että poliisilakiin lisätään viittaus pakkokeinolain 5 a luvun 10 §:ään. Koska poliisilain soveltamisalaan kuuluu myös rikostorjunta, jolloin kysymys ei ole esitutkinnasta ja teknisen kuuntelun kohdistamisesta rikoksesta epäiltyyn, ehdotetaan, että säännöksessä todettaisiin pakkokeinolain kuuntelukiellon olevan voimassa myös muuhun henkilöön kuin epäiltyyn kohdistuvassa teknisessä kuuntelussa.

32 §. *Teknisestä tarkkailusta päättäminen.* Lain 31 §:ää ehdotetaan muutettavaksi. Tämän vuoksi myös 32 §:n 2 momentin viittaus 31 §:n 3 momenttiin, jonka säännös otettaisiin asiasisällöltään muuttumattomana saman pykälän 4 momenttiin, muutettaisiin viittaukseksi 31 §:n 4 momenttiin.

32 a §. *Peitetoiminnasta ja valeostosta päättäminen sekä peitetoiminnan valvonta.* Peitetoiminnan suojaamiseksi ja oikeusturvanäkökohtien huomioon ottamiseksi ja koska toiminta sisältäisi yleensä julkiseen rekisteriin tehtäviä merkintöjä, on tärkeää, että toiminta tapahtuu mahdollisimman keskitetysti ja välittömästi asianomaisen ministeriön valvonnassa. Käytännössä päätösvalta peitetoiminnasta olisi aluksi keskusrikospoliisin, suojelupoliisin ja Helsingin poliisilaitoksen päälliköllä. Kun toiminnasta olisi saatu riittävästi kokemusta, olisi mahdollista oikeuttaa myös muiden suurempien paikallispoliisin yksiköiden päälliköt päättämään peitetoiminnasta.

Valeostossa on yleensä kyse poliisin kenttätoimintaan liittyvästä toimenpiteestä, joka saattaa olla välttämätöntä suorittaa myös viivytyksettä. Tämän vuoksi päällystöön kuuluvalla tai tutkinnanjohtajaksi määrätyllä poliisimiehellä olisi oikeus päättää valeostosta.

Pykälän 3 momentin mukaan peitetoiminnasta päättäneen poliisiyksikön olisi laadittava toiminnasta selvitys, jonka sisällöstä asianomainen ministeriö antaisi tarkemmat säännökset ja määräykset. Selvitys olisi toimitettava asianomaiseen ministeriöön, joka antaisi vuosittain eduskunnan oikeusasiamiehelle kertomuksen peitetoiminnan käytöstä.

32 b §. *Televalvonnasta tai teknisestä tarkkailusta päättäminen tuomioistuimessa ja asian muusta käsittelystä.* Pykälän 1 momentin mukaan televalvonnasta sekä teknisestä tarkkailusta 31 §:n 2 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa, joissa tekninen katselu tai kuuntelu edellyttää tarkkailuun käytettävän laitteen sijoittamista huoneeseen tai tilaan, jossa tarkkailtava oleskelee, tai tarkkailtavan käyttämän kulkuneuvon sisälle tai joissa tekninen kuuntelu ja katselu kohdistuu vankeinhoitolaitoksen huostassa olevaan henkilöön, päättäisi pakkokeinolain 1 luvun 9 §:ssä tarkoitettu tai muu tuomioistuin, jossa asian käsittely sopivasti käy päinsä.

Teknisen kuuntelun ja teknisen katselun osalta velvollisuus kuulla kuunneltavan tai katseltavan tilan haltijaa vaarantaisi kuuntelun tai katselun tavoitteiden saavuttamisen. Pykälän 2 momentissa ehdotetaankin säädettäväksi, että teknistä kuuntelua tai teknistä katselua koskevat lupa-asiat ratkaistaisiin kuunneltavan tai katseltavan tilan haltijaa kuulematta. Momentissa velvoitettaisiin varaamaan rangaistuslaitoksen johtajalle tilaisuus tulla kuulluksi ennen päätöksentekoa, kun laitoksen huostassa olevaan henkilöön kohdistetaan teknistä kuuntelua tai teknistä katselua.

Pykälän 3 momentin mukaan 1 momentissa tarkoitettua lupa-asiaa käsiteltäessä on soveltuvin osin voimassa, mitä pakkokeinolain 5 a luvun 5—9 §:ssä, 11 §:n 1 momentissa ja 12 §:ssä sekä 14 §:ssä säädetään toimenpiteestä päättämisestä, luvan ja päätöksen ehdoista, pöytäkirjasta, telelaitoksen avustamisvelvollisuudesta, toimenpiteen lopettamisesta ja ilmoittamisesta, tallenteiden tarkastamisesta ja korvauksen suorittamisesta.

32 c §. *Poliisimiehen oikeus päättää kiireellisyydestä televalvonnasta ja teknisestä tarkkailusta.* Pykälän 1 momentin mukaan päällystöön kuuluvalla poliisimiehellä olisi oikeus päättää televalvonnan tai 32 b §:n 1 momentissa tarkoitetun teknisen tarkkailun aloittamisesta, jos toimenpide asian kiireellisyyden vuoksi on välttämätöntä suorittaa

viivytyksettä. Tällöin toimenpiteestä olisi viipymättä ja viimeistään 24 tunnin kuluttua toimenpiteen aloittamisesta tehtävä ilmoitus 32 b §:n 1 momentissa tarkoitetulle tuomioistuimelle. Ilmoitukseen olisi liitettävä televalvontaa tai teknistä tarkkailua koskeva vaatimus, jos televalvontaa tai teknistä tarkkailua aiotaan jatkaa sen jälkeen, kun ilmoitus on saapunut tuomioistuimeen. Ilmoituksen saavuttua tuomioistuimeen televalvontaa voitaisiin jatkaa, kunnes tuomioistuin väliaikaisesti tai lopullisesti toisin määrää.

Esimerkiksi piiritys- tai panttivankitilanteessa, räjähdysvaaran uhatessa tai valtakunnan turvallisuutta vaarantavan toiminnan vuoksi taikka muusta vastaavasta olennaisen tärkeästä syystä voi olla välttämätöntä saada televalvontatiedot välittömästi tai aloittaa tekninen tarkkailu. Tällaisia tilanteita varten ja erityisesti kenttätoiminnan johtamiseksi ehdotetaan, että päällystöön kuuluvalla poliisimiehellä olisi oikeus asian kiireellisyyden vuoksi päättää väliaikaisesti televalvonnasta tai tekniseen tarkkailuun käytettävän laitteen sijoittamista tarkkailtavaan paikkaan edellyttävästä teknisestä tarkkailusta.

Poliisimiehen toimivaltaa päättää kiireellisissä tilanteissa ei ole kuitenkaan tarkoituksenmukaista ulottaa kuuntelun tai teknisen katselun kohdistamiseen vankeinhoitolaitoksen huostassa olevaan henkilöön. Tätä poliisimiehen toimivallan rajoitusta koskeva säännös otettaisiin pykälän 2 momentiksi.

32 d §. *Televalvonnan ja teknisen tarkkailun jatkaminen poliisimiehen päätettyä toimenpiteensä.* Saatuaan 32 c §:n 1 momentissa tarkoitetun ilmoituksen tuomioistuin voisi kieltää televalvonnan tai teknisen tarkkailun jatkamisen tai asettaa toimenpiteen käytölle rajoituksia tai tietojen käytölle tarpeellisiksi katsomiaan ehtoja.

Asian käsittelystä tuomioistuimessa olisi soveltuvin osin voimassa, mitä pakkokeinolain 5 a luvun 5—9 §:ssä, 11 §:n 1 momentissa sekä 12 ja 14 §:ssä säädetään.

33 §. *Tarkkailusta, teknisestä tarkkailusta ja televalvonnasta ilmoittaminen.* Pykälän 1 momentin mukaan poliisimies, joka on tehnyt 31 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettua teknistä tarkkailua taikka televalvontaa koskevan vaatimuksen tai päätöksen, olisi velvollinen ilmoittamaan teknisestä tarkkailusta tai televalvonnasta toimenpiteen kohteena olleelle henkilölle, jollei ilmoittaminen vaaranna tiedon hankinnan tarkoitusta tai rikoksen esitutkintaa. Säännös olisi olennaisin osin samansisältöinen kuin voimassa oleva säännös velvollisuudesta ilmoittaa teknisestä tarkkailusta. Se vastaisi myös pakkokeinolain säännöstä velvollisuudesta ilmoittaa televalvonnasta.

Pykälän 2 momentin viittaus 31 §:n 3 momenttiin muutettaisiin viittaukseksi 4 momenttiin, koska 31 §:ää ehdotetaan muutettavaksi niin, että 3 momentin säännökset otettaisiin asiasisällöltään muuttumattomina 4 momenttiin.

Pykälän 3 momentissa säädettäväksi ehdotetun mukaisesti 31 §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitetusta teknisestä kuuntelusta ja televalvonnasta olisi laadittava pöytäkirja, joka on vuosittain toimitettava ministeriöön. Televalvonnan valvomiseksi ministeriö antaisi vuosittain eduskunnan oikeusasiamiehelle kertomuksen teknisen kuuntelun ja televalvonnan käytöstä. Samalla olisi annettava myös selvitys teknisen tarkkailun käytöstä rangaistuslaitoksessa.

33 a §. *Rekisterimerkinnän oikaisu.* Rekistereiden sisältämien tietojen oikeellisuuden varmistamiseksi niin sanottu peiterekisteröinti olisi viipymättä poistettava tai muutoin oikaistava, kun peitetoimivaltuuden käyttö on päättynyt. Peitetoimivaltuuden käyttö olisi erilainen valtuuden käyttötarkoituksen mukaan. Lyhytaikainen peiterekisteröinti tulisi kysymykseen selkeästi rajattavissa olevissa tilanteissa, kuten yksittäiseen tarkkailutoimenpiteeseen liittyvässä tilanteessa. Toisaalta poliisin normaalin tiedustelutoiminnan suojaaminen edellyttää pysyväisluonteisempia peiterekisteröintejä yksittäisissä rekistereissä, joista tyypillisin on ajoneuvorekisteri.

36 §. *Tietojensaanti yksityiseltä yhteisöltä tai henkilöltä.* Pykälän mukaan poliisilla on oikeus saada rikoksen estämiseksi tai selvittämiseksi tarvittavia tietoja yhteisön jäsentä, tilintarkastajaa, hallituksen jäsentä tai työntekijää velvoittavan yritys-, pankki- tai vakuutussalaisuuden estämättä. Koska luettelosta puuttuu toimitusjohtaja, joka on osakeyhtiölain (734/1978) mukainen osakeyhtiön toimielin eikä vakiintuneen tulkinnan mukaan esimerkiksi työntekijä eikä välttämättä hallituksen jäsen, pykälän 1 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että toimitusjohtaja lisättäisiin luetteloon.

40 §. *Poliisin antama virka-apu.* Pykälän 1 ja 2 momenttia ehdotetaan muutettaviksi. Ehdotuksen mukaan poliisilla olisi oikeus antaa yksityiselle virka-apua silloin, kun se

on välttämätöntä tämän laillisiin oikeuksiin pääsemiseksi ja oikeudenloukkaus on ilmeinen. Säännös olisi sisällöltään olennaisin osin samanlainen kuin aikaisemmin voimassa ollut lähinnä tavanomaisoikeudellinen poliisin oikeus antaa virka-apua. Tavanomaisoikeudellinen toimivaltuus poliisin virka-apuun ilmeni epäsuorasti kumotusta ulosottolain (37/1895) 7 luvun 14 §:n säännöksestä, joka on kumottu lailla ulosoton muuttamisesta ulosotto-oikeudellisen uudistuksen yhteydessä. Tavanomaisoikeudellinen virka-apuoikeus ehdotetaan nyt kirjattavaksi poliisilakiin. Lisäedellytyksenä yksityiselle annettavalle virka-avulle olisi, että toimenpiteen suorittaminen edellyttää poliisivaltuuksien käyttöä. Säännöksen soveltaminen rajoittuisi, kuten aikaisemminkin, vain ilmeisiin ja selviin oikeudenloukkauksiin. Säännöstä ei tulisi soveltaa tilanteissa, joissa asian selvittäminen edellyttäisi oikeudenkäymiskaaren 7 luvussa säänneltyä turvaamistointa. Säännös vastaisi tällöin vallitsevaa käytäntöä, joka perustunee pitkän ajan kuluessa syntyneeseen tavanomaisoikeudelliseen oikeuteen.

52 §. *Poliisimääräykset.* Muutettavaksi ehdotetun pykälän mukaisesti asianomainen ministeriö voi antaa pysyväismääräyksiä, joiden rikkomisesta voidaan tuomita sakkoon, jos muualla laissa ei määräyksen rikkomisesta ole toisin säädetty. Tällainen asianomaisen ministeriön päätös julkaistaan Suomen säädöskokoelmassa. Ministeriön antamista pysyväismääräyksistä käytetään aikaisemman käytännön mukaisesti nimitystä poliisimääräys. Tältä osin pykälä vastaa voimassa olevaa säännöstä.

Valtuus sitovien määräysten antamiseen on siirretty lääninhallituksilta ministeriölle nykyisellä poliisilailla valtioneuvoston 17 päivänä kesäkuuta 1993 tekemän keskushallinnon ja aluehallinnon toimenpiteiden uudistamiseksi tehdyn periaatepäätöksen mukaisesti.

Hallitusmuodon 7 §:n 1 päivänä elokuuta 1995 voimaan tulleen muutoksen vuoksi poliisilain voimassa olevan 52 §:n 1 momentin säännöksiä on pidetty osittain liian väljinä. Määräyksen antamiselle on voimassa olevankin lain mukaan sinänsä hyväksyttävät syyt. Asianomainen ministeriö myös päättää rajoituksen tai kiellon alueellisesta laajuudesta. On kuitenkin katsottu tarkoituksenmukaiseksi täsmentää niitä perusteita, joilla ihmisten vapaaseen liikkumiseen voitaisiin puuttua. Liikkumisrajoituksia on ollut tarve antaa muun muassa kaivostoimintaa harjoitettaville alueille, joissa on avolouhos. Niin ikään ydinlaitosten ja vankiloiden alueille on annettu vastaavat kiellot. Jos alueella harjoitettava toiminta tai siellä varastoitavat vaaralliset aineet, kuten räjähteet, saattaisivat joutua tuhotyön kohteeksi tai aiheuttaa erityistä vaaraa itse varastointipaikkaa laajemmalle alueelle, tulisi rajoitus voida määrätä turvallisuussyistä riittävän laajaksi. Omaisuuden suojaamiseksi alue olisi niin ikään voitava eristää silloin, kun kysymyksessä on suuronnettomuudessa suojaamattomaksi muutoin jäävä omaisuus eikä omaisuutta voida saada nopeasti suojaan eikä henkilölliseen vartiointiin ole mahdollisuuksia. Omaisuuden suojaaminen saattaa tulla kysymykseen myös silloin, kun rakennetulla alueella töiden yhteydessä löytyy sodanaikaisia räjähteitä, joiden lopullinen paikantaminen kestää pitkään. Alueen asukkaita saatetaan joutua evakuoimaan räjähdysvaaran vuoksi, jolloin kattavan vartioinnin järjestäminen ei kaikissa tapauksissa ole mahdollista eikä tilanteessa voida soveltaa poliisilain 18 §:ää rajoituksen pitkäkestoisuuden vuoksi. Suoja-alueena eristettävän alueen hallintaoikeudella ei voisi olla ratkaisevaa merkitystä. Koska lailla kiellettäisiin vain asiaton oleskelu kiellon alaisella alueella, rajoitusoikeuden saaneella olisi edelleenkin mahdollisuus oikeuttaa asiallisin perustein tapahtuva liikkuminen kiellonalaisella alueella.

Uutena suojaamisperusteena on mainittu alueella olevien ihmisten suojaaminen. Tällainen suojaaminen voisi olla tarpeen tapauksissa, joissa alueella olevat ihmiset suorittavat lääketieteellisin perustein eläinkokeita taikka kasvattavat ja hoitavat koe-eläimiä. Ääriliikkeinä toimivat eläinaktivistiryhmät ovat uhanneet tällaiseen toimintaan osallistuvia henkilöitä. Laillista työtä ja tutkimusta suorittavien henkilöiden suojaaminen on asianomaisten henkilöiden sekä yhteiskunnan edun mukaista. Ihmisten suojaamisen tarve tulisi ottaa huomioon myös, jos maahan saapuu suuria määriä pakolaisiksi hakeutuvia henkilöitä, jotka joudutaan sijoittamaan väliaikaisiin vastaanottotiloihin. Epäasiallisten ja väkivaltaisten mielenilmaisujen vuoksi sekä henkilöryhmien välisten yhteenottojen estämiseksi alueen eristäminen voi olla tarpeen siellä olevien ihmisten suojaamiseksi.

54 §. *Tarkemmat säännökset ja määräykset.* Annettaessa laki Suomen liittymisestä tarkastusten asteittaisesta lakkauttamisesta

yhteisillä rajoilla tehdyn Schengenin sopimuksen soveltamisesta tehtyyn yleissopimukseen tehdyn sopimuksen ja siihen liittyvän päätösasiakirjan sekä yleissopimuksen sopimuspuolten ja Islannin ja Norjan välillä tehdyn yhteistyösopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä (/1999) muutettiin myös poliisilain 54 §:n 2 momenttia. Edellä mainittu laki ja poliisilain muutos tulevat voimaan asetuksella säädettävänä ajankohtana. Tämän vuoksi 54 §:ään ehdotetut muutokset otettaisiin uuteen 3 momenttiin. Asianomainen ministeriö voisi antaa tarkempia säännöksiä ja määräyksiä muutettavaksi ehdotetun 25 §:n vuoksi eläimen säilyttämisestä. Myös muun muassa televalvonnan järjestämisestä ja valvonnasta voitaisiin antaa tarkempia säännöksiä ja määräyksiä. Lisäksi ehdotukseen sisältyvät peitetoimintaa ja valeostoa koskevat valtuussäännökset, joiden nojalla asianomainen ministeriö voi antaa tarkempia säännöksiä ja määräyksiä. Säännökset ovat asianomaisissa toimivaltuuspykälissä erillisinä momentteina.

2. Tarkemmat säännökset ja määräykset

Valmistelussa on lähdetty siitä, että laintasoisesti säädetään mahdollisimman kattavasti epäsovinnaisten menetelmien sekä muiden poliisivaltuuksien käytöstä. Toiminnallisuuden säilyttämiseksi ei kuitenkaan ole mahdollista avoimesti lailla säätää toiminnan yksityiskohdista, joista asianomainen ministeriö antaisi tarkemmat säännökset ja määräykset. Esityksen yksityiskohtaisissa perusteluissa on asianomaisten säännöksien (31 a §:n 3 momentti ja 31 b §:n 3 momentti) kohdalla tarkemmin selostettu ministeriötasoisesti säänneltäviä asiaryhmiä. Esitys ei anna aihetta merkittäviin muutoksiin asetuksen tasolla. Tarvittavat muutokset on tarkoitus valmistella lain hyväksymisen jälkeen.

3. Voimaantulo

Ehdotetut muutokset poliisilakiin sisältävät säännöksiä, jotka eivät aiheuta merkittäviä koulutuksellisia tai organisatorisia vaikutuksia. Epäsovinnaisten menetelmien osalta voidaan kuitenkin arvioida, että välttämättömän koulutuksen ja riittävän ohjeistuksen aikaansaamiseksi olisi säännösten soveltaminen mahdollista aloittaa vasta noin kuukauden kuluttua lain vahvistamisesta.

Laki ehdotetaan tulevaksi voimaan noin kuukauden kuluttua siitä, kun se on hyväksytty ja vahvistettu.

4. Säätämisjärjestys

Yleistä

Poliisilaki on säädetty tavallisessa lainsäätämisjärjestyksessä. Poliisilaki säädettiin ennen hallitusmuodon nykyisen perusoikeuksia koskevan II luvun säätämistä ja voimaantuloa. Vaikka hallitusmuodon II luku tulikin voimaan ennen poliisilakia, poliisilain säätämisjärjestystä ei ole siten arvioitu nykyisten perusoikeussäännösten näkökulmasta. Nykyiset perusoikeussäännökset on siirretty sellaisinaan eduskunnan ensimmäisen kerran hyväksymään Suomen perustuslakiin (HE 1/1998 vp).

Säätämisjärjestyskysymyksen kannalta merkitykselliset ehdotukset liittyvät rajatarkastuksiin ja tullitoimenpiteisiin (10 a §), paikan ja alueen eristämiseen (18 §), turvallisuustarkastukseen (22 §), tekniseen tarkkailuun, peitetoimintaan, valeostoon ja televalvontaan (28, 31, 31 a, 31 b, 31 c, 31 d, 32 a, 32 b, 32 c, 32 d, 33 ja 33 a §), poliisimääräyksiin (52 §) sekä tarkempiin säännöksiin ja määräyksiin televalvonnan järjestämistä ja valvontaa koskevin osin (54 §). Poliisimääräyksiin liittyvä ehdotus sekä turvallisuustarkastukseen liittyvä ehdotus vaarallisten esineiden ja aineiden pois ottamista koskevin osin ovat tosin nykyisiä valtuuksia rajoittavia.

Kiinniottamiseen henkilön suojaamiseksi (11 §), kotirauhan piiriin kuuluvan alueen ja eräiden muiden alueiden suojaamiseen (14 §), toimenpiteiden suorittamiseen (17 §), haltuunotetun omaisuuden käsittelyyn (24 §), eläimen lopettamiseen (25 §), teknisestä tarkkailusta päättämiseen (32 §), tietojen saantiin yksityiseltä yhteisöltä tai henkilöltä (36 §), poliisin antamaan virka-apuun (40 §) sekä tarkempiin säännöksiin ja määräyksiin korvausten hakemista ja maksamista sekä eläimen säilyttämistä koskevin osin (54 §) liittyvät ehdotukset ovat ainoastaan vähäisiä asiallisia tarkennuksia tai muista ehdotetuista muutoksista aiheutuvia muodollisia tarkistuksia. Haltuunotetun omaisuuden käsittelyä koskeva ehdotus liittyy turvallisuustarkastusta koskevaan ehdotettuun säännökseen (22 §) ja teknisestä tarkkailusta päättäminen teknistä tarkkailua koskevaan ehdotettuun

säännökseen (31 §). Kiinniottamista henkilön suojaamiseksi, eläimen lopettamista ja poliisin antamaa virka-apua koskevat ehdotukset sekä kotirauhan piiriin kuuluvan alueen ja eräiden muiden alueiden suojaamista koskeva ehdotus kohdealuetta koskevin osin ja toimenpiteiden suorittamista koskeva ehdotus pöytäkirjaamisvelvollisuutta koskevin osin ovat lisäksi nykyisiä valtuuksia rajoittavia.

Rajatarkastus ja tullitoimenpiteet

Poliisimiehelle ehdotetaan annettavaksi laittomasti valmistetun, maahantuodun tai hallussapidetyn esineen tai aineen takavarikoimiseksi taikka laittoman maahantulon estämiseksi samanlainen oikeus rajatarkastukseen kuin rajavartiomiehellä ja samanlainen oikeus tullitoimenpiteisiin kuin tullimiehellä.

Rajatarkastuksella ja tullitoimenpiteillä puututaan kohdehenkilön henkilökohtaiseen koskemattomuuteen. Kulkuneuvon tarkastusvaltuus voi kohdistua myös kulkuneuvon kotirauhan piiriin kuuluvaan osaan.

Hallitusmuodon 6 §:n mukaan jokaisella on oikeus henkilökohtaiseen koskemattomuuteen. Henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ei saa puuttua mielivaltaisesti eikä ilman laissa säädettyä perustetta. Hallitusmuodon 8 §:n mukaan jokaisen kotirauha on turvattu. Lailla voidaan säätää perusoikeuksien turvaamiseksi tai rikosten selvittämiseksi välttämättömistä kotirauhan piiriin ulottuvista toimenpiteistä. Perustuslakivaliokunnan tulkintakäytännössä rikoksen selvittämisenä on pidetty myös sellaisia toimenpiteitä, joihin ryhdytään jonkin konkreettisen ja yksilöidyn rikosepäilyn johdosta, vaikka rikos ei olisi vielä ehtinyt toteutuneen teon asteelle (PeVL 2/1996 vp).

Poliisin on tarkoituksenmukaista osallistua tarpeen mukaan raja- ja tullivalvontaan sisämaan rajanylityspaikoilla. Schengenin sopimusten myötä sopimusvaltioiden väliltä poistuu säännönmukainen sisärajavalvonta. Rajat ylittävän rikollisuuden torjumiseksi tarvitaan tällöin kompensoivia toimia, joihin kuuluvat sisämaassa suoritettavat tarkastukset. Tätä edellyttävät myös kansainväliset velvoitteet. Sisämaassa suoritettavat tarkastukset kuuluvat luontevasti poliisin tehtäväkenttään. Ehdotetuille muutoksille on siten olemassa painava yhteiskunnallinen tarve.

Perustuslakivaliokunta on tulkintakäytännössään todennut rajavartiomiesten osalta, että rajatarkastuksen väistämättä kaiken kattavasta tarkoituksesta seuraa, ettei rajavartiomiesten henkilöntarkastusvaltuus ole vastoin hallitusmuodon 6 §:n 3 momentin säännöksiä (PeVL 17/1998 vp). Poliisin osalta oikeus rajatarkastukseen olisi rajoitettu laittomasti valmistetun, maahantuodun tai hallussapidetyn esineen tai aineen takavarikoimistarkoitukseen ja laittoman maahantulon estämistarkoitukseen. Valtuudet olisivat siten rajoitetut siihen, mitä poliisin edellä tarkoitetun tehtäväkentän hoitamiseksi olisi välttämättä tarpeen.

Poliisin sallittujen rajatarkastusten ja tullitoimenpiteiden käsite määräytyisi osin rajavartiolaitoksesta annetun lain ja tullilain sekä osin edellä selostettujen poliisia koskevien rajoitusten perusteella. Muodostuva säännöskokonaisuus olisi tarkkarajainen ja täsmällinen.

Paikan ja alueen eristäminen

Paikan ja alueen eristämisen soveltamisalaa ehdotetaan laajennettavaksi siten, että poliisimiehellä olisi oikeus päällystöön kuuluvan poliisimiehen määräyksestä ja kiireellisessä tapauksessa ilman määräystäkin eristää tai tyhjentää myös kotirauhan piiriin kuuluva tai luvattomalta tunkeutumiselta muuten lailla suojattu alue, jos se on välttämätöntä henkeä tai terveyttä välittömästi uhkaavan vaaran torjumiseksi eikä alueella olevia voida muuten suojata.

Paikan ja alueen eristämisellä puututaan liikkumisvapauteen ja voidaan kohdetilasta riippuen puuttua kotirauhaan.

Hallitusmuodon 7 §:n 1 momentin mukaan Suomen kansalaisella ja maassa laillisesti oleskelevalla ulkomaalaisella on vapaus liikkua maassa ja valita asuinpaikkansa. Hallitusmuodon 8 §:n sisältöä kotirauhan suojan osalta on selostettu edellä rajatarkastusten ja tullitoimenpiteiden yhteydessä.

Hallitusmuodon 16 a §:n 1 momentin mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Turvattavia perusoikeuksia ovat muun muassa hallitusmuodon 6 §:n 1 momentissa mainitut oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Tämän vuoksi on olemassa painava yhteiskunnallinen tarve henkeä tai terveyttä välittömästi uhkaavien vaarojen torjumiseen tarvittaessa paikka tai alue eristä-

mällä.

Ehdotetun säännöksen ilmaisulla "välttämätöntä" ja "eikä alueella olevia voida muuten suojata" rajoitettaisiin säännöksen soveltaminen ainoastaan siihen mikä on välttämättä tarpeen.

Ehdotetut säännökset olisivat niin tarkkarajaisia ja täsmällisiä kuin käytännön elämän erilaisten vaaratilanteiden kirjo huomioon ottaen on mahdollista.

Turvallisuustarkastus

Turvallisuustarkastuksen soveltamisalaa ehdotetaan laajennettavaksi siten, että poliisimiehellä olisi oikeus myös oikeudenkäynteihin tai erityistä suojelua edellyttävään tilaisuuteen, yleiseen kokoukseen tai muuhun yleisötilaisuuteen osallistuvien turvallisuuden varmistamiseksi tarkastaa henkilö sen varmistamiseksi, ettei tilaisuuteen saapuvalla tai sen välittömässä läheisyydessä oleskelevalla ole hallussaan sellaisia esineitä tai aineita, joilla voidaan aiheuttaa vaaraa tilaisuuteen osallistuvien turvallisuudelle.

Turvallisuustarkastuksella puututaan kohdehenkilön henkilökohtaiseen koskemattomuuteen.

Hallitusmuodon 6 §:n sisältöä henkilökohtaisen koskemattomuuden suojan osalta on selostettu edellä rajatarkastusten ja tullitoimenpiteiden yhteydessä.

Hallitusmuodon 16 a §:n 1 momentin mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Turvattavia perusoikeuksia ovat muun muassa hallitusmuodon 6 §:n 1 momentissa mainitut oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen, hallitusmuodon 10 a §:ssä mainittu oikeus lupaa hankkimatta järjestää kokouksia ja mielenosoituksia sekä osallistua niihin sekä hallitusmuodon 16 §:ssä mainittu oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Tämän vuoksi on olemassa painava yhteiskunnallinen tarve ehdotetussa säännöksessä tarkoitettuihin tilaisuuksiin osallistuvien turvallisuuden varmistamiseen.

Uusien ilmiöiden, esimerkiksi urheilun katsomoväkivallan vuoksi ehdotettu tarkastusvaltuus on välttämättä tarpeen tilaisuuksiin osallistuvien turvallisuuden varmistamiseksi. Tarkastuksen tarkoitus olisi rajattu tilaisuuteen osallistuvien turvallisuudelle vaaraa aiheuttavien esineiden tai aineiden etsimiseen ja pois ottamiseen.

Ehdotetut säännökset olisivat niin tarkkarajaisia ja täsmällisiä kuin käytännön elämän erilaisten tilaisuuksien sekä niihin liittyvien vaaratilanteiden kirjo huomioon ottaen on mahdollista.

Tekninen tarkkailu, peitetoiminta, valeosto ja televalvonta

Teknisen tarkkailun kohdealue ehdotetaan määriteltäväksi nykyisen kotirauhan piiriin ulkopuolisen alueen sekä hotelli- tai muun sellaisen huoneen sijasta vakituiseen asumiseen käytetyn huoneen tai tilan ulkopuoliseksi alueeksi. Teknistä tarkkailua saisi lisäksi kohdistaa rangaistusta rangaistuslaitoksessa suorittavaan, pakkolaitokseen eristettyyn ja tutkintavankiin hänen ollessaan sellissään tai vankien käytössä olevissa laitoksen muissa tiloissa. Tekniseen tarkkailuun käytettävän laitteen voisi sijoittaa myös tiloihin, joissa tekninen tarkkailu on sallittu. Poliisimiehellä olisi päällystöön kuuluvan poliisimiehen määräyksestä oikeus päästä kyseisiin tiloihin laitteen asentamiseksi ja poistamiseksi.

Poliisimiehelle ehdotetaan annettavaksi oikeus peitetoimintaan, jos se on tarpeen pakkokeinolain telekuuntelusäännöksessä tarkoitetun rikollisen toiminnan estämiseksi ja paljastamiseksi ja tiedonhankinnan kohteena olevan käyttäytymisen perusteella tai muutoin on perusteltu aihe epäillä hänen syyllistyvän sanottuun rikokseen. Peitetoiminnalla tarkoitettaisiin jatkuvaa tai toistuvaa, tiettyyn henkilöön tai henkilöryhmään tai tämän toimintaan kohdistuvaa tiedonhankintaa ja soluttautumista, jossa tiedonhankinnan ja soluttautumisen paljastumisen estämiseksi käytetään harhauttavia tai peiteltyjä tietoja tai rekisterimerkintöjä taikka valmistetaan tai käytetään vääriä asiakirjoja. Peitetoiminta asunnossa olisi sallitua, jos sisäänkäynti tai oleskelu tapahtuisi asuntoa käyttävän myötävaikutuksella.

Teknisellä tarkkailulla ja peitetoiminnalla puututaan kohdehenkilön yksityiselämän suojaan ja voidaan kohdetilasta riippuen puuttua kotirauhan suojaan.

Hallitusmuodon 8 §:n 1 momentin mukaan jokaisen yksityiselämä on turvattu. Hallitusmuodon 8 §:n sisältöä kotirauhan suojan osalta on selostettu edellä rajatarkastusten ja tullitoimenpiteiden yhteydessä.

Teknisen tarkkailun ja peitetoiminnan tarkoituksena on erityisesti ammattimaisen ja

järjestäytyneen rikollisuuden torjuminen. Tähän on painava yhteiskunnallinen tarve. Tekniseen tarkkailuun liittyviä rikoksen rangaistusasteikkoa koskevia edellytyksiä ei ehdoteta muutettaviksi. Peitetoiminnan käyttö olisi rajattu vain niihin kaikkein törkeimpiin rikoksiin, jotka on rikosnimikkeittäin lueteltu pakkokeinolain telekuuntelun edellytyksiä koskevassa säännöksessä.

Tietojen saaminen ammattimaiseen rikollisuuteen liittyvien verkostojen ja tiukkakuristen järjestäytyneiden rikollisryhmien rikollisesta toiminnasta on usein mahdotonta ilman verkostojen ja ryhmien teknistä tai peitteen turvin tapahtuvaa tarkkailua sekä verkostoihin ja ryhmiin soluttautumista. Tekniseen tarkkailuun ja peitetoimintaan liittyvät valtuudet ovat siten välttämättä tarpeen ammattimaisen ja järjestäytyneen rikollisuuden torjumiseksi.

Siltä osin kun kyse on tekniseltä tarkkailulta kielletyn alueen supistamisesta vakituiseen asumiseen käytettyyn huoneeseen tai tilaan, on huomattava, että perustuslakivaliokunnan tulkintakäytännössä on tehty ero varsinaisten asuintilojen ja muiden kotirauhan piiriin kuuluvien tilojen välillä (ks. PeVL 1/1994 vp ja PeVL 8/1994 vp sekä PeVL 17/1998 vp). Muihin kuin varsinaisiin asuintiloihin kohdistettavat toimenpiteet jäävät kotirauhan eräänlaiselle raja-alueelle eivätkä siten ulotu perusoikeuden ytimeen. Ehdotetut vankien teknistä tarkkailua ja tarkkailulaitteen tarkkailtaviin tiloihin sijoittamista koskevat säännökset vastaisivat pakkokeinolakiin tehtyjä esitutkintavaiheen valtuuksia koskevia muutoksia (366/1999). Teknisen tarkkailun suorittaminen ilman tarkkailulaitteen sijoittamista tarkkailtavaan tilaan on osoittautunut varsinkin teknisen kuuntelun osalta useimmissa tapauksissa teknisesti mahdottomaksi.

Peitetoiminnan edellytyksenä olisi perusteltu aihe epäillä henkilön syyllistyvän edellä tarkoitettuun rikokseen. Ehdotetut valtuudet harhauttavien tai peiteltyjen tietojen tai rekisterimerkintöjen käyttämiseen sekä väärien asiakirjojen valmistamiseen ja käyttämiseen ovat välttämättömiä tiedonhankinnan ja soluttautumisen paljastumisen estämiseksi. Paljastuminen johtaisi rikostorjuntaoperaation epäonnistumiseen ja saattaisi vaarantaa operaatioon osallistuneiden poliisimiesten hengen ja terveyden. Ehdotetut säännökset eivät mahdollistaisi niin sanottuja salaisia kotietsintöjä eli sisäänkäyntiä asuntoon tai oleskelua asunnossa ilman asuntoa käyttävän myötävaikutusta.

Ehdotetut säännökset olisivat niin tarkkarajaisia ja täsmällisiä kuin käytännön elämän erilaisten peitetoimintatilanteiden kirjo huomioon ottaen on mahdollista.

Tekniseen tarkkailuun ehdotetaan liitettäväksi erityisiä oikeusturvajärjestelyjä. Tuomioistuin päättäisi teknisestä tarkkailusta tapauksissa, joissa tekninen kuuntelu tai katselu edellyttää tarkkailuun käytettävän laitteen sijoittamista huoneeseen tai tilaan, jossa tarkkailtava oleskelee taikka tarkkailtavan käyttämän kulkuneuvon sisälle tai joissa tekninen kuuntelu ja tekninen katselu kohdistuu vankeinhoitolaitoksen huostassa olevaan henkilöön. Päällystöön kuuluvalla poliisimiehellä olisi kuitenkin oikeus päättää sellaisen teknisen tarkkailun aloittamisesta, jossa tekninen kuuntelu tai katselu edellyttää tarkkailuun käytettävän laitteen sijoittamista huoneeseen tai tilaan, jossa tarkkailtava oleskelee taikka tarkkailtavan käyttämän kulkuneuvon sisälle, jos toimenpide asian kiireellisyyden vuoksi on välttämätöntä suorittaa viivytyksettä. Tällöin tuomioistuimelle olisi tehtävä toimenpiteestä viipymättä ja viimeistään 24 tunnin kuluttua toimenpiteen aloittamisesta ilmoitus sekä tarvittaessa vaatimus toimenpiteen jatkamisesta. Lisäksi ehdotetaan säädettäväksi kuuntelukielloista, eduskunnan oikeusasiamiehelle annettavasta selvityksestä teknisen tarkkailun käytöstä rangaistuslaitoksessa ja tarkkailulaitteen kuluttamasta kulkuneuvon tai muun sijoituspaikan energiasta suoritettavasta korvauksesta.

Myös peitetoimintaan ehdotetaan liitettäväksi erityisiä oikeusturvajärjestelyjä. Peitetoiminnasta ja siinä tehdystä harhauttavasta tai peitellystä rekisterimerkinnästä tai väärän asiakirjan valmistamisesta päättäisi asianomaisen ministeriön määräämä poliisiyksikön päällikkö. Käytännössä päätösvalta peitetoiminnasta olisi keskusrikospoliisin, suojelupoliisin ja Helsingin poliisilaitoksen päälliköllä. Asianomainen ministeriö myös valvoisi peitetoiminnan käyttöä ja antaisi vuosittain eduskunnan oikeusasiamiehelle kertomuksen peitetoiminnan käytöstä. Lisäksi ehdotetaan säädettäväksi rekisterimerkinnän oikaisusta. Asianomainen ministeriö antaisi tarkemmat säännökset ja määräykset peitetoiminnan järjestämisestä ja valvonnasta sekä säännökset ja määräykset koulutuksesta. Perustuslakivaliokunnan tulkintakäytännössä on korostettu valtuuksia käyttävien

henkilöiden koulutuksellisen ja muun pätevyyden merkitystä tilanteissa, joissa lainmukaisten valtuuksien käyttämisestä ei välttämättä ole mahdollista tehdä sellaisia päätöksiä, joihin voidaan liittää muutoksenhakumahdollisuus (PeVL 17/1998 vp).

Poliisimiehelle ehdotetaan annettavaksi oikeus valeostoon, jos se on välttämätön kätkemisrikoksen taikka sellaisen rikoksen estämiseksi tai paljastamiseksi, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta, tai tällaisen rikoksen johdosta laittomasti hallussapidetyn tai kaupatun esineen, aineen taikka omaisuuden löytämiseksi tai tällaisella rikoksella saadun hyödyn takaisin saamiseksi. Valeostolla tarkoitettaisiin poliisin tekemää ostotarjousta laittomasti hallussa olevan esineen, aineen tai omaisuuden hallussapidon, siihen kohdistuvan kaupankäynnin tai sen laittoman valmistuksen estämiseksi tai paljastamiseksi taikka edellä tarkoitetun esineen, aineen tai omaisuuden löytämiseksi taikka rikoksella saadun hyödyn takaisin saamiseksi.

Valeostolla puututaan lähtökohtaisesti kohdehenkilön yksityiselämän suojaan. Valeosto liittyy myös oikeuteen oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin.

Perusoikeuksien, esimerkiksi yksityiselämän suojan, ei voida katsoa suojaavan kokonaan rikollista toimintaa, esimerkiksi rikoksella hankittujen tai laittomien esineiden tai aineiden kaupittelua taikka rikoksella saadun hyödyn piilottamista. Hallitusmuodon 16 §:n mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. Käsittelyn julkisuus sekä oikeus tulla kuulluksi, saada perusteltu päätös ja hakea muutosta samoin kuin muut oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon takeet turvataan lailla.

Jos viranomaiset houkuttelisivat henkilön tekemään rikoksen siinä tarkoituksessa, että hänet sen jälkeen saatettaisiin vastuuseen kyseisestä rikoksesta, oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin voitaisiin katsoa rikotun. Ehdotetussa 2 §:n 3 momentissa kiellettäisiinkin nimenomaisesti se, että poliisi tehtäväänsä suorittaessaan yllyttäisi ketään rangaistavaan tekoon. On olemassa painava yhteiskunnallinen tarve siihen, että rikoksella hankitut tai laittomat esineet ja aineet taikka rikoksella saatu hyöty saadaan viranomaisten haltuun tai palautettua rikoksen asianomistajalle. Valtuus valeostoon olisi rajattu kätkemisrikoksiin ja rikoksiin, joista säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta. Rikoksen törkeysaste-edellytys olisi siten korkeampi kuin esimerkiksi teknisessä kuuntelussa ja teknisessä seurannassa.

Ehdotetussa säännöksessä tarkoitetuissa rikoksissa rikoksella hankittujen tai laittomien esineiden ja aineiden taikka rikoksella saadun hyödyn saaminen viranomaisten haltuun tai palautetuksi rikoksen asianomistajalle ei ole usein mahdollista ilman viranomaisten suorittamaa valeostoa. Ehdotetut valtuudet ovat siten välttämättä tarpeen.

Ehdotetut säännökset olisivat niin tarkkarajaisia ja täsmällisiä kuin käytännön elämän erilaisten perusteltujen valeostotilanteiden kirjo huomioon ottaen on mahdollista.

Valeostoonkin ehdotetaan liitettäväksi erityisiä oikeusturvajärjestelyjä. Valeostosta päättäisi päällystöön kuuluva tai tutkinnanjohtajaksi määrätty poliisimies. Asianomainen ministeriö antaisi tarkemmat säännökset ja määräykset valeoston järjestämisestä ja valvonnasta sekä säännökset ja määräykset koulutuksesta. Kuten edellä peitetoiminnan yhteydessä on todettu, perustuslakivaliokunnan tulkintakäytännössä on korostettu valtuuksia käyttävien henkilöiden koulutuksellisen ja muun pätevyyden merkitystä.

Poliisimiehelle ehdotetaan annettavaksi oikeus televalvontaan, jos henkilön lausumien, uhkausten tai käyttäytymisen perusteella taikka muutoin on syytä epäillä hänen syyllistyvän rikokseen, josta ei ole säädetty lievempää rangaistusta kuin neljä kuukautta vankeutta, taikka jos rikos on automaattiseen tietojenkäsittelylaitteeseen kohdistuva rikos telepäätelaitetta käyttäen, laiton uhkaus, oikeudenkäytössä kuultavan uhkaaminen, virkamiehen väkivaltainen vastustaminen tai huumausainerikos. Poliisimiehellä olisi lisäksi oikeus televalvontaan tilanteessa, jossa se on välttämätöntä henkeä tai terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi. Televalvonnalla tarkoitettaisiin salassapidettävien tunnistamistietojen hankkimista televiesteistä, jotka on lähetetty yleiseen tai muuhun telemarkkinalain soveltamisalaan kuuluvaan televerkkoon kytketystä teleliittymästä tai telepäätelaitteesta tai vastaanotettu tällaiseen teleliittymään taikka telepäätelaitteeseen, sekä täl-

laisen teleliittymän tai telepäätelaitteen tilapäistä sulkemista.

Hallitusmuodon 8 §:n mukaan kirjeen, puhelun ja muun luottamuksellisen viestin salaisuus on loukkaamaton. Lailla voidaan säätää välttämättömistä rajoituksista viestin salaisuuteen yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta taikka kotirauhaa vaarantavien rikosten tutkinnassa, oikeudenkäynnissä ja turvallisuustarkastuksessa sekä vapaudenmenetyksen aikana.

On olemassa painava yhteiskunnallinen tarve siihen, että tilanteissa, joissa televalvontaa saadaan käyttää jo tapahtuneen rikoksen selvittämiseksi, televalvontaa saataisiin lähtökohtaisesti käyttää myös vastaavan rikoksen ennalta estämiseksi. Näin vältyttäisiin jo tapahtuneen rikoksen aiheuttamilta vahingoilta. Ehdotetut televalvonnan edellytykset vastaisivatkin rikoksen törkeysaste-edellytyksen osalta lähtökohtaisesti pakkokeinolaissa esitutkinnassa käytettävälle televalvonnalle säädettyjä edellytyksiä. Perustuslakivaliokunnan tulkintakäytännössä on pidetty mahdollisena, että luottamuksellisen viestin salaisuutta koskevan perusoikeuden ydinsisällön ulkopuolelle jäävä tunnistamistiedon saamisoikeus jää sitomatta tiettyihin rikostyyppeihin (PeVL 7/1997 vp), ks. myös PeVL 8/1994 vp. Poliisilain mukaisen televalvonnan osalta ehdotetaan huomioitavan lisäksi eräät lievemmät uhkaustyyppiset rikokset eli laiton uhkaus, oikeudenkäytössä kuultavan uhkaaminen ja virkamiehen väkivaltainen vastustaminen. Oikeudenkäytössä kuultavan uhkaamistapauksissa ja rikosprosessiin liittyvän virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen tapauksissa televalvonnalla voitaisiin turvata myös hallitusmuodon 16 §:ssä mainittua oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Tilanne saattaisi ajankohtaistua erityisesti ammattimaisen ja järjestäytyneen rikollisuuden yhteydessä. Hallitusmuodon 16 a §:n 1 momentin mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Turvattavia perusoikeuksia ovat muun muassa hallitusmuodon 6 §:n 1 momentissa mainitut oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Tämän vuoksi on olemssa painava yhteiskunnallinen tarve siihen, että televalvontaa saataisiin käyttää myös tilanteissa, jossa se on välttämätöntä henkeä tai terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi. Televalvontaa voitaisiin käyttää esimerkiksi ohjattaessa kadonneen matkapuhelimen haltijan pelastustoimenpiteitä.

Vaaratilanteiden osalta ehdotetun säännöksen ilmaisulla "välttämätöntä" rajoitettaisiin säännöksen soveltaminen ainoastaan siihen, mikä on välttämättä tarpeen.

Ehdotetut säännökset olisivat niin tarkkarajaisia ja täsmällisiä kuin käytännön elämän erilaisten vaaratilanteiden kirjo huomioon ottaen on mahdollista.

Televalvontaankin ehdotetaan liitettäväksi erityisiä oikeusturvajärjestelyjä. Televalvonnasta päättäisi tuomioistuin. Päällystöön kuuluvalla poliisimiehellä olisi kuitenkin oikeus päättää televalvonnasta, jos toimenpide asian kiireellisyyden vuoksi on välttämätöntä suorittaa viivytyksettä. Tällöin tuomioistuimelle olisi tehtävä toimenpiteestä viipymättä ja viimeistään 24 tunnin kuluttua toimenpiteen aloittamisesta ilmoitus sekä tarvittaessa vaatimus toimenpiteen jatkamisesta. Lisäksi ehdotetaan säädettäväksi televalvonnasta toimenpiteen kohteena olleelle ilmoittamisesta, pöytäkirjan laatimisesta ja asianomaiseen ministeriöön toimittamisesta sekä eduskunnan oikeusasiamiehelle televalvonnan käytöstä annettavasta kertomuksesta. Telelaitokselle suoritettavasta korvauskesta ehdotetaan säädettäväksi viittauksella pakkokeinolakiin. Asianomainen ministeriö antaisi tarkempia säännöksiä ja määräyksiä televalvonnan järjestämisestä ja valvonnasta.

Poliisimääräykset

Poliisimääräysten antamisen edellytyksiä ehdotetaan muutettaviksi siten, että määräysten tulisi olla tarpeellisia yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisen sijasta alueella harjoitettavan erittäin tärkeän toiminnan tai omaisuuden turvaamiseksi taikka ihmisten suojaamiseksi.

Poliisimääräyksillä puututaan liikkumisvapauteen. Poliisimääräykset liittyvät myös lainsäädäntövallan delegoimiseen.

Hallitusmuodon liikkumisvapautta koskevan 7 §:n 1 momentin sisältöä on selostettu edellä paikan ja alueen eristämisen yhteydessä. Perustuslakivaliokunta on tulkintakäytännössään korostanut lainsäädäntövallan delegoimisen tarkkarajaisuus- ja täsmällisyysvaatimusta.

Hallitusmuodon 16 a §:n 1 momentin mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Turvattavia perusoikeuksia ovat muun muas-

sa hallitusmuodon 6 §:n 1 momentissa mainitut oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen, hallitusmuodon 12 §:ssä mainittu omaisuuden turva sekä hallitusmuodon 15 §:n 1 momentissa mainittu oikeus hankkia lain mukaan toimeentulonsa valitsemallaan työllä, ammatilla ja elinkeinolla. Tämän vuoksi on olemassa painava yhteiskunnallinen tarve mahdollistaa ehdotetussa säännöksessä tarkoitettuja alueita koskevien liikkumista ja oleskelemista rajoittavien poliisimääräysten antaminen.

Kullekin alueelle tarvittavat määräykset vaihtelevat alueen laadun mukaan. Delegoimalla määräysten antamisvalta Asianomaiselle ministeriölle mahdollistetaan se, että kukin määräys rajoitetaan ainoastaan siihen, mikä on välttämättä tarpeen.

Ehdotetut säännökset ovat nykyistä tarkkarajaisempia ja täsmällisempiä sekä niin tarkkarajaisia ja täsmällisiä kuin käytännön elämän erilaisten alueiden kirjo huomioon ottaen on mahdollista.

Oikeusturvajärjestelyihin liittyen on huomattava, että poliisimääräykset julkaistaisiin edelleenkin säädöskokoelmassa ja että tuomioistuin määräisi edelleenkin rangaistuksen poliisimääräysten rikkomisesta.

Tarkemmat säännökset ja määräykset

Asianomaiselle ministeriölle ehdotetaan annettavaksi valtuus antaa tarkempia säännöksiä ja määräyksiä muun muassa peitetoiminnan järjestämisestä ja valvonnasta sekä televalvonnan järjestämisestä ja valvonnasta.

Tarkemmat säännökset ja määräykset liittyvät lainsäädäntövallan delegoimiseen.

Perustuslakivaliokunnan lainsäädäntövallan delegoimiseen liittyvää tulkintakäytäntöä on selostettu edellä poliisimääräysten yhteydessä.

Peitetoimintaa, valeostoa ja televalvontaa koskevat tarkemmat säännökset ja määräykset liittyisivät näiden toimenpiteiden oikeusturvajärjestelyihin. Säännöksillä ja määräyksillä olisi vaikutusta niin toimenpiteiden kohteiden kuin niitä suorittavienkin oikeusturvaan. Tarkemmille säännöksille ja määräyksille olisi siten painava yhteiskunnallinen tarve.

Tarvittavien säännösten ja määräysten yksityiskohtaisuuden ja osin myös poliisin taktisten ja teknisten menetelmien salassapitotarpeen vuoksi kaikkea tarpeellista sääntelyä ei ole mahdollista toteuttaa laki- tai asetustasolla.

Delegointi on niin tarkkarajainen ja täsmällinen kuin säänneltävän toiminnan luonne huomioon ottaen on mahdollista.

Yhteenveto

Hallitus katsoo, että esitys voidaan käsitellä tavallisessa lainsäätämisjärjestyksessä. Asian tulkinnanvaraisuuden vuoksi on kuitenkin tarkoituksenmukaista, että myös eduskunnan perustuslakivaliokunnalle varataan tilaisuus antaa esityksestä lausuntonsa.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Laki

poliisilain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan 7 päivänä huhtikuuta 1995 annetun poliisilain (493/1995) 11 §:n 2 momentti, 14 ja 17 §, 22 §:n 3 momentti, 24 §:n 1 momentti, 25 §, 28 §:n 1 momentti, 31 §, 32 §:n 2 momentti, 33 §, 36 §:n 1 momentti, 40 §:n 1 ja 2 momentti ja 52 § sekä

lisätään 1 §:ään uusi 2 momentti, jolloin nykyinen 2 momentti siirtyy 3 momentiksi, 2 §:ään uusi 3 momentti, jolloin nykyinen 3 momentti siirtyy 4 momentiksi, lakiin uusi 10 a §, 18 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laissa 531/1999, uusi 2 momentti, jolloin nykyinen 2 ja 3 momentti siirtyvät 3 ja 4 momentiksi, 22 §:ään uusi 3 momentti, jolloin muutettu 3 momentti siirtyy 4 momentiksi, lakiin uusi 31 a—31 d, 32 a—32 d ja 33 a § sekä 54 §:ään uusi 3 momentti, seuraavasti:

1 §

Poliisin tehtävä

— — — — — — — — — — — — — — —

Poliisi toimii turvallisuuden ylläpitämiseksi yhteistyössä muiden viranomaisten sekä alueella olevien yhteisöjen ja alueen asukkaiden kanssa.

— — — — — — — — — — — — — — —

2 §

Poliisin toiminnan yleiset periaatteet

— — — — — — — — — — — — — — —

Poliisi ei saa tehtäväänsä suorittaessaan yllyttää ketään rangaistavaan tekoon.

— — — — — — — — — — — — — — —

10 a §

Rajatarkastus ja tullitoimenpiteet

Poliisimiehellä on laittomasti valmistetun, maahantuodun tai hallussapidetyn esineen tai aineen takavarikoimiseksi taikka laittoman maahantulon estämiseksi sama oikeus rajatarkastukseen kuin rajavartiomiehellä rajavartiolaitoksesta annetun lain (320/1999) mukaan ja sama oikeus tullitoimenpiteisiin kuin tullimiehellä tullilain (1466/1994) mukaan.

11 §

Kiinniottaminen henkilön suojaamiseksi

— — — — — — — — — — — — — — —

Jos 1 momentissa säädetyssä tarkoituksessa kiinni otettu on alle 18-vuotias, hänet on viipymättä luovutettava huoltajalle tai, jollei se ole mahdollista, lastensuojeluviranomaiselle. Muun kiinni otetun on annettava poistua heti, kun kiinniottamisen tarve on lakannut, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua kiinniottamisesta. Henkilö, jota ei ole päästetty vapaaksi kello 20 mennessä, saadaan kuitenkin pitää kiinniotettuna seuraavaan aamuun kello 8 saakka, jos siihen asunnon tai yösijan puuttumisen vuoksi tai muusta erityisestä syystä on aihetta.

— — — — — — — — — — — — — — —

14 §

Kotirauhan piiriin kuuluvan alueen ja eräiden muiden aluiden suojaaminen

Poliisimiehellä on oikeus kotirauhan suojaaman alueen tai paikan haltijan tai tämän edustajan pyynnöstä poistaa henkilö, joka ilman laillista oikeutta tunkeutuu sinne tai jättää noudattamatta käskyn poistua sieltä. Sama oikeus henkilön poistamiseen on myös, jos henkilö on muulla sellaisella alueella, jonne tunkeutuminen on säädetty rangaistavaksi teoksi.

Poliisimiehellä on oikeus poistaa 1 momentissa tarkoitetulta alueelta tai paikalta siellä luvallisesti oleskeleva henkilö, jos tämä häiritsee muiden henkilöiden kotirauhaa tai aiheuttaa siellä muulla tavoin huomattavaa häiriötä ja on perusteltua syytä epäillä, että häirintä toistuu.

Jos poistamisella ei todennäköisesti voitaisi estää häiriön toistumista, poliisimiehellä on oikeus ottaa häiritsijä kiinni ja pitää tämä säilössä. Kiinni otettua saa pitää säilössä vain niin kauan kuin on todennäköistä, että häiriö toistuu, kuitenkin enintään 12 tuntia kiinniottamisesta.

17 §

Toimenpiteiden suorittaminen

Edellä 13—16 §:ssä tarkoitetussa tapauksessa saadaan huone tai säilytyspaikka avata voimakeinoja käyttäen. Toimenpiteen päätyttyä on avattu paikka sopivalla tavalla jälleen suljettava.

Etsintää 13 §:n nojalla ei ilman erityistä syytä saa toimittaa kello 21:n ja 6:n välisenä aikana.

Tämän lain 13—16 §:n nojalla suoritetuista toimenpiteistä on laadittava pöytäkirja tai tehtävä merkintä muuhun asiakirjaan.

18 §

Paikan ja alueen eristäminen

— — — — — — — — — — — — — —

Poliisimiehellä on oikeus päällystöön kuuluvan poliisimiehen määräyksestä ja kiireellisessä tapauksessa ilman määräystäkin eristää tai tyhjentää kotirauhan piiriin kuuluva tai luvattomalta tunkeutumiselta muuten lailla suojattu alue, jos se on välttämätöntä henkeä tai terveyttä välittömästi uhkaavan vaaran torjumiseksi eikä alueella olevia voida muuten suojata.

— — — — — — — — — — — — — —

22 §

Turvallisuustarkastus

— — — — — — — — — — — — — —

Poliisimiehellä on oikeus oikeudenkäyntiin, erityistä suojelua edellyttävään tilaisuuteen, yleiseen kokoukseen tai muuhun yleisötilaisuuteen osallistuvien turvallisuuden varmistamiseksi tarkastaa tilaisuuteen saapuva tai sen välittömässä läheisyydessä oleskeleva henkilö sen varmistamiseksi, ettei hänellä ole hallussaan sellaisia esineitä tai aineita, joilla voidaan aiheuttaa vaaraa tilaisuuteen osallistuvien turvallisuudelle.

Edellä 1 ja 3 momentissa tarkoitetut vaaralliset esineet tai aineet on tarvittaessa otettava tarkastettavalta pois.

24 §

Haltuunotetun omaisuuden käsittely

Edellä 22 §:n 4 momentin tai 23 §:n 1 momentin nojalla haltuun otetut esineet ja aineet on palautettava haltijalle 14 vuorokauden kuluessa, jollei asiassa tätä ennen ryhdytä hallussapitoa koskevan luvan peruuttamiseen taikka 2 tai 3 momentissa tarkoitettuun toimenpiteeseen. Edellä 23 §:n 2 momentin nojalla haltuun otettu omaisuus on aina palautettava, jollei kysymyksessä olevaa esinettä kokonaisuudessaan oteta sitä ennen 23 §:n 1 momentin nojalla poliisin haltuun.

— — — — — — — — — — — — — —

25 §

Eläimen lopettaminen

Poliisimiehellä on oikeus ottaa kiinni tai lopettaa eläin, joka aiheuttaa vaaraa ihmisen hengelle tai terveydelle. Sama oikeus poliisimiehellä on, jos eläin aiheuttaa huomattavaa vahinkoa omaisuudelle tai vakavasti vaarantaa liikennettä. Eläin saadaan lopettaa myös, jos se on sellaisessa tilassa, että sen hengissä pitäminen olisi ilmeistä julmuutta sitä kohtaan.

Kiinni otetun eläimen käsittelystä ja hoidosta on voimassa, mitä siitä erikseen säädetään tai määrätään.

28 §

Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

1) *teknisellä valvonnalla* yleisöön, ajoneuvojen kuljettajiin tai jalankulkijoihin kohdistuvaa, teknisellä laitteella tapahtuvaa katselua tai kuuntelua sekä äänen tai kuvan automaattista tallentamista;

2) *tarkkailulla* jatkuvaa tai toistuvaa tiettyyn henkilöön tai hänen toimintaansa koh-

distuvaa tiedonhankintaa;

3) *teknisellä tarkkailulla* jatkuvaa tai toistuvaa tiettyyn henkilöön kohdistuvaa teknisellä laitteella tapahtuvaa kuuntelua ja äänen tallentamista (*tekninen kuuntelu*), katselua ja kuvaamista (*tekninen katselu*) sekä kulkuneuvon tai tavaran liikkumisen seurantaa (*tekninen seuranta*);

4) *peitetoiminnalla* jatkuvaa tai toistuvaa tiettyyn henkilöön tai henkilöryhmään taikka tämän toimintaan kohdistuvaa tiedonhankintaa ja soluttautumista, jossa tiedonhankinnan ja soluttautumisen paljastumisen estämiseksi käytetään harhauttavia tai peiteltyjä tietoja tai rekisterimerkintöjä taikka valmistetaan tai käytetään vääriä asiakirjoja;

5) *valeostolla* poliisin tekemää ostotarjousta laittomasti hallussa olevan esineen, aineen tai omaisuuden hallussapidon tai siihen kohdistuvan kaupankäynnin taikka esineen, aineen tai omaisuuden laittoman valmistuksen estämiseksi tai paljastamiseksi taikka edellä tarkoitetun esineen, aineen tai omaisuuden löytämiseksi taikka rikoksella saadun hyödyn takaisin saamiseksi;

6) *televalvonnalla* salassa pidettävien tunnistamistietojen hankkimista televiesteistä, jotka on lähetetty yleiseen tai muuhun telemarkkinalain (396/1997) soveltamisalaan kuuluvaan televerkkoon kytketystä teleliittymästä tai telepäätelaitteesta taikka vastaanotettu tällaiseen teleliittymään tai telepäätelaitteeseen, sekä tällaisen teleliittymän tai telepäätelaitteen tilapäistä sulkemista.

— — — — — — — — — — — — — — —

31 §

Teknisen tarkkailun edellytykset

Poliisimiehellä on oikeus kohdistaa vakituiseen asumiseen käytetyn huoneen tai tilan ulkopuolella olevaan henkilöön taikka kulkuneuvoon tai tavaraan teknistä tarkkailua, jos sen avulla voidaan perustellusti olettaa saatavan rikoksen torjumiseksi tarvittavia tietoja. Teknistä tarkkailua saa lisäksi kohdistaa henkilöön, joka suorittaa rangaistusta rangaistuslaitoksessa taikka on pakkolaitokseen eristetty tai tutkintavanki, hänen ollessaan sellissään tai vankien käytössä olevissa laitoksen muissa tiloissa.

Tekniseen tarkkailuun käytettävä laite voidaan sijoittaa tiloihin, joissa tekninen tarkkailu on 1 momentin mukaan sallittu, jos tekninen tarkkailu sitä edellyttää. Poliisimiehellä on päällystöön kuuluvan poliisimiehen määräyksestä oikeus laitteen asentamiseksi ja poistamiseksi päästä kyseisiin tiloihin. Jos laite kuluttaa kulkuneuvon tai muun sijoituspaikan energiaa, vähäistä suuremmasta kulutuksesta on suoritettava korvaus.

Teknisen kuuntelun edellytyksenä on lisäksi, että henkilön käyttäytymisestä tai muutoin voidaan päätellä hänen todennäköisesti syyllistyvän rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta, tai huumausainerikokseen. Teknisen katselun ja teknisen seurannan edellytyksenä on vastaavasti, että henkilön käyttäytymisestä tai muutoin voidaan päätellä hänen todennäköisesti syyllistyvän rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on enemmän kuin kuusi kuukautta vankeutta, tai myötävaikuttavan tällaisen rikoksen tekemiseen.

Poliisimiehellä on oikeus välittömästi ennen poliisitoimenpidettä ja sen aikana kohdistaa teknistä tarkkailua myös asunnossa olevaan henkilöön, jos tämä on välttämätöntä poliisitoimenpiteen turvalliseksi suorittamiseksi ja toimenpiteen suorittajan, kiinni otettavan tai suojattavan henkilön henkeä tai terveyttä uhkaavan välittömän vaaran torjumiseksi.

31 a §

Peitetoiminnan edellytykset

Poliisimiehellä on oikeus peitetoimintaan, jos se on tarpeen pakkokeinolain 5 a luvun 2 §:ssä tarkoitetun rikollisen toiminnan estämiseksi ja paljastamiseksi ja tiedonhankinnan kohteena olevan käyttäytymisen perusteella tai muutoin on perusteltu aihe epäillä hänen syyllistyvän sanottuun rikokseen. Peitetoiminta asunnossa on sallittua, jos sisäänkäynti tai oleskelu tapahtuu asuntoa käyttävän myötävaikutuksella. Kotietsinnästä on kuitenkin voimassa, mitä pakkokeinolaissa säädetään.

Oikeus peitetoimintaan on myös silloin, kun 1 momentissa tarkoitettu toiminta kokonaan tai osittain tapahtuu Suomen ulkopuolella, jos rikoksen vaikutukset voivat ilmetä myös Suomessa ja teosta Suomessa tehtynä voitaisiin tuomita rangaistus.

Asianomainen ministeriö antaa tarkemmat säännökset ja määräykset peitetoiminnan järjestämisestä ja valvonnasta sekä säännökset ja määräykset koulutuksesta.

31 b §

Valeoston edellytykset

Poliisimiehellä on oikeus valeostoon, jos se on välttämätön kätkemisrikoksen taikka sellaisen rikoksen estämiseksi tai paljastamiseksi, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta, tai tällaisen rikoksen johdosta laittomasti hallussapidetyn tai kaupatun esineen, aineen taikka omaisuuden löytämiseksi tai tällaisella rikoksella saadun hyödyn takaisin saamiseksi.

Oikeus valeostoon on myös silloin, kun 1 momentissa tarkoitettu rikos kokonaan tai osittain tehdään Suomen ulkopuolella, jos rikos Suomessa tehtynä olisi rangaistava tai oikeuttaisi toimittamaan takavarikon tai vakuustakavarikon.

Asianomainen ministeriö antaa tarkemmat säännökset ja määräykset valeoston järjestämisestä ja valvonnasta sekä säännökset ja määräykset koulutuksesta.

31 c §

Televalvonnan edellytykset

Poliisimiehellä on oikeus kohdistaa televalvontaa henkilön hallussa olevaan tai hänen olettavasti muuten käyttämäänsä teleliittymään tai telepäätelaitteeseen taikka tilapäisesti sulkea tällainen liittymä tai laite, jos henkilön lausumien, uhkausten tai käyttäytymisen perusteella taikka muutoin on syytä epäillä hänen syyllistyvän rikokseen, josta ei ole säädetty lievempää rangaistusta kuin neljä kuukautta vankeutta, taikka jos rikos on automaattiseen tietojenkäsittelylaitteeseen kohdistuva rikos telepäätelaitetta käyttäen, laiton uhkaus, oikeudenkäytössä kuultavan uhkaaminen, virkamiehen väkivaltainen vastustaminen tai huumausainerikos.

Poliisimiehellä on lisäksi oikeus televalvontaan 18 §:n 2 momentissa tarkoitetussa tai muussa tilanteessa, jos se on välttämätöntä henkeä tai terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi.

31 d §

Kuuntelukiellot

Mitä pakkokeinolain 5 a luvun 10 §:ssä säädetään kielloista kohdistaa kuuntelua epäiltyyn, on voimassa myös tämän lain nojalla tapahtuvassa muussakin kuin epäiltyyn kohdistuvassa teknisessä kuuntelussa.

32 §

Teknisestä tarkkailusta päättäminen

— — — — — — — — — — — — — — —

Edellä 31 §:n 4 momentissa tarkoitetusta toimenpiteestä on viipymättä ilmoitettava päällystöön kuuluvalle poliisimiehelle.

32 a §

Peitetoiminnasta ja valeostosta päättäminen sekä peitetoiminnan valvonta

Peitetoiminnasta ja siinä tehtävästä 28 §:n 1 momentin 4 kohdassa tarkoitetusta rekisterimerkinnästä tai väärän asiakirjan valmistamisesta päättää asianomaisen ministeriön määräämä poliisiyksikön päällikkö.

Valeostosta päättää päällystöön kuuluva tai tutkinnanjohtajaksi määrätty poliisimies.

Peitetoiminnasta päättäneen poliisiyksikön on laadittava toiminnasta selvitys, jonka sisällöstä asianomainen ministeriö antaa tarkemmat säännökset ja määräykset. Selvitys on toimitettava asianomaiseen ministeriöön, joka antaa vuosittain eduskunnan oikeusasiamiehelle kertomuksen peitetoiminnan käytöstä.

32 b §

Televalvonnasta ja teknisestä tarkkailusta päättäminen tuomioistuimessa ja asian muusta käsittelystä

Televalvonnasta sekä teknisestä tarkkailusta 31 §:n 2 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa, joissa tekninen kuuntelu tai katselu edellyttää tarkkailuun käytettävän laitteen sijoittamista huoneeseen tai tilaan, jossa tarkkailtava oleskelee tai tarkkailtavan käyttämän kulkuneuvon sisälle taikka jossa tekninen kuuntelu tai katselu kohdistuu vankeinhoitolaitoksen huostassa olevaan henkilöön, päättää pakkokeinolain 1 luvun 9 §:ssä tarkoitettu tuomioistuin tai muu tuomioistuin, jossa asian käsittely sopivasti käy päinsä.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu asia ratkaistaan kuulematta kuunneltavan tai katseltavan tilan haltijaa. Vankeinhoitolaitoksen huostassa olevaan henkilöön kohdistettavaa

teknistä kuuntelua tai teknistä katselua koskevaa asiaa tuomioistuimessa käsiteltäessä rangaistuslaitoksen johtajalle on kuitenkin varattava tilaisuus tulla kuulluksi.

Edellä 1 momentissa tarkoitetun asian käsittelystä on lisäksi soveltuvin osin voimassa, mitä pakkokeinolain 5 a luvun 5—9 §:ssä, 11 §:n 1 momentissa sekä 12 ja 14 §:ssä säädetään.

32 c §

Poliisimiehen oikeus päättää kiiretilanteessa televalvonnasta ja teknisestä tarkkailusta

Päällystöön kuuluvalla poliisimiehellä on oikeus päättää televalvonnan tai 32 b §:n 1 momentissa tarkoitetun teknisen tarkkailun aloittamisesta, jos toimenpide asian kiireellisyyden vuoksi on välttämätöntä suorittaa viivytyksettä. Tällöin toimenpiteestä on viipymättä ja viimeistään 24 tunnin kuluttua toimenpiteen aloittamisesta tehtävä ilmoitus 32 b §:n 1 momentissa tarkoitetulle tuomioistuimelle. Ilmoitukseen on liitettävä televalvontaa tai teknistä tarkkailua koskeva vaatimus, jos televalvontaa tai teknistä tarkkailua aiotaan jatkaa sen jälkeen, kun ilmoitus on saapunut tuomioistuimeen.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu oikeus ei koske teknistä kuuntelua tai teknistä katselua, joka kohdistuu vankeinhoitolaitoksen huostassa olevaan henkilöön.

32 d §

Televalvonnan ja teknisen tarkkailun jatkaminen poliisimiehen päätettyä toimenpiteestä

Saatuaan 32 c §:n 1 momentissa tarkoitetun ilmoituksen tuomioistuin voi kieltää televalvonnan tai teknisen tarkkailun jatkamisen taikka asettaa toimenpiteen käytölle rajoituksia tai tietojen käytölle tarpeellisiksi katsomiaan ehtoja.

Asian käsittelystä tuomioistuimessa on soveltuvin osin voimassa, mitä pakkokeinolain 5 a luvun 5—9 §:ssä, 11 §:n 1 momentissa sekä 12 ja 14 §:ssä säädetään.

33 §

Tarkkailusta, teknisestä tarkkailusta ja televalvonnasta ilmoittaminen

Edellä 31 §:n 1 momentissa tarkoitetusta teknisestä tarkkailusta tai mainitun pykälän 2 momentissa tarkoitetusta tekniseen tarkkailuun käytettävän laitteen sijoittamisesta päättäneen poliisimiehen tai 32 c §:n nojalla televalvonnasta päättäneen tai tuomioistuimelle ilmoituksen tehneen poliisimiehen on teknisen tarkkailun tai televalvonnan päätyttyä ilmoitettava toimenpiteestä sen kohteena olleelle henkilölle, jollei ilmoittaminen vaaranna tiedonhankinnan tarkoitusta tai rikoksen esitutkintaa.

Tarkkailusta tai 31 §:n 4 momentissa tarkoitetusta teknisestä tarkkailusta taikka näiden toimenpiteiden perusteista ei tarvitse tehdä ilmoitusta.

Edellä 31 §:n 1 momentissa tarkoitetusta teknisestä kuuntelusta sekä 32 b ja 32 c §:ssä tarkoitetusta televalvonnasta on toimenpiteen suorittaneen poliisimiehen laadittava viipymättä pöytäkirja, josta säädetään tarkemmin asetuksella. Pöytäkirja on toimitettava asianomaiseen ministeriöön, joka antaa vuosittain eduskunnan oikeusasiamiehelle kertomuksen tässä momentissa tarkoitetun teknisen kuuntelun ja televalvonnan käytöstä. Samalla on myös annettava selvitys teknisen tarkkailun käytöstä rangaistuslaitoksessa.

33 a §

Rekisterimerkinnän oikaisu

Edellä 28 §:n 1 momentin 4 kohdassa tarkoitettu rekisterimerkintä on oikaistava viipymättä sen jälkeen, kun oikaisu ei enää vaaranna tiedonhankinnan tarkoitusta tai rikoksen esitutkintaa.

36 §

Tietojen saanti yksityiseltä yhteisöltä tai henkilöltä

Poliisilla on oikeus saada päällystöön kuuluvan poliisimiehen pyynnöstä rikoksen estämiseksi tai selvittämiseksi tarvittavia tieto-

ja yhteisön jäsentä, tilintarkastajaa, toimitusjohtajaa, hallituksen jäsentä tai työntekijää velvoittavan yritys-, pankki- tai vakuutussalaisuuden estämättä. Poliisilla on sama oikeus saada 37 §:ssä tarkoitetussa poliisitutkinnassa tarvittavia tietoja, jos tärkeä yleinen tai yksityinen etu sitä vaatii.

— — — — — — — — — — — — — — —

40 §

Poliisin antama virka-apu

Poliisin on annettava pyynnöstä muulle viranomaiselle virka-apua, jos niin erikseen säädetään. Poliisin on annettava virka-apua myös muulle viranomaiselle laissa säädetyn valvontavelvollisuuden toteuttamiseksi. Poliisi voi antaa virka-apua myös yksityiselle, jos se on välttämätöntä tämän laillisiin oikeuksiin pääsemiseksi ja oikeuden loukkaus on ilmeinen.

Edellä 1 momentissa tarkoitetun virka-avun antamisen edellytyksenä on, että virka-apua pyytävää viranomaista estetään suorittamasta virkatehtäviään tai yksityistä estetään pääsemästä oikeuksiinsa ja oikeuksiin pääseminen edellyttää poliisivaltuuksien käyttöä.

— — — — — — — — — — — — — — —

52 §

Poliisimääräykset

Asianomainen ministeriö voi, antamalla poliisimääräyksen, rajoittaa liikkumista tai oleskelua määrätyllä alueella taikka kieltää turvallisuutta vaarantavien esineiden tai aineiden tuonnin sinne, jos se on tarpeen alueella harjoitettavan erittäin tärkeän toiminnan tai omaisuuden turvaamiseksi taikka ihmisten suojaamiseksi. Kiellon tai rajoituksen rikkomisesta voidaan tuomita sakkoon, milloin muualla laissa ei niiden rikkomisesta ole toisin säädetty.

Tällainen asianomaisen ministeriön päätös julkaistaan säädöskokoelmassa.

54 §

Tarkemmat säännökset ja määräykset

— — — — — — — — — — — — — — —

Asianomainen ministeriö voi antaa myös tarkempia säännöksiä ja määräyksiä 47 §:ssä tarkoitettujen korvausten hakemisesta ja maksamisesta, televalvonnan järjestämisestä ja valvonnasta sekä eläimen säilyttämisestä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 19 .

Helsingissä 20 päivänä elokuuta 1999

Tasavallan Presidentti

MARTTI AHTISAARI

Sisäasiainministeri *Kari Häkämies*

Liite

Laki

poliisilain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan 7 päivänä huhtikuuta 1995 annetun poliisilain (493/1995) 11 §:n 2 momentti, 14 ja 17 §, 22 §:n 3 momentti, 24 §:n 1 momentti, 25 §, 28 §:n 1 momentti, 31 §, 32 §:n 2 momentti, 33 §, 36 §:n 1 momentti, 40 §:n 1 ja 2 momentti ja 52 § sekä

lisätään 1 §:ään uusi 2 momentti, jolloin nykyinen 2 momentti siirtyy 3 momentiksi, 2 §:ään uusi 3 momentti, jolloin nykyinen 3 momentti siirtyy 4 momentiksi, lakiin uusi 10 a §, 18 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laissa 531/1999, uusi 2 momentti, jolloin nykyinen 2 ja 3 momentti siirtyvät 3 ja 4 momentiksi, 22 §:ään uusi 3 momentti, jolloin muutettu 3 momentti siirtyy 4 momentiksi, lakiin uusi 31 a—31 d, 32 a—32 d ja 33 a § sekä 54 §:ään uusi 3 momentti, seuraavasti:

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
1 §	
Poliisin tehtävä	
— — — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — — —
	Poliisi toimii turvallisuuden ylläpitämiseksi yhteistyössä muiden viranomaisten sekä alueella olevien yhteisöjen ja alueen asukkaiden kanssa.
— — — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — — —
2 §	
Poliisin toiminnan yleiset periaatteet	
— — — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — — —
	Poliisi ei saa tehtäväänsä suorittaessaan yllyttää ketään rangaistavaan tekoon.
— — — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — — —
	10 a §
	Rajatarkastus ja tullitoimenpiteet
	Poliisimiehellä on laittomasti valmistetun, maahantuodun tai hallussapidetyn esineen tai aineen takavarikoimiseksi taikka laittoman maahantulon estämiseksi sama oikeus rajatarkastukseen kuin rajavartiomiehellä rajavartiolaitoksesta annetun lain (320/1999) mukaan ja sama oikeus tullitoimenpiteisiin kuin tullimiehellä tullilain (1466/1994) mukaan.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

11 §

Kiinniottaminen henkilön suojaamiseksi

Kiinni otetun on annettava poistua heti, kun kiinniottamisen tarve on lakannut, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua kiinniottamisesta. Henkilö, jota ei ole päästetty vapaaksi kello 20 mennessä, saadaan kuitenkin pitää kiinniotettuna seuraavaan aamuun klo 8 saakka, jos siihen asunnon tai yösijan puuttumisen vuoksi tai muusta erityisestä syystä on aihetta.

Jos 1 momentissa säädetyssä tarkoituksessa kiinni otettu on alle 18-vuotias, hänet on viipymättä luovutettava huoltajalle tai, jollei se ole mahdollista, lastensuojeluviranomaiselle. Muun kiinni otetun on annettava poistua heti, kun kiinniottamisen tarve on lakannut, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua kiinniottamisesta. Henkilö, jota ei ole päästetty vapaaksi kello 20 mennessä, saadaan kuitenkin pitää kiinniotettuna seuraavaan aamuun kello 8 saakka, jos siihen asunnon tai yösijan puuttumisen vuoksi tai muusta erityisestä syystä on aihetta.

14 §

Kotirauhan suojaaminen

Poliisimiehellä on oikeus kotirauhan suojaaman alueen tai *siihen rinnastettavan* paikan haltijan *taikka* tämän edustajan pyynnöstä poistaa henkilö, joka ilman laillista oikeutta tunkeutuu sinne tai jättää noudattamatta käskyn poistua sieltä.

Poliisimiehellä on oikeus poistaa 1 momentissa tarkoitetulta alueelta tai paikalta siellä luvallisesti oleskeleva henkilö, jos tämä häiritsee muiden henkilöiden kotirauhaa ja on perusteltua syytä epäillä, että häirintä toistuu.

Jos poistamisella ei todennäköisesti voitaisi estää häiriön toistumista, poliisimiehellä on oikeus ottaa häiritsijä kiinni ja pitää tämä säilössä. Kiinni otettua saa pitää säilössä vain niin kauan kuin on todennäköistä, että häiriö toistuu, kuitenkin enintään 12 tuntia kiinniottamisesta.

Mitä tässä pykälässä on säädetty, sovelletaan myös liikehuoneistoon, virastoon, sairaalaan, kouluun ja muuhun vastaavaan laitokseen piha-alueineen.

14 §

Kotirauhan piiriin kuuluvan alueen ja eräiden muiden aluiden suojaaminen

Poliisimiehellä on oikeus kotirauhan suojaaman alueen tai paikan haltijan tai tämän edustajan pyynnöstä poistaa henkilö, joka ilman laillista oikeutta tunkeutuu sinne tai jättää noudattamatta käskyn poistua sieltä. *Sama oikeus henkilön poistamiseen on myös, jos henkilö on muulla sellaisella alueella, jonne tunkeutuminen on säädetty rangaistavaksi teoksi.*

Poliisimiehellä on oikeus poistaa 1 momentissa tarkoitetulta alueelta tai paikalta siellä luvallisesti oleskeleva henkilö, jos tämä häiritsee muiden henkilöiden kotirauhaa *tai aiheuttaa siellä muulla tavoin huomattavaa häiriötä* ja on perusteltua syytä epäillä, että häirintä toistuu.

Jos poistamisella ei todennäköisesti voitaisi estää häiriön toistumista, poliisimiehellä on oikeus ottaa häiritsijä kiinni ja pitää tämä säilössä. Kiinni otettua saa pitää säilössä vain niin kauan kuin on todennäköistä, että häiriö toistuu, kuitenkin enintään 12 tuntia kiinniottamisesta.

(4 mom. kumotaan)

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
17 §	17 §
Toimenpiteiden suorittaminen	*Toimenpiteiden suorittaminen*
Edellä 13, *15 tai* 16 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa saadaan huone tai säilytyspaikka avata voimakeinoja käyttäen. Toimenpiteen päätyttyä on avattu paikka sopivalla tavalla jälleen suljettava. Etsintää 13 §:n nojalla ei ilman erityistä syytä saa toimittaa kello 21:n ja 6:n välisenä aikana. Tämän lain 13, *15 tai* 16 §:n nojalla suoritetuista toimenpiteistä on laadittava pöytäkirja tai tehtävä merkintä muuhun asiakirjaan.	Edellä 13—16 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa saadaan huone tai säilytyspaikka avata voimakeinoja käyttäen. Toimenpiteen päätyttyä on avattu paikka sopivalla tavalla jälleen suljettava. Etsintää 13 §:n nojalla ei ilman erityistä syytä saa toimittaa kello 21:n ja 6:n välisenä aikana. Tämän lain 13—16 §:n nojalla suoritetuista toimenpiteistä on laadittava pöytäkirja tai tehtävä merkintä muuhun asiakirjaan.
18 §	
Paikan ja alueen eristäminen	
— — — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — — —
	Poliisimiehellä on oikeus päällystöön kuuluvan poliisimiehen määräyksestä ja kiireellisessä tapauksessa ilman määräystäkin eristää tai tyhjentää kotirauhan piiriin kuuluva tai luvattomalta tunkeutumiselta muuten lailla suojattu alue, jos se on välttämätöntä henkeä tai terveyttä välittömästi uhkaavan vaaran torjumiseksi eikä alueella olevia voida muuten suojata.
— — — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — — —
22 §	
Turvallisuustarkastus	
— — — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — — —
	Poliisimiehellä on oikeus oikeudenkäyntiin, erityistä suojelua edellyttävään tilaisuuteen, yleiseen kokoukseen tai muuhun yleisötilaisuuteen osallistuvien turvallisuuden varmistamiseksi tarkastaa tilaisuuteen saapuva tai sen välittömässä läheisyydessä oleskeleva henkilö sen varmistamiseksi, ettei hänellä ole hallussaan sellaisia esineitä tai aineita, joilla voidaan aiheuttaa vaaraa tilaisuuteen osallistuvien turvallisuudelle.
Edellä 1 momentissa tarkoitetut vaaralliset esineet tai aineet on otettava tarkastettavalta pois. *Ne on palautettava hänelle vapaaksi*	Edellä 1 *ja 3* momentissa tarkoitetut vaaralliset esineet tai aineet on *tarvittaessa* otettava tarkastettavalta pois.

Voimassa oleva laki

päästämisen yhteydessä, jollei siihen ole lain mukaan estettä.

24 §

Haltuunotetun omaisuuden käsittely

Edellä 23 §:n 1 momentin nojalla haltuun otetut esineet ja aineet on palautettava haltijalle 14 vuorokauden kuluessa, jollei asiassa tätä ennen ryhdytä hallussapitoa koskevan luvan peruuttamiseen taikka 2 tai 3 momentissa tarkoitettuun toimenpiteeseen. Edellä 23 §:n 2 momentin nojalla haltuun otettu omaisuus on aina palautettava, jollei kysymyksessä olevaa esinettä kokonaisuudessaan oteta sitä ennen 23 §:n 1 momentin nojalla poliisin haltuun.

---

25 §

Eläimen lopettaminen

Poliisimiehellä on oikeus lopettaa eläin, joka aiheuttaa vaaraa ihmisen hengelle tai terveydelle. Sama oikeus poliisimiehellä on, jos eläin aiheuttaa huomattavaa vahinkoa omaisuudelle *taikka* vakavasti vaarantaa liikennettä. Eläin saadaan lopettaa myös, *milloin* se on sellaisessa tilassa, että sen hengissä pitäminen olisi ilmeistä julmuutta sitä kohtaan.

28 §

Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

1) *teknisellä valvonnalla* yleisöön, ajoneuvojen kuljettajiin tai jalankulkijoihin kohdistuvaa, teknisellä laitteella tapahtuvaa katselua tai kuuntelua sekä äänen tai kuvan automaattista tallentamista;

2) *tarkkailulla* jatkuvaa tai toistuvaa tiettyyn henkilöön tai hänen toimintaansa kohdistuvaa tiedonhankintaa; *sekä*

3) *teknisellä tarkkailulla* jatkuvaa tai tois-

Ehdotus

24 §

Haltuunotetun omaisuuden käsittely

Edellä *22 §:n 4 momentin tai* 23 §:n 1 momentin nojalla haltuun otetut esineet ja aineet on palautettava haltijalle 14 vuorokauden kuluessa, jollei asiassa tätä ennen ryhdytä hallussapitoa koskevan luvan peruuttamiseen taikka 2 tai 3 momentissa tarkoitettuun toimenpiteeseen. Edellä 23 §:n 2 momentin nojalla haltuun otettu omaisuus on aina palautettava, jollei kysymyksessä olevaa esinettä kokonaisuudessaan oteta sitä ennen 23 §:n 1 momentin nojalla poliisin haltuun.

---

25 §

Eläimen lopettaminen

Poliisimiehellä on oikeus *ottaa kiinni tai* lopettaa eläin, joka aiheuttaa vaaraa ihmisen hengelle tai terveydelle. Sama oikeus poliisimiehellä on, jos eläin aiheuttaa huomattavaa vahinkoa omaisuudelle *tai* vakavasti vaarantaa liikennettä. Eläin saadaan lopettaa myös, *jos* se on sellaisessa tilassa, että sen hengissä pitäminen olisi ilmeistä julmuutta sitä kohtaan.

Kiinni otetun eläimen käsittelystä ja hoidosta on voimassa, mitä siitä erikseen säädetään tai määrätään.

28 §

Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

1) *teknisellä valvonnalla* yleisöön, ajoneuvojen kuljettajiin tai jalankulkijoihin kohdistuvaa, teknisellä laitteella tapahtuvaa katselua tai kuuntelua sekä äänen tai kuvan automaattista tallentamista;

2) *tarkkailulla* jatkuvaa tai toistuvaa tiettyyn henkilöön tai hänen toimintaansa kohdistuvaa tiedonhankintaa;

3) *teknisellä tarkkailulla* jatkuvaa tai tois-

Voimassa oleva laki

tuvaa tiettyyn henkilöön kohdistuvaa teknisellä laitteella tapahtuvaa kuuntelua, äänen tallentamista (*tekninen kuuntelu*), katselua ja kuvaamista (*tekninen katselu*) sekä kulkuneuvon tai tavaran liikkumisen seurantaa (*tekninen seuranta*).

Ehdotus

tuvaa tiettyyn henkilöön kohdistuvaa teknisellä laitteella tapahtuvaa kuuntelua, äänen tallentamista (*tekninen kuuntelu*), katselua ja kuvaamista (*tekninen katselu*) sekä kulkuneuvon tai tavaran liikkumisen seurantaa (*tekninen seuranta*);

4) peitetoiminnalla jatkuvaa tai toistuvaa, tiettyyn henkilöön tai henkilöryhmään tai tämän toimintaan kohdistuvaa tiedonhankintaa ja soluttautumista, jossa tiedonhankinnan ja soluttautumisen paljastumisen estämiseksi käytetään harhauttavia tai peiteltyjä tietoja tai rekisterimerkintöjä taikka valmistetaan tai käytetään vääriä asiakirjoja;

5) valeostolla poliisin tekemää ostotarjousta laittomasti hallussa olevan esineen, aineen tai omaisuuden hallussapidon tai siihen kohdistuvan kaupankäynnin taikka esineen, aineen tai omaisuuden laittoman valmistuksen estämiseksi tai paljastamiseksi taikka edellä tarkoitetun esineen, aineen tai omaisuuden löytämiseksi taikka rikoksella saadun hyödyn takaisin saamiseksi;

6) televalvonnalla salassa pidettävien tunnistamistietojen hankkimista televiesteistä, jotka on lähetetty yleiseen tai muuhun telemarkkinalain (396/1997) soveltamisalaan kuuluvaan televerkkoon kytketystä teleliittymästä tai telepäätelaitteesta taikka vastaanotettu tällaiseen teleliittymään tai telepäätelaitteeseen, sekä tällaisen teleliittymän tai telepäätelaitteen tilapäistä sulkemista.

---

31 §

Teknisen tarkkailun edellytykset

Poliisimiehellä on oikeus kohdistaa *kotirauhan piirin* ulkopuolella olevaan henkilöön *tai hänen käytössään olevaan* kulkuneuvoon tai tavaraan teknistä tarkkailua, jos sen avulla voidaan perustellusti olettaa saatavan rikoksen torjumiseksi tarvittavia tietoja. *Samalla edellytyksellä saadaan* teknistä tarkkailua kohdistaa *henkilöön myös* hänen *oleskellessaan hotelli- tai muussa sellaisessa huoneessa. Kuuntelu- ja katselulaitetta ei kuitenkaan saa sijoittaa huoneeseen tai kulkuneuvoon, jossa tarkkailtava henkilö oleskelee.*

31 §

Teknisen tarkkailun edellytykset

Poliisimiehellä on oikeus kohdistaa *vakituiseen asumiseen käytetyn huoneen tai tilan* ulkopuolella olevaan henkilöön *taikka* kulkuneuvoon tai tavaraan teknistä tarkkailua, jos sen avulla voidaan perustellusti olettaa saatavan rikoksen torjumiseksi tarvittavia tietoja. Teknistä tarkkailua *saa lisäksi* kohdistaa henkilöön, *joka suorittaa rangaistusta rangaistuslaitoksessa taikka on pakkolaitokseen eristetty tai tutkintavanki,* hänen *ollessaan sellissään tai vankien käytössä olevissa laitoksen muissa tiloissa.*

Tekniseen tarkkailuun käytettävä laite voidaan sijoittaa tiloihin, joissa tekninen tarkkailu on 1 momentin mukaan sallittu, jos

Voimassa oleva laki

Teknisen kuuntelun edellytyksenä on lisäksi, että henkilön käyttäytymisestä tai muutoin voidaan päätellä hänen todennäköisesti syyllistyvän rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta, tai huumausainerikokseen. Teknisen katselun ja teknisen seurannan edellytyksenä on vastaavasti, että henkilön käyttäytymisestä tai muutoin voidaan päätellä hänen todennäköisesti syyllistyvän rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on enemmän kuin kuusi kuukautta vankeutta, tai myötävaikuttavan tällaisen rikoksen tekemiseen.

Poliisimiehellä on oikeus välittömästi ennen poliisitoimenpidettä ja sen aikana kohdistaa teknistä tarkkailua myös *kotirauhan piirissä* olevaan henkilöön, jos tämä on välttämätöntä poliisitoimenpiteen turvalliseksi suorittamiseksi ja toimenpiteen suorittajan *taikka* kiinniotettavan tai suojattavan henkilön henkeä tai terveyttä uhkaavan välittömän vaaran torjumiseksi.

Ehdotus

tekninen tarkkailu sitä edellyttää. Poliisimiehellä on päällystöön kuuluvan poliisimiehen määräyksestä oikeus laitteen asentamiseksi ja poistamiseksi päästä kyseisiin tiloihin. Jos laite kuluttaa kulkuneuvon tai muun sijoituspaikan energiaa, vähäistä suuremmasta kulutuksesta on suoritettava korvaus.

Teknisen kuuntelun edellytyksenä on lisäksi, että henkilön käyttäytymisestä tai muutoin voidaan päätellä hänen todennäköisesti syyllistyvän rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta, tai huumausainerikokseen. Teknisen katselun ja teknisen seurannan edellytyksenä on vastaavasti, että henkilön käyttäytymisestä tai muutoin voidaan päätellä hänen todennäköisesti syyllistyvän rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on enemmän kuin kuusi kuukautta vankeutta, tai myötävaikuttavan tällaisen rikoksen tekemiseen.

Poliisimiehellä on oikeus välittömästi ennen poliisitoimenpidettä ja sen aikana kohdistaa teknistä tarkkailua myös *asunnossa* olevaan henkilöön, jos tämä on välttämätöntä poliisitoimenpiteen turvalliseksi suorittamiseksi ja toimenpiteen suorittajan, kiinni otettavan tai suojattavan henkilön henkeä tai terveyttä uhkaavan välittömän vaaran torjumiseksi.

31 a §

Peitetoiminnan edellytykset

Poliisimiehellä on oikeus peitetoimintaan, jos se on tarpeen pakkokeinolain 5 a luvun 2 §:ssä tarkoitetun rikollisen toiminnan estämiseksi ja paljastamiseksi ja tiedonhankinnan kohteena olevan käyttäytymisen perusteella tai muutoin on perusteltu aihe epäillä hänen syyllistyvän sanottuun rikokseen. Peitetoiminta asunnossa on sallittua, jos sisäänkäynti tai oleskelu tapahtuu asuntoa käyttävän myötävaikutuksella. Kotietsinnästä on kuitenkin voimassa, mitä pakkokeinolaissa säädetään.

Oikeus peitetoimintaan on myös silloin, kun 1 momentissa tarkoitettu toiminta kokonaan tai osittain tapahtuu Suomen ulkopuolella, jos rikoksen vaikutukset voivat ilmetä myös Suomessa ja teosta Suomessa tehtynä voitaisiin tuomita rangaistus.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

Asianomainen ministeriö antaa tarkemmat säännökset ja määräykset peitetoiminnan järjestämisestä ja valvonnasta sekä säännökset ja määräykset koulutuksesta.

31 b §

Valeoston edellytykset

Poliisimiehellä on oikeus valeostoon, jos se on välttämätön kätkemisrikoksen taikka sellaisen rikoksen estämiseksi tai paljastamiseksi, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta, tai tällaisen rikoksen johdosta laittomasti hallussapidetyn tai kaupatun esineen, aineen taikka omaisuuden löytämiseksi tai tällaisella rikoksella saadun hyödyn takaisin saamiseksi.

Oikeus valeostoon on myös silloin, kun 1 momentissa tarkoitettu rikos kokonaan tai osittain tapahtuu Suomen ulkopuolella, jos rikos Suomessa tehtynä olisi rangaistava tai oikeuttaisi toimittamaan takavarikon tai vakuustakavarikon.

Asianomainen ministeriö antaa tarkemmat säännökset ja määräykset valeoston järjestämisestä ja valvonnasta sekä säännökset ja määräykset koulutuksesta.

31 c §

Televalvonnan edellytykset

Poliisimiehellä on oikeus kohdistaa televalvontaa henkilön hallussa olevaan tai hänen olettavasti muuten käyttämäänsä teleliittymään tai telepäätelaitteeseen taikka tilapäisesti sulkea tällainen liittymä tai laite, jos henkilön lausumien, uhkausten tai käyttäytymisen perusteella taikka muutoin on syytä epäillä hänen syyllistyvän rikokseen, josta ei ole säädetty lievempää rangaistusta kuin neljä kuukautta vankeutta, taikka jos rikos on automaattiseen tietojenkäsittelylaitteeseen kohdistuva rikos telepäätelaitetta käyttäen, laiton uhkaus, oikeudenkäytössä kuultavan uhkaaminen, virkamiehen väkivaltainen vastustaminen tai huumausainerikos.

Poliisimiehellä on lisäksi oikeus televalvontaan 18 §:n 2 momentissa tarkoitetussa tai muussa tilanteessa, jos se on välttämätöntä henkeä tai terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

31 d §

Kuuntelukiellot

Mitä pakkokeinolain 5 a luvun 10 §:ssä säädetään kielloista kohdistaa kuuntelua epäiltyyn, on voimassa myös tämän lain nojalla tapahtuvassa muussakin kuin epäiltyyn kohdistuvassa teknisessä kuuntelussa.

32 §

Teknisestä tarkkailusta päättäminen

— —

Edellä 31 §:n *3* momentissa tarkoitetusta toimenpiteestä on viipymättä ilmoitettava päällystöön kuuluvalle poliisimiehelle.

Edellä 31 §:n *4* momentissa tarkoitetusta toimenpiteestä on viipymättä ilmoitettava päällystöön kuuluvalle poliisimiehelle.

32 a §

Peitetoiminnasta ja valeostosta päättäminen ja peitetoiminnan valvonta

Peitetoiminnasta ja siinä tehdystä 28 §:n 1 momentin 4 kohdassa tarkoitetusta rekisterimerkinnästä tai väärän asiakirjan valmistamisesta päättää asianomaisen ministeriön määräämä poliisiyksikön päällikkö.

Valeostosta päättää päällystöön kuuluva tai tutkinnanjohtajaksi määrätty poliisimies.

Peitetoiminnasta päättäneen poliisiyksikön on laadittava toiminnasta selvitys, jonka sisällöstä asianomainen ministeriö antaa tarkemmat säännökset ja määräykset. Selvitys on toimitettava asianomaiseen ministeriöön, joka antaa vuosittain eduskunnan oikeusasiamiehelle kertomuksen peitetoiminnan käytöstä.

32 b §

Televalvonnasta ja teknisestä tarkkailusta päättäminen tuomioistuimessa ja asian muusta käsittelystä

Televalvonnasta sekä teknisestä tarkkailusta 31 §:n 2 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa, joissa tekninen kuuntelu tai katselu edellyttää tarkkailuun käytettävän laitteen sijoittamista huoneeseen tai tilaan, jossa tarkkailtava oleskelee tai tarkkailtavan käyt-

Voimassa oleva laki

Ehdotus

tämän kulkuneuvon sisälle taikka jossa tekninen kuuntelu tai katselu kohdistuu vankeinhoitolaitoksen huostassa olevaan henkilöön, päättää pakkokeinolain 1 luvun 9 §:ssä tarkoitettu tuomioistuin tai muu tuomioistuin, jossa asian käsittely sopivasti käy päinsä.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu asia ratkaistaan kuulematta kuunneltavan tai katseltavan tilan haltijaa. Vankeinhoitolaitoksen huostassa olevaan henkilöön kohdistettavaa teknistä kuuntelua tai teknistä katselua koskevaa asiaa tuomioistuimessa käsiteltäessä rangaistuslaitoksen johtajalle on kuitenkin varattava tilaisuus tulla kuulluksi.

Edellä 1 momentissa tarkoitetun asian käsittelystä on lisäksi soveltuvin osin voimassa, mitä pakkokeinolain 5 a luvun 5—9 §:ssä, 11 §:n 1 momentissa sekä 12 ja 14 §:ssä säädetään.

32 c §

Poliisimiehen oikeus päättää kiiretilanteessa televalvonnasta ja teknisestä tarkkailusta

Päällystöön kuuluvalla poliisimiehellä on oikeus päättää televalvonnan tai 32 b §:n 1 momentissa tarkoitetun teknisen tarkkailun aloittamisesta, jos toimenpide asian kiireellisyyden vuoksi on välttämätöntä suorittaa viivytyksettä. Tällöin toimenpiteestä on viipymättä ja viimeistään 24 tunnin kuluttua toimenpiteen aloittamisesta tehtävä ilmoitus 32 b §:n 1 momentissa tarkoitetulle tuomioistuimelle. Ilmoitukseen on liitettävä televalvontaa tai teknistä tarkkailua koskeva vaatimus, jos televalvontaa tai teknistä tarkkailua aiotaan jatkaa sen jälkeen, kun ilmoitus on saapunut tuomioistuimeen.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu oikeus ei koske teknistä kuuntelua tai teknistä katselua, joka kohdistuu vankeinhoitolaitoksen huostassa olevaan henkilöön.

32 d §

Televalvonnan ja teknisen tarkkailun jatkaminen poliisimiehen päätettyä toimenpiteestä

Saatuaan 32 c §:n 1 momentissa tarkoitetun ilmoituksen tuomioistuin voi kieltää tele-

Voimassa oleva laki

33 §

Tarkkailusta ja teknisestä tarkkailusta ilmoittaminen

Edellä 31 §:n 1 momentissa tarkoitetusta teknisestä tarkkailusta päättäneen poliisimiehen on *toimenpiteen* päätyttyä ilmoitettava toimenpiteestä sen kohteena olleelle henkilölle, jollei ilmoittaminen vaaranna tiedon hankinnan tarkoitusta tai rikoksen esitutkintaa.

Tarkkailusta tai 31 §:n *3* momentissa tarkoitetusta teknisestä tarkkailusta taikka näiden toimenpiteiden perusteista *ilmoitusta* ei tarvitse tehdä.

Edellä 31 §:n 1 momentissa tarkoitetusta teknisestä kuuntelusta on *kuuntelua* suorittaneen poliisimiehen laadittava viipymättä pöytäkirja, josta säädetään tarkemmin asetuksella. Pöytäkirja on toimitettava *sisäasiain*ministeriöön, joka antaa vuosittain eduskunnan oikeusasiamiehelle kertomuksen teknisen kuuntelun käytöstä.

Ehdotus

valvonnan tai teknisen tarkkailun jatkamisen taikka asettaa toimenpiteen käytölle rajoituksia tai tietojen käytölle tarpeellisiksi katsomiaan ehtoja.

Asian käsittelystä tuomioistuimessa on soveltuvin osin voimassa, mitä pakkokeinolain 5 a luvun 5—9 §:ssä, 11 §:n 1 momentissa sekä 12 ja 14 §:ssä säädetään.

33 §

Tarkkailusta, teknisestä tarkkailusta ja televalvonnasta ilmoittaminen

Edellä 31 §:n 1 momentissa tarkoitetusta teknisestä tarkkailusta *tai mainitun pykälän 2 momentissa tarkoitetusta tekniseen tarkkailuun käytettävän laitteen sijoittamisesta päättäneen* poliisimiehen *tai 32 c §:n nojalla televalvonnasta päättäneen tai tuomioistuimelle ilmoituksen tehneen poliisimiehen* on teknisen tarkkailun tai televalvonnan päätyttyä ilmoitettava toimenpiteestä sen kohteena olleelle henkilölle, jollei ilmoittaminen vaaranna tiedonhankinnan tarkoitusta tai rikoksen esitutkintaa.

Tarkkailusta tai 31 §:n *4 momentissa* tarkoitetusta teknisestä tarkkailusta taikka näiden toimenpiteiden perusteista ei tarvitse tehdä *ilmoitusta.*

Edellä 31 §:n 1 momentissa tarkoitetusta teknisestä kuuntelusta *sekä 32 b ja 32 c §:ssä tarkoitetusta televalvonnasta* on *toimenpiteen* suorittaneen poliisimiehen laadittava viipymättä pöytäkirja, josta säädetään tarkemmin asetuksella. Pöytäkirja on toimitettava *asianomaiseen ministeriöön*, joka antaa vuosittain eduskunnan oikeusasiamiehelle kertomuksen *tässä momentissa tarkoitetun* teknisen kuuntelun *ja televalvonnan* käytöstä. *Samalla on myös annettava selvitys teknisen tarkkailun käytöstä rangaistuslaitoksessa.*

33 a §

Rekisterimerkinnän oikaisu

Edellä 28 §:n 1 momentin 4 kohdassa tarkoitettu rekisterimerkintä on oikaistava viipymättä, kun oikaisu ei enää vaaranna tiedonhankinnan tarkoitusta tai rikoksen esitutkintaa.

Voimassa oleva laki

36 §

Tietojen saanti yksityiseltä yhteisöltä tai henkilöltä

Poliisilla on oikeus saada päällystöön kuuluvan poliisimiehen pyynnöstä rikoksen estämiseksi tai selvittämiseksi tarvittavia tietoja yhteisön jäsentä, tilintarkastajaa, hallituksen jäsentä tai työntekijää velvoittavan yritys-, pankki- tai vakuutussalaisuuden estämättä. Poliisilla on sama oikeus saada 37 §:ssä tarkoitetussa poliisitutkinnassa tarvittavia tietoja, jos tärkeä *julkinen* tai yksityinen etu sitä vaatii.

— — — — — — — — — — — — — —

40 §

Poliisin antama virka-apu

Poliisin on annettava pyynnöstä muulle viranomaiselle *ja yksityiselle* virka-apua, *milloin* siitä on erikseen säädetty. Poliisin on annettava virka-apua myös muulle viranomaiselle laissa säädetyn valvontavelvollisuuden toteuttamiseksi.

Edellä 1 momentissa tarkoitetun virka-avun antamisen edellytyksenä on, että virka-apua pyytävää viranomaista estetään suorittamasta virkatehtäviään tai yksityistä estetään pääsemästä oikeuksiinsa ja *että esteen poistaminen* edellyttää *poliisien toimivaltuuksien* käyttöä.

— — — — — — — — — — — — — —

52 §

Poliisimääräykset

Sisäasiainministeriö voi, antamalla poliisimääräyksen, rajoittaa liikkumista tai oleskelua määrätyllä alueella taikka kieltää turvallisuutta vaarantavien esineiden tai aineiden tuonnin sinne, jos se on tarpeen *yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi. Sisäasiainministeriö voi määrätä poliisimääräyksen* rikkomisesta *rangaistusuhkan päiväsakkoina, joihin tuomitaan yleisessä*

Ehdotus

36 §

Tietojen saanti yksityiseltä yhteisöltä tai henkilöltä

Poliisilla on oikeus saada päällystöön kuuluvan poliisimiehen pyynnöstä rikoksen estämiseksi tai selvittämiseksi tarvittavia tietoja yhteisön jäsentä, tilintarkastajaa, *toimitusjohtajaa*, hallituksen jäsentä tai työntekijää velvoittavan yritys-, pankki- tai vakuutussalaisuuden estämättä. Poliisilla on sama oikeus saada 37 §:ssä tarkoitetussa poliisitutkinnassa tarvittavia tietoja, jos tärkeä *yleinen* tai yksityinen etu sitä vaatii.

— — — — — — — — — — — — — —

40 §

Poliisin antama virka-apu

Poliisin on annettava pyynnöstä muulle viranomaiselle virka-apua, *jos* siitä on erikseen säädetty. Poliisin on annettava virka-apua myös muulle viranomaiselle laissa säädetyn valvontavelvollisuuden toteuttamiseksi. *Poliisi voi antaa virka-apua myös yksityiselle, jos se on välttämätöntä tämän laillisiin oikeuksiin pääsemiseksi ja oikeuden loukkaus on ilmeinen.*

Edellä 1 momentissa tarkoitetun virka-avun antamisen edellytyksenä on, että virka-apua pyytävää viranomaista estetään suorittamasta virkatehtäviään tai yksityistä estetään pääsemästä oikeuksiinsa ja *oikeuksiin pääseminen* edellyttää *poliisivaltuuksien* käyttöä.

— — — — — — — — — — — — — —

52 §

Poliisimääräykset

Asianomainen ministeriö voi, antamalla poliisimääräyksen, rajoittaa liikkumista tai oleskelua määrätyllä alueella taikka kieltää turvallisuutta vaarantavien esineiden tai aineiden tuonnin sinne, jos se on tarpeen *alueella harjoitettavan erittäin tärkeän toiminnan tai omaisuuden turvaamiseksi taikka ihmisten suojaamiseksi. Kiellon tai rajoituksen* rikkomisesta *voidaan tuomita sakkoon,*

Voimassa oleva laki

alioikeudessa milloin muualla laissa ei niiden rikkomisesta ole toisin säädetty.

Tällainen *sisäasiainministeriön* päätös julkaistaan säädöskokoelmassa.

Ehdotus

milloin muualla laissa ei niiden rikkomisesta ole toisin säädetty.

Tällainen *asianomaisen ministeriön* päätös julkaistaan säädöskokoelmassa.

54 §

Tarkemmat säännökset ja määräykset

— — — — — — — — — — — — — — —

Asianomainen ministeriö voi antaa myös tarkempia säännöksiä ja määräyksiä 47 §:ssä tarkoitettujen korvausten hakemisesta ja maksamisesta, televalvonnan järjestämisestä ja valvonnasta sekä eläimen säilyttämisestä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 19 .
